

7246

T. C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KURUMLAR SOSYOLOJİSİ ANABİLİMDALI

**ÇIRAKLIK KURSLARINA KATILMA EĞİLİMLERİ:
Küçük Sanayide Çalışan Çıraklara Yönelik
Bir Değerlendirme**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
S. Şükrü ARGİN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ercan TATLIDİL

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Bekümantasyon Merkezi

İZMİR - Ağustos 1989

ÖNSÖZ

Hiç kuşkusuz, sosyal bilimler doğal bilimlere göre çok daha genç ve dolayısıyla da, çok daha problemlî, özel güçlüklerle dolu disiplinlerdir. Kamuoyu, şöyle ya da böyle doğal bilimlerin meşruluğunu kabullenmiş ve bu bilimlerin savlarını anlasa da anlamasa da, onlar karşısında genelde olumlu, fakat edilgen bir tutum göstermektedir. Öte yandan aynı kamuoyu, iş sosyal bilimlere geldiğinde, hiç de temellendirilmemiş kör bir direnç gösterebilmektedir.

Bunun temel nedenlerinden biri, sosyal bilimlerin nesnesini, kamuoyunun dün, bugün ve yarını içeren tüm yaşantısının oluşturması olsa gerek. İnsanlar, doğal olarak, kendileriyle ilgili nesnel bilgilere ilk adımda tepki göstermeye eğilimli oluyorlar; çok yakından yaşadıkları ve şu ya da bu biçimde bildikleri şeyler ve olayların bilimin nesnel, kuşkusuz bir ölçüde de "soğuk" perspektifindeki teorik ifadeleriyle karşılaştıklarında, doğal olarak ilk tepkileri bir küçümseme ve aldırılmazlık tavrı oluyor. Çünkü, bilimin bilme konusu kıldığı şeyler ve olaylar, onların şu ya da bu ölçüde yakından yaşadıkları ve karşılarında öznel tutumlar, tavırlar aldıkları şeyler ve olaylardır.

Bu durum dönerek, bizzat sosyal bilimcilerin kendilerini de etkiler. Onlar da kendi etkinlik alanlarının bilimsel geçerliliğinden kuşku duymaya başlarlar. Çünkü, kendi etkinliklerine daha yakından baktıklarında, kurdukları önermelerin, fizik ya da matematik önermeleri gibi, insan izlerinden arınmış, öznellikten uzak önermeler olmayıp, son çözümde neredeyse günlük öznel çıkarların sadece teorik ifadeleri durumunda olduğunu farkederek.

O halde çıkış nerede? öyle görünüyor ki, tek çıkış yolu: Bilimi, ortaya konan sonuçlardan ziyade, bu sonuçlara giderken izlenen yolun niteliği, yani yöntem ile tanımlamak ve sokaktaki insanın, sosyal olay ve olgulara ilişkin yargılarının oluşum süreci ile sosyal bilimcinin aynı olay ve olgulara ilişkin teorik önermelerinin oluşum süreci arasındaki nitel farklılığı göstermektir.

Bu çok genel ifadeler çıraklık öğretimi konusunda da geçerli. Son günlerde sıklıkla kamuoyunun gündemini işgal eden bu konu da, bilimin ve aynı zamanda da öznel çıkarların konusu olmak durumunda.

Türkiye'de çıraklık öğretiminin öznel çıkarların konusu durumunda olduğunu göstermeye gerek yok; ancak, aynı konunun bilimsel bir biçimde incelenmesi bakımından, yüzeysel bir yayın taramasından bile görülebilecek ölçüde önemli eksikliklerin olduğu da ortadadır. Çıraklık öğretimi konu eden sınırlı sayıda inceleme ve araştırma vardır. Üstelik bunlar da, konuya ilişkin teknik terimlerin ötesine geçerken, çıraklık ve çıraklık öğretiminin sosyal boyutlarını da ortaya koyabilen kapsamlı bir teorik çerçeve oluşturmamış, konuyu sadece mesleki eğitim ve öğretim terimleri çerçevesinde ele alan tek boyutlu çalışmalarlardır.

İşte bu nedenle, "çıraklık eğitime katılma eğilimleri"ni ölçme gibi aslında son derece spesifik bir konuya sahip olan bu Tez çalışmasında, çıraklık ve çıraklık öğretimi üzerine çok boyutlu bir teorik açıklama getirilmeye çalışılmıştır; ve hiç kuşkusuz bu çalışma, konuya ilişkin olarak söylenebilecek son sözü içerdiği iddiasında değildir. Ancak, ilgili konuyu kuşatan öznel yargılara karşı bilimsel önermeler formüle edebilmiş olmayı ummaktadır.

S.Şükrü Argın
Ağustos-1989/İZMİR

ilk başta,gerek Tez konusunun belirlenmesi
ve sınırlandırılması,gerekse araştırmanın
tüm evrelerindeki metodolojik katkıları
nedeniyle Tez Danışmanım Doç.Dr.Ercan
TATLIDİL'e;sonra,araştırma süresince
bilgi ve görüşlerine başvurduğum burada
adlarını anma olanağım olmayan tüm yetkili
ve görevlilere;ve nihayet,Tez ile birlikte
benim yükümü de omuzlayan Eşime
T E Ő E K K Ü R ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I-II
TEŞEKKÜR.....	III
METİN İÇİ TABLOLAR DİZİNİ.....	VII
METİN İÇİ ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VII
METİN DIŞI TABLOLAR DİZİNİ.....	VII-IX
GİRİŞ.....	1-3
1.BÖLÜM:KURAMSAL ÇERÇEVE	
1.1.ÇOCUK ve ÇALIŞMA.....	4
1.1.1.Çocukluk ve Çocuk İşgücü Terimlerinin Sosyolojik Anla- mı.....	4-8
1.1.2.Çocuk İşgücü ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi Arasındaki İlişki.....	8-10
1.2.ÇOCUĞUN ÇALIŞMA YAŞAMINA HAZIRLANMASI.....	10-11
1.2.1.Tarihsel Perspektif İçinde Çıracılık.....	11-12
1.2.1.1.İngiliz Loncalarında Çıracılık.....	12-14
1.2.1.2.Lonca Çıracılığının Deformasyonu.....	14-15
1.2.1.3.Kapitalizmin Doğuşu ve Çıracılık.....	15-18
1.2.1.4.Modern Çalışma Sistemi ve Eğitim Sistemi Üzerindeki Etkileri.....	18-23
1.2.1.5.Geleneksel Çıracılıktan Modern Çıracılığa.....	24-26
1.3.MESLEKİ ÖĞRETİM SİSTEMLERİ ve ÇIRAKLIK MODELLERİ:AT ÜYE- Sİ ÜLKELER ve TÜRKİYE.....	27
1.3.1.AT Üyesi Ülkelerdeki Mesleki Öğretim Sistemlerinin Sınıflandırılması.....	27-29
1.3.2.Federal Alman Çıracılık Modeli:"Dual Sistem".....	30
1.3.2.1."Dual Sistem"in Yapısal Özellikleri.....	30-33
1.3.2.1."Dual Sistem"in Pedagojik Yapısı.....	33-36
1.3.3.Türkiye'de Mesleki Öğretim.....	36-39
1.3.3.1.Türkiye'de Çıracılık Öğretimini Düzenlemeye Yöne- lik Yasalar.....	39-41
1.3.3.2.Küçük Sanayi İşletmelerinin Mesleki Öğretim Prob- lemleri.....	41-42
1.3.3.3.3308 Sayılı Yasanın Getirdiği Çıracılık Modelinin Yapısal ve Pedagojik Özellikleri.....	42-45

1.3.3.4.Federal Alman Çıraklık Modelinin Türkiye'deki Çıraklık Modeliyle Karşılaştırılması.....	46-47
1.4.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ ve TEKNİĞİ	48
1.4.1.Yaklaşık Evren ve Örneklem Belirlenmesi.....	49-51
1.4.2.Diğer Uygulamalar.....	51-52
1.4.3.Tez için Harcanan zaman.....	52
2.BÖLÜM:ALAN ARAŞTIRMASINDAN ELDE EDİLEN VERİLERİN SUNUMU	
2.1.ALANA İLİŞKİN GÖZLEM ve VERİLER.....	53-54
2.1.1.İşyerlerinde Çalışan Kişi Sayısı.....	54
2.1.2.Çalışma Modelleri.....	54
2.1.3.19 Yaş Altındaki Çalışanların Yaş ve Statü Dağılımları.....	55-56
2.2.ÇIRAKLARA İLİŞKİN VERİLER.....	56
2.2.1.Demografik Veriler.....	56
2.2.1.1.Çırakların Yaş ve Doğum Yerleri.....	56-57
2.2.1.2.Çıraklarda Barınma-Aile Tipi ve Kardeş Sayısı.....	58
2.2.1.3.Çırak Ailesindeki Bireylerin ve Çırakların Eğitim Durumu.....	58-59
2.2.1.4.Çıraklarda Baba Mesleği ve Aile Bireylerinin Ça- lışma Durumu.....	60
2.2.2.Çalışma Yaşamı ve Çalışma koşulları.....	60
2.2.2.1.Çalışmaya başlama Yaşı ve çalışma Nedenleri.....	60-61
2.2.2.2.Günlük Çalışma Süresi.....	61
2.2.2.3.Ücret ve mesai Durumu.....	61-62
2.2.2.4.İşe Giriş ve İşyeri Sahibiyle Yakınlık Derecesi.....	62
2.2.2.5.Sözleşme ve Sigorta Durumu.....	62-64
2.2.2.6.İşyerinde Yerine Getirilen Görev ve İşlevler.....	64
2.2.2.7.Meslek ve İşyeri Değişirme Eğilimleri ve Nedenleri.....	64-65
2.2.2.8.Çırakların Mesleki Tercihleri.....	66
2.3.MESLEKİ ÖĞRETİME İLİŞKİN VERİLER.....	66
2.3.1.İş-Başında Meslek Öğretim.....	66-67
2.3.1.1.Mesleği Kim Öğretir ve Eğitici Usta Durumu.....	67
2.3.1.2.İş-Başında Mesleki Öğretim Teknikleri.....	67-68
2.3.2.Formel Çıraklık Öğretimi.....	68
2.3.2.1.Çıraklık Öğretimi ve Çıraklık Okulu Üzerine Öznel Görüşler.....	68
2.3.2.2.Çıraklık Okuluna Kayıt Durumu.....	68-69
2.3.2.3.Çıraklık Okuluna Gönderme ve Katılma Nedenleri.....	69-70
2.3.2.4.Çıraklık Okuluna Göndermeme ve Katılmama Nedenleri.....	70

3.BÖLÜM:DEĞERLENDİRME,SONUÇ ve ÖNERİLER

3.1.Temel Sonuçlar ve Genel Değerlendirme.....	71-73
3.2.Öneriler.....	74-75
SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA.....	76-78
METİN DIŞI TABLOLAR.....	79-115
EKLER.....	<u>116-127</u>
0 Grafikler	
0 İşyeri Sahiplerine Yönelik Anket Formu	
0 Çıraklara Yönelik Anket Formu	
0 Özgeçmiş	
0 Özet	

METİN İÇİ TABLOLAR DİZİNİ

Tablo-x1	TOPLAM İŞGÜCÜ ve KADIN İŞGÜCÜNÜN EN SON MEZUN OLDUĞU ÖĞRETİM KURUMLARINA GÖRE ORANSAL DAĞILIMLARI.....	38
Tablo-x2	İSTANBUL İMALAT SANAYİNDE ÇALIŞAN İŞGÜCÜNÜN MESLEKİ EĞİTİM SÜRESİ.....	38
Tablo-c1	ÇIRAKLARIN YAŞI.....	56
Tablo-c2	ÇIRAK ve ÇIRAK BABALARININ DOĞUM YERLERİ.....	57
Tablo-c3	ÇIRAKLARIN EĞİTİM DURUMU.....	59
Tablo-c4	ÇIRAKLARDA ÜCRET DURUMU.....	61
Tablo-c5	ÇIRAKLARDA RESMİ SÖZLEŞME ve SİGORTA DURUMU.....	62
Tablo-d1	ÇIRAKLIK OKULU ÜZERİNE ÇIRAKLARIN ÖZNEL GÖRÜŞLERİ.....	68
Tablo-d2	ÇIRAKLIK OKULUNA KAYIT ve DEVAM DURUMU.....	68
Tablo-d3	İŞYERİ SAHİPLERİNİN ÇIRAKLARINI ÇIRAKLIK OKULUNA GÖNDERME NEDENLERİ.....	69
Tablo-d4	ÇIRAKLARIN ÇIRAKLIK OKULUNA KATILMA NEDENLERİ.....	69
Tablo-d5	İŞYERİ SAHİPLERİNİN ÇIRAKLARINI ÇIRAKLIK OKULUNA GÖNDERMEME NEDENLERİ.....	70
Tablo-d6	ÇIRAKLARIN ÇIRAKLIK OKULUNA KATILMAMA NEDENLERİ.....	70

METİN İÇİ ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL-1	"DUAL SİSTEM"İN İDARİ YAPISI.....	31
ŞEKİL-2	"DUAL SİSTEM"İN PEDAGOJİK YAPISI.....	35
ŞEKİL-3	"TÜRKİYE'DE ÇIRAKLIK EĞİTİMİ SİSTEMİ.....	45
ŞEKİL-4	ÇIRAKLIK ve MESLEK EĞİTİMİ KANUNU GEREĞİNCE GELİŞEN MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİ.....	45

METİN DIŞI TABLOLAR DİZİNİ

TABLO-X1	AT ÜYESİ ÜLKELERE İLİŞKİN EKONOMİK ve EĞİTSEL VERİLER...79
TABLO-X2	AT ÜYESİ ÜLKELERDEKİ İŞSİZLİK YAPISI.....80
TABLO-X3	İŞSİZLER ARASINDA MESLEKİ NİTELİKLERİN DAĞILIMI.....81
TABLO-X4	AT ÜYESİ ÜLKELERDE ZORUNLU EĞİTİMLERİNİ TAMAMLAMIŞ GENÇLERİN ETKİNLİKLERİ.....82

TABLO-X5	TÜRKİYE'DE ÇIRAKLIK ÖĞRETİMİ KAPSAMINDA OLAN İL ve MESLEKLER.....	83
TABLO-A1	YAKLAŞIK EVREN ve ÖRNEKLEM.....	84
TABLO-B1	İŞLETMELERDE ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI.....	85
TABLO-B2	İŞLETMELERİN ÇIRAK ÇALIŞTIRMA DURUMU.....	86
TABLO-B3	İŞYERLERİNDEKİ ÇALIŞMA MODELLERİ.....	87
TABLO-B4	19 YAŞ ALTINDAKİ ÇALIŞANLARIN YAŞ ve STATÜ DAĞILIMLARI.....	88
TABLO-B5	19 YAŞ ALTINDAKİ ÇALIŞANLARIN YAŞLARINA GÖRE STATÜ DAĞILIMLARI.....	89
TABLO-C1	ÇIRAK ve ÇIRAK BABALARININ BÖLGELERE GÖRE DOĞUM YERLERİ.....	90
TABLO-C2	ÇIRAK BABALARININ MESLEKLERİ.....	91
TABLO-C3	AİLE BİREYLERİNİN ÇALIŞMA DURUMU.....	92
TABLO-C4	ÇIRAKLARDA BARINMA-AİLE TİPİ-KARDEŞ SAYISI.....	93
TABLO-C5	ÇIRAKLARIN ANNE ve BABALARININ EĞİTİM DURUMU.....	94
TABLO-C6	ÇIRAK KARDEŞLERİNİN EĞİTİM DURUMU.....	95
TABLO-C7	ÇIRAĞIN EĞİTİM DURUMU.....	96
TABLO-C8	ÇIRAĞIN ÇALIŞMA YAŞAMINA ATILMA YAŞI ve ÇALIŞMA YAŞAMINA ATILMA NEDENLERİ.....	97
TABLO-C9	ÇIRAKLARDA ÇALIŞMAYA BAŞLAMA YAŞINA GÖRE ÇALIŞMAYA BAŞLAMA NEDENLERİ.....	98
TABLO-C10	ÇIRAKLARDA İŞE BAŞLAMA/ÖĞLE TATİLİ/PAYDOS ve GÜNLÜK ORTALAMA ÇALIŞMA SÜRESİ.....	99
TABLO-C11	ÇIRAKLARDA ÜCRET ve MESAİ DURUMU.....	100
TABLO-C12	ÇIRAĞIN İŞYERİ SAHİBİNE YAKINLIK DERECESESİ.....	101
TABLO-C13	ÇIRAKLARDA SÖZLEŞME ve SİGORTA DURUMU.....	102
TABLO-C14	ÇIRAKLARDA İŞYERİ SAHİBİNE YAKINLIK DERECESESİNE GÖRE SİGORTA DURUMU.....	103
TABLO-C15	ÇIRAKLARDA İŞYERİ SAHİBİNE YAKINLIK DERECESESİNE GÖRE SÖZLEŞME DURUMU.....	104
TABLO-C16	ÇIRAĞIN ŞU AN ÇALIŞMAKTA OLDUĞU İŞYERİNE HANGİ KURUM YA DA KİŞİLER ARACILIĞIYLA GİRİDİĞİ.....	105
TABLO-C17	ÇIRAKLARIN MESLEKİ TERCİHLERİ.....	106

TABLO-C18	ÇIRAKLARDA MESLEK DEĞİŞTİRME EĞİLİMİ ve NEDENLERİ....	107
TABLO-C19	ÇIRAKLARDA İŞYERİ DEĞİŞTİRME EĞİLİMİ ve NEDENLERİ....	108
TABLO-C20	YAŞ GRUPLARINA GÖRE ÇIRAKLAR TARAFINDAN YAPILAN İŞ- LER.....	109
TABLO-C21	ÇIRAKLARDA MAKİNA KULLANIMI ve İŞ KAZASI.....	110
TABLO-D1	İŞYERİ SAHİPLERİ ÇIRAK ALIRKEN HANGİ NİTELİKLERE AĞIRLIK VERİRLER.....	111
TABLO-D2	ÇIRAK ve İŞYERİ SAHİPLERİNİN ÇIRAKLIĞIN NİTELİĞİ ÜZERİNE ÖZNEL GÖRÜŞLERİ.....	112
TABLO-D3	İŞYERLERİNDE ÇIRAKLARA MESLEĞİ KİMİN ÖĞRETTİĞİ ve EĞİTİCİ USTA DURUMU.....	113
TABLO-D4	İŞYERİNDE ÖĞRETİM TEKNİKLERİ.....	114
TABLO-D5	İŞYERİ SAHİPLERİNİN ÇIRAKLIK OKULU ve ÇIRAKLIK ÖĞRE- TİMİ ÜZERİNE ÖZNEL GÖRÜŞLERİ.....	115

GİRİŞ

Günümüzde ekonomik ve sosyal kalkınmanın ana koşullarından biri, teknolojik yeniliklere paralel olarak mevcut işgücünün bilgi ve beceri düzeyini yükseltmek; genç kuşağı bugünün, daha da önemlisi geleceğin ihtiyaçları doğrultusunda eğitmektir. Bu, hiç kuşkusuz bir planlamayı, en azından bugünün ve yarının insangücü ihtiyaçlarının bir tespitini ve tahminini, eldeki insangücü kaynaklarının en ekonomik ve en etkili kullanımını gerektirir(1). Başka bir deyişle bu, eğitim sistemi ve çalışma sistemi arasında dinamik, karşılıklı bir işbirliği ilişkisi kurmayı gerektirir(2).

Ancak şu vurgulanmalı ki: mevcut ve potansiyel işgücünün bugünün ve geleceğin ihtiyaçları doğrultusunda belirli bilgi ve becerilerle donatılarak yeniden üretilmesi salt örgün eğitim sistemi içinde gerçekleştirilmez ya da gerçekleştirilemez. Örgün eğitim sistemi ve çalışma sistemi arasında dinamik, karşılıklı bir işbirliği ilişkisi kurma zorunluluğu olayın önemli bir boyutudur, ancak tek boyutu değildir. Şu ya da bu nedenle örgün eğitim sistemi dışında kalmış bireylerin de meslek yaşamına hazırlanması, meslek yaşamı içinde bilgi ve becerilerinin sürekli olarak geliştirilmesi gerekir.

(1) İnsangücü kaynaklarını geliştirme planlamalarının temel kavramlarını tanımlayan, çeşitli modellerini betimleyen yararlı bir kaynak için bkn.: F. Harbison ve C. A. Myers., Education-Manpower and Economic Growth, McGraw-Hill, ABD, 1964.

(2) Bu çalışmada aşağıdaki tanımlamalar benimsenmiştir: "Okul sistemi ya da eğitim sistemi, ilk düzeyden son. düzeye kadar tüm düzenli eğitim örgütlerine işaret eder. Meslek sistemi ya da çalışma sistemi ise, bir ülkenin tüm çalışma örgütlerine (küçük-büyük, kamu-özel) ve çiftçiler, bağımsız zanaatkarlar, profesyoneller gibi kendisi için çalışan kişilerin etkinliklerinin tümüne işaret eder." Eugene Stanley., Planning Occupational Education and Training for Development, Praeger Publishers, ABD, 1971, s. 11.

Gençlerin meslek yaşamına hazırlanması ve meslek yaşamı içinde bilgi ve becerilerinin sürekli olarak geliştirilmesinin en yaygın ve en geleneksel yolu, kökleri Ortaçağ loncalarına kadar uzanan çıraklık öğretimidir. Bugün hala, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde geleneksel, gelişmiş ülkelerde ise modern biçimler altında varlığını sürdüren çıraklık, işgücünün yeniden üretiminde gerçekten önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, bugün gelişme yoluna girmiş, sosyo-ekonomik durumlarını modernleştirmeye çalışan birçok ülke, bu sürecin itici gücünü oluşturan vasıflı işgücünü üretmek için, genelde eğitim sistemlerini çağın gereklerine uygun bir işleyişe kavuşturma; özelde ise, geleneksel biçimler altında varlığını sürdüren ve büyük ölçüde eğitimsel niteliğini yitirmiş olan çıraklık sistemlerini modernleştirme yönünde çaba sarfetmektedir. Ancak burada, çıraklık öğretiminin içinde yer aldığı sosyo-ekonomik koşullarca belirlendiği, dolayısıyla bu koşulları nesnel bir biçimde değerlendirmeyen her planlama çabasının, kendi içinde ne kadar tutarlı ve hümanistik olursa olsun, bizzatıhi bu koşullardan kaynaklanan engellerle karşılaşacağı vurgulanmalıdır.

Hiç kuşkusuz her üretim etkinliği, minimum düzeyde de olsa belli bir eğitimsel niteliğe sahiptir. Çalışma, yetişkin yaşamına katılmanın bir yolu olmaktan ziyade çocuk işgücünün istismarının bir "örtüsü" olduğunda bile, çocuğun içinde belli bilgi ve becerileri öğrendiği bir süreç olabilir. Bununla birlikte, çıraklığın gerçek niteliğini saptamak, yani onun doğrudan doğruya üretimi hedeflemeyen, esas olarak eğitimsel bir süreci mi, yoksa eğitimsel amaçların arka plana atıldığı, doğrudan doğruya üretim yöneltik bir süreci mi içerdiğini belirlemek son derece önemlidir.

Bu nedenle, bu tez çalışmasının konusu bakımından, yani Türkiye de küçük sanayi işyerlerinde çalışan çırakların çıraklık eğitimine katılma eğilimlerini etkileyen pozitif ve negatif faktörlerin belirlenmesi bakımından, tarihsel süreç içinde geleneksel çıraklığın yaşadığı deformasyon üzerinde durmak; geleneksel ve modern çıraklık öğretiminin benzer ve farklı yönlerini saptamak; artı bu deformasyona yol açan, özellikle gelişmiş ülkelerde çıraklık sistemlerinin modernleştirilmesini gerektiren ve teşvik eden sosyo-ekonomik, politik ve teknolojik faktörler üzerinde durmak son derece önemli bir adım olarak görünmektedir.

Üç ana bölümden oluşan bu tez çalışmasının ilk bölümü, yani kuramsal çerçevesi bu sorunlara ayrılmıştır. Dört alt başlıktan oluşan birinci bölümde, ilkin, çocuk ve çalışma arasındaki ilişki incelenecek; ikinci olarak, çocuğun çalışma yaşamına hazırlanması başlığı altında, geleneksel çıraklıktan modern çıraklığa giden süreç ana hatlarıyla özetlenecek ve özellikle endüstrileşmiş ülkelerde yaşanan bu sürecin ardındaki dinamikler sorgulanacak; üçüncü olarak da, AT üyesi ülkeler ve Türkiye'deki mesleki öğrenim sistemleri ana hatlarıyla betimlenirken ilgili ülkelerdeki çıraklık modelleri incelenecek; ve nihayet dördüncü olarak, alan araştırmasının yöntemi ve tekniği açıklanacaktır.

Dört alt başlıktan oluşan ikinci bölüm ise, alan araştırmasından elde edilen verilerin sunumuna ayrılmıştır. Bu bölümde, ilkin, alana ilişkin genel veriler; ikinci olarak, çıraklara ilişkin demografik veriler; üçüncü olarak, çırakların çalışma yaşamlarına ilişkin veriler; ve nihayet dördüncü olarak da, mesleki eğitime ilişkin veriler sunulacaktır.

Üçüncü ve son bölümde ise, kuramsal çerçevede ortaya konan sorunsal çerçevesinde, alan araştırmasından elde edilen verilerin genel bir değerlendirmesi yapılacak ve çıkarılabilecek sonuçlar ortaya konacaktır. Yine bu bölümde, alan araştırmasından elde edilen veriler ışığında Türkiye'deki fiili çıraklık uygulamasının genel özellikleri değerlendirilecek ve çıraklık sistemine modern bir biçim kazandırma doğrultusundaki çabalar bakımından bu özelliklerin ne gibi etkilere sahip olduğu belirlenmeye çalışılacaktır; son olarak da saptanan eksikliklerin giderilebilmesi için uzun ve kısa vadeli tedbirleri içeren bazı öneriler sunulacaktır.

1.BÖLÜM:

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.ÇOCUK ve ÇALIŞMA

Çocukların çalışma etkinliğine katılımı,içinde yaşadığımız yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış yeni bir problem değil,özellikle 1979 da,yani Uluslararası Dünya Çocuk Yılı'nda WHO,Anti-Slavery Society,ISPCAN gibi örgütlerce "yeniden keşfedilmiş" oldukça eski bir problemdir(3).Hemen belirtmeli ki,özellikle günümüzde,çocuk işgücü (child Labour)terimine,genel olarak olumsuz bir anlam yüklenmekte ve çocuk işgücü istihdamı ortadan kaldırılması gereken bir olgu olarak görülmektedir.Ancak,çocuklar tarafından yapılan her türlü çalışmayı ortadan kaldırılması gereken bir kötülük olarak görmek pek doğru bir yaklaşım değildir.ilgili probleme,kaba bir hümanizm perspektifinden bakmak yerine,çalışma etkinliğini çocuk için her koşulda zararlı bir şey olarak görmeyen;bununla birlikte,çocuk açısından hangi çalışma biçiminin ya da biçimlerinin olumsuz etkilere sahip olduğunu veya olabileceğini sorgulayan gerçekçi bir yaklaşımı benimsemek çok daha yerinde olacaktır.

Çocuk ve çalışma arasındaki ilişkiyi çözümlenmeye çalışmak,ilk adımda,hem çocukluk hem de çocuk işgücü terimlerinin sorgulanmasını ve netleştirilmesini gerektirir.Bu nedenle,aşağıda ilkin,bu iki terimin sosyolojik açıklaması yapılacak;daha sonra da,çocuk işgücü istihdamı ve sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi arasındaki ilişki sorgulanacak, çocuk işgücünün boyutları ve Dünya üzerindeki dağılımı incelenecektir.

1.1.1.Çocukluk ve Çocuk İşgücü Terimlerinin Sosyolojik Anlamı

Çocukluk terimi,ilk bakışta son derece açık ve salt bir yaş konusuymuş gibi görülebilir.Gerçekten de,birçok kişi için böylesi bir tanımlama yeterli olacaktır.Ancak konu hiç de bu kadar basit değildir.Çünkü,sosyal ve biyolojik olarak belirlenmiş yaşam evreleri farklı yer

(3) Jaab E.Doek.,"Working Children",Second Asian Regional Conferance on Child Abuse and Neglect,Bangkok,1988,s.41.

ve zamanda farklı yükümlülük ve davranış kalıplarını içerebilir(4). Öyle ki;çocukluk kavramının endüstriyel toplumlardaki anlamı,aynı kavramın endüstri-öncesi toplumlardaki anlamından hem bireyin yaşamında kapsadığı süre, hem de içerdiği yükümlülük ve davranış kalıpları bakımından oldukça farklıdır.Eğer bu durum gözönüne alınmaz,çocukluk kavramı kronolojik yaşla olduğu kadar,içinde yer aldığı sosyal çevreyle de ilişkilendirilmezse,çocukların çalışma etkinliklerini incelemeye yönelik çabalar daha başından ciddi hatalara açık hale getirilmiş olur.

Çocukluk teriminin içerdiği belirsizlik,çocuk işgücü teriminin de gerçeğidir.Bu terim de,farklı sosyal yapılara sahip farklı toplumlarda hem içerik hem de biçim bakımından oldukça farklı anlamlar taşımaktadır.

Çocuk işgücü,içerik bakımından olumlu ve olumsuz olmak üzere iki temel kategoriye ayrılabilir.Birinci durumda çalışma,çocukları yetişkin yaşamına hazırlama gibi gerçekten de olumlu bir işlevi yerine getirir.Çocuklar,çalışma etkinliğine katılımları sayesinde aile üyesi,yurttaş olma gibi statüler kazanırlar.Üstelik çalışma,aile yaşamının bütünleyici bir parçası olabilirse,çocukların sağlıklı gelişimine de katkıda bulunabilir.İkinci durumda ise,çalışma,çocukların fiziksel,ussal ve duygusal gelişimlerini tehdit eden olumsuz bir etkiye sahiptir.Dolayısıyla,bu durumda çalışma bir istismar konusu haline gelir. Bu duruma yol açan koşullar,yerel çevreye göre değişmekle birlikte,istismar durumlarını tanımlamak için:çok erken bir yaşta tam-zamanlı çalışmaya başlama;aile içi ya da dışı çalışmaya okulu terketmeyi gerektirecek kadar fazla zaman ayırma;çalışmanın çocuk üzerinde çok yönlü olumsuz etkiler göstermesi;çalışmanın yetişkin yaşamına hazırlanma bakımından hiç bir katkıya sahip olmaması gibi bazı göstergeler saptamak mümkündür(5).

Çocuk işgücü biçimlerine gelince,bunu da beş kategoriye ayırmak mümkündür.Aşağıda,G.Rodgers ve G.Standing tarafından çocukların genel

(4) Gerry Rodgers ve Guy Standing.,"Economic Roles of Children in Low-income Countries",International Labour Review,Vol.120,no:1,1981,s.33.

(5) UNICEF.,Exploitation of Working Children-Including Street Children 1985,ss.i-ii.

etkinlik kalıplarını kuşatmak için tasarlanan sekiz kategoriden,doğrudan doğruya ekonomik etkinlikleri kuşatan beşinin kısa bir özeti verilmiştir(6):

Bu etkinliklerden ilki,hemen hemen her sosyal çevrede çocuklar tarafından yerine getirilen ev-içi çalışmadır. Bu tip çalışma,yetişkinlerin ev-dışı çalışmaları üstlenmelerini kolaylaştırır...Cinsel işbölümüne dayalı ev-içi çalışma,genelde çok erken bir yaşta başlar;bazı ülkelerde,genç kızlar tipik olarak haftanın birçok saatinde böyle bir çalışma içindedirler.Kırsal Bangladeş'de yapılan bir araştırmada,10-12 yaşları arasındaki kızların haftada yaklaşık 38 saat ev-içi çalışma yaptıkları ortaya konmuştur(7)...

İkinci etkinlik kategorisi,genelde tarımsal ve aileye ait üretim etkinliklerini kuşatan ev-dışı ücretsiz çalışmadır.Afrika'da yapılan araştırmalar,bu işlerin genellikle mevsimlik işler olduğunu ortaya koymuştur(8)...

Üçüncü etkinlik kategorisi,diğerlerinden oldukça farklı olan kefaletli çalışmadır.Köylülerin,toprak ağaları ya da tefecilere işgücü hizmeti sağlamak durumunda kaldığı yerlerde onların çocukları da,bir köylü ailesinin kirasının ya da borcunun bir parçası olarak belli bir süre çalışmaya katkıda bulunmak zorunda kalabilirler(9)...

Dördüncü etkinlik kategorisi,marjinal ekonomik etkinlikler olarak tanımlanabilir.Bunlar,"informal sektör" olarak adlandırılan sektörde tipik olarak içerilen etkinlikler

(6) Gerry Rodgers ve Guy Standing(1981).,a.g.y.,ss.34-35.

(7) M.T.Cain., "The Economic Activities of Children in a Village in Bangladesh",Population and Development Review,New York,1977,ss.201-227.

(8) Konuyla ilgili bir inceleme için bkn.:J.N.Cleave.,African Farmers: Labour Use in the Development of Small-Holder Agriculture,Preager, New York,1974.

(9) Konuyla ilgili bir inceleme için bkn.:S.Marla., "Bonded Labour in Medak District(AP),National Labour Institute Bulletin,New Delhi,1977.

dizinine denk düşer. Bu etkinlikler dizini; düzensiz, düşük gelirli, temelde üretici olmayan, tipik olarak birikime yol açmayan etkinlikler olarak tanımlanmaktadır...

Beşinci ve son kategori, birçok ülkede çocuk işgücü istihdamını yasaklayan yasaların sorunu ortadan kaldırmak yerine sahte kayıtları teşvik etmesi nedeniyle, istatistikçilerin iddia ettiklerinden çok daha fazla çocuğu kapsayan ücretli çalışmadır...

Genel olarak, çalışan çocukların en dramatik sömür biçimlerine ücretli çalışmada maruz kaldıkları kabul edilir. Çünkü, endüstrinin ve ona bağlı etkinliklerin gelişmesinin, çalışmanın doğasında, çalışma çevresinde ve çalışmanın içinde yerine getirildiği koşullar ve ilişkilerde köklü bir dönüşümle birlikte gittiği, ücretli çalışmanın evde ya da domestik teşebbüste gerçekleştirilen etkinliklerden nitel olarak farklı olduğu düşünülmektedir. Tarımsal bir yerleşimdeki çalışma, geleneksel olarak hanehalkı üretimi çerçevesinde yerine getirilir ve bu tip çalışmalarda; oyun ve çalışma dengesi korunurken, endüstri ve ilişkili sektörlerdeki çalışma, bir işçi-işveren ilişkileri yapısı içinde gerçekleştirilmektedir(10). Dolayısıyla bu durumda çocuk çalışması, genelde çocuğun çalışma yaşamına ya da yetişkin etkinliklerine aşamasız ve ani bir geçiş demektir ki, bu da çocuk üzerinde oldukça olumsuz etkiler gösterir. Üstelik, kapitalist üretim süreçlerinin gelişmesi, işgücü piyasasının hızla bölünmesi ve parçalanmasına yol açar ki, bu durumda işçilerin birliği zayıflar, pazarlık güçleri azalır ve dolayısıyla da daha ağır sömür yolları açılmış olur. Doğal olarak çocuklar, bu parçalanmış işgücü piyasaları içinde, diğer işçi gruplarından çok daha kolay ve çok daha yoğun bir biçimde sömürülür; çünkü, onlar diğer işçilere göre daha örgütsüz ve yaşları gereği daha savunmasız durumdadırlar(11).

(10) Assefa Bequele., "Child Labour in the Developing World: The Challenge and Policy Response", Second Asian Regional Conference on Child Abuse and Neglect, Bangkok, 1988, s. 51.

(11) Jaab E. Doek (1988)., a.g.y., s. 43.

Çocuk işgücü sözkonusu olduğunda,"sömürü" kavramı-ki bir bütün olarak işçilerin(bunlar arasında çocuklar da vardır)ürünlerinin başkaları tarafından el konan parçasının ölçüsüdür-çocukların içinde bulunduğu durumu açıklamada yetersiz kalmaktadır.Bu nedenle,sömürü kavramıyla birlikte,özel olarak çalışan çocukların gelişme ihtiyaçlarını karşılamama ve üretim kapasitelerine göre onlar aleyhine fark gözetme ölçüsü olan istismar kavramını da kullanmak gerekmektedir(12).Bu durumda,sömürü sadece çocuğun işverenle ilişkisi çerçevesinde ortaya çıkarken;istismar aynı yerde çalışan yetişkin işçileri,çocuğun ebeveynlerini ve akrabalarını da içerebilen daha karmaşık bir ilişkiler ağı çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda sömürü ve istismara en açık çalışma biçiminin ücretli çalışma olduğu söylendi.Bununla birlikte,ücretli çalışmanın da kendi içinde farklı tiplere ayrılabilceği;ücretli çalışma etkinliği içindeki çocukların durumlarının gerçekçi ve nesnel bir biçimde değerlendirilebilmesi için,bunların gözönüne alınması,yani ortakçılık ya da ürün payı karşılığında çalışan çocukların saat ücreti alanlardan,bazı öğretim etkinliklerini içeren çalışma tiplerinin hiç içermeyenlerden,düzensiz ve gelişmiş güzel çalışmanın göreceli düzenli çalışmadan,normal okuma etkinliğiyle birlikte sürdürülebilir ya da tamamlayıcı nitelikteki çalışmanın okuma etkinliğiyle çatışanlardan dikkatle ayrı tutulması gerektiği belirtilmelidir(13).

1.1.2.Çocuk İşgücü ve Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Düzeyi Arasındaki İlişki

Dünyada olumsuz koşullar altında çalışan kaç çocuk vardır? Bu soruyu yanıtlamak için,birçok yetkili çalışan çocukların sayısını yaklaşık olarak tahmin etmeye çalışmıştır.1979 yılında ILO'nun tahmini 52 milyondur. Ancak 1983 de,ILO Genel Direktörünün bizzat kendisi bu tahmini,sadece

(12) İngilizce exploitation sözcüğünün her iki anlamı da içermesinden yararlanan G.Rodgers ve G.Standing,her iki durumu da bu sözcükle karşılamakta,ancak yukarıdakine benzer bir ayırımın altını çizmektedirler.Bkn.:a.g.y.,s.32.

(13) ibid.,s.36.

tam-zamanlı işçileri içermesi nedeniyle "muhafazakar bir tahmin" olarak niteledi. Anti-Slavery Society, gerçek rakamın 1979 ILO tahminin yaklaşık iki katı, yani 100 milyonun üzerinde olduğunu ileri sürdü. 1981 yılında ise, bir BM raporu, dünya çapında (10-14 yaş arası) 145 milyon çalışan çocuk olduğunu ileri sürmekteydi(14). 1986 yılında yapılan bir hesaplama göre ise, bu rakamın tahminen 200 milyon civarında olduğu söyleniyordu(15). Yukarıdaki rakamlardan hangisi doğru kabul edilirse edilsin, hiç kuşku yok ki, bu rakamlar çocuk işgücünün dünya çapında bir olgu olduğunu açık bir biçimde göstermektedir.

Çocuk işgücünün bölgelere ve ülkelere göre dağılımını inceleyen başka bir araştırma ise, çocuk işgücü istihdamının özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde yoğunlaşmış olduğunu göstermektedir. Yine aynı araştırma, 1975 yılı için, seçilmiş bazı ülkelerde, 10-14 yaşları arasındaki çocukların işgücü içindeki oranlarını hesaplamış ve bu oranların Mali'de %45, Yukarı Volta'da %43, Bangladeş'de %32, Hindistan'da %20, Brezilya'da %11, ABD'de %2, Japonya'da %2, İsviçre'de %0.4 olduğunu ortaya koymuştur(16). Bu oranlar, çocuk işgücü istihdamının dünyanın özellikle geri kalmış bölgelerinde yoğunlaştığını ve çocuk işgücü ile sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi arasında bir ters orantının var olduğunu göstermektedir. Ancak bu, gelişmiş ülkelerde çocuk işgücü istihdamının ortadan kaldırıldığı, dolayısıyla bu problemin sadece az gelişmiş ülkelerin problemi olduğu anlamına gelmez. Jaap E. Doek'in sözleriyle: "Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark bir derece farkı olarak görünmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki çalışan çocuk sayısı daha yüksek ve çalışma koşulları da genel olarak daha kötüdür. Ancak bunu ifade ederken, gelişmekte olan ülkelerde-

(14) UNICEF(1985)., a.g.y., s.8.

(15) Jaap E. Doek(1988)., a.g.y., s.43.

(16) M.C.McHale ve J.McHale, Children in the World, D.C., Population Reference Bureau, Washington, 1979, ss.4-5. Başka bir araştırma, 1971 verilerine göre Yunanistan'da 10-14 yaşlarındaki çocukların tüm çalışan nüfusun %17'sini oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bkn.: Theodora Papaflessa ve Sophia Spiliotopoulos., Child Labour: A Threat to Health and Development, Defence for Children International, Geneva, 1985, s.73.

ki çocuk işgücü sömürsü ve istismarının, bana göre salt bu ülkelerin problemi olmadığını, aksine dünyanın gelişmiş kısmının da problemi olduğunu eklemek isterim. (Çünkü) Mısır'da pamuk toplayan; Peru'da koyun kırpan; Kenya, Java ve Sri Lanka'da plantasyonlara gönderilen; İran, Pakistan ve Hindistan'da halı dokuyan çocuklar, buralardan New York, Londra, Amsterdam ve Tokyo menkul kıymetler borsasına uzanan bir ekonomik zincirin en küçük ve en zayıf halkalarıdır" (17).

1.2. ÇOCUĞUN ÇALIŞMA YAŞAMINA HAZIRLANMASI

Çocuğun genelde yetişkin yaşamına, özelde de çalışma yaşamına katılması, biçimi ve süresi zamandan zamana ve toplumdan topluma değişebilen belli bir hazırlık evresini gerektirir. Bu evreyi, yani bireylerin mesleki roller için hazırlandıkları, ilgili rollerin gerektirdiği bilgi ve becerileri edindikleri bütünsel süreci eğitim, öğretim ve deneyim olmak üzere üç bileşen çerçevesinde düşünmek yerinde olacaktır (18). Burada eğitim (=education), mesleki rollere hazırlanma bakımından, kabaca, tüm ya da çok sayıda mesleki rolün yerine getirilmesini sağlamaya yönelik öğretim ve öğrenim anlamına gelmektedir. Öte yandan öğretim (=training) ise, belli bir iş ya da meslekte ortaya çıkan bir görevler dizinin ya da özgül bir görevin en iyi biçimde yerine getirilmesini sağlamaya yönelik öğretim ve öğrenimdir. Başka bir ifadeyle, eğitim önceden kestirilemeyen durumlarda kullanma için öğrenmeyi içerirken; öğretim önceden kestirilebilir durumlarda kullanma için öğrenmeyi içerir. Eğitim ve öğretim arasındaki bu ayrımın ancak teorik soyutlama sayesinde yapılabileceğini söylemekte fayda var; çünkü, doğal olarak gerçek yaşamda bu ayrım belirgin değildir ve biri diğerinin içine geçmiştir. Mesleki hazırlamanın üçüncü bileşeni deneyim (=experience) dir. Bu terim, fabrika ya da atölyede gerçekleşen ve genelde sistematik olmayan iş-başında öğrenme türüne işaret eder. Bununla birlikte, bir okul ya da özel bir öğrenim merkezinde de tamamen değilse de, bir dereceye kadar gerçek bir işyerindekine benzer deneyimlerin kazanılması sağlanabilir.

(17) Jaap E. Doek (1988)., a.g.y., s.42.

(18) Aşağıdaki tanımlar şu kaynaktan alınmıştır: Eugene Stanley (1971)., a.g.y., s.8-9.

Ekonomileri esas olarak tarıma dayalı toplumlarda, göreceli basit bir sosyal ve teknik işbölümü olduğundan, bu toplumların çalışma sistemleri karmaşık bir yapıya sahip değildir, dolayısıyla da bu tip toplumlarda mesleki eğitimden ziyade mesleki öğretim ve deneyim söz konusudur. Bu tip toplumlarda, tarımsal üretimin gerektirdiği bilgi ve beceriler, genelde geleneksel bir biçimde kuşaktan kuşağa aktarılırken, göreceli olarak uzmanlaşmış zanaat üretiminin gerektirdiği bilgi beceriler ise, genç kuşaklara, geleneksel çıraklık öğretimi, yani usta-kalfa-çırak ilişkisi yoluyla aktarılır. Ekonomileri esas olarak endüstriye dayalı toplumlarda ise, oldukça karmaşık bir sosyal ve teknik işbölümü olduğundan, bu toplumların çalışma sistemleri de oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir, dolayısıyla da bu tip toplumlarda mesleki eğitim göreceli bir ağırlık kazanırken, vasıflı işçi yetiştirmenin ve gençleri çalışma yaşamına hazırlamanın bir yolu olan çıraklık öğretiminin geleneksel yapısı hızla değişir ve yeni mesleki hazırlama biçimleri ortaya çıkar(19):

Aşağıda, tarihsel bir perspektif içinde, çıraklık öğretiminin geçirdiği bu dönüşüm süreci özetlenmiş ve özellikle bu yolda epey mesafe almış olan gelişmiş ülkelerde yaşanan süreç incelenerek, bu dönüşümün ardındaki dinamikler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1.2.1. Tarihsel Perspektif İçinde Çıraklık

Çıraklığın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Babil Hamurabi Kanunları'nda, Çin, Roma ve Yunan tarihinde çıraklığa atfedilmiş yazılı bel-

(19) Üçüncü Dünya ülkeleri üzerinde yaptığı çalışmalarla tanınan bir araştırmacı, prekapitalist ve kapitalist toplumdaki mesleki eğitim konusunda şunları söylemektedir: "Eğer geleneksel toplumun üreticileri kurumsal bir eğitimden geçmiyorlar, işyerinde yetiştirilmiyorlarsa, bunun nedeni onların kapitalist toplumdaki üreticilerden daha az beceriye ihtiyaçları olması değildir. Bu, daha ziyade, prekapitalist toplumlarda işbölümünün kapitalist toplumlara göre daha az keskin oluşu yüzündendir. İşbölümü meslekler arasında vardır, mesleklerin içinde değil... Bu yüzden, teori ve pratik arasındaki, üretim tekniklerinin öğretilmesi ve bu tekniklerin uygulanması arasındaki bağlantı bütünsel, basit, açık görünür; bu bağlantı eğitim ve bilginin pratik için zorunlu bir önkoşul olduğunu söyleyen bir ideoloji tarafından önemsizleştirilmez." Samir Amin, "Eğitim, İdeoloji ve Teknoloji", çev. Semih Lim, Saçak, sayı: 65, İst., 1986, s. 54-55.

geler vardır(20).Yine,12. ve 18.yüzyıllar arasında Anadolu'da da,müslüman esnaf ve zanaatkarların kurduğu;şehir,kasaba ve köylerdeki esnaf ve zanaatkarlara elaman yetiştirmeyi ve onların işleyişlerini denetlemeyi üstlenen mesleki ve ahlaki bir örgüt,Ahilik vardı.Esas olarak müslümanlardan oluşan bu örgüt,Osmanlı İmparatorluğu içinde 18. yüzyıla kadar varlığını sürdürdü,fakat daha sonra,İmparatorluğun müslüman olmayan bölgeler üzerindeki egemenlik alanı genişledikçe,zanaat türleri ve zanaatkarlar çoğalıp farklılaştıkça,yeni duruma uygun,din ayrımı gözetmeden farklı dinlere mensup esnaf ve zanaatkarları da çatısı altına toplayan yeni bir örgüt,Gedik ortaya çıktı(21).

Gerek ahilik gerekse gedik,esas olarak Ortaçağ Avrupasının lonca örgütlerinin hiyerarşik işleyişi,yani usta-kalfa-çırak ilişkileri ve bu ilişkiler içinde mesleki bilgi ve becerilerin aktarımı bakımından önemli bir farklılık göstermez(22).Bu nedenle,Ortaçağ Avrupasının loncalarının tipik örneğini veren İngiliz loncalarını,usta-kalfa-çırak ilişkilerinin yapısı ve tarihsel süreç içinde bu yapıda meydana gelen değişimler açısından özetlemek yeterli olacaktır.

1.2.1.1.İngiliz Loncalarında Çıraklık

12.yüzyılda İngiliz kasaba zanaatkarları,içinde bir zanaat,bir bilim ya da bir sanatta uzmanlaşmış ustalar ve onlardan mesleğin sırlarını öğrenmeye çalışan kalfa ve çırakların bulunduğu lonca örgütleri içinde birleşmişlerdi(23).

(20) Encyclopaedia Britannica,"Apprenticeship",Vol.2,1970,s.144.

(21) Gedik konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkn.:Şevket Pamuk,Osmanlı-Türkiye İktisat Tarihi,Gerçek yay.,İst.,1988,ss.67-77.

(22) Ahilik örgütü hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkn.:Neşet Çağatay,Bir Türk Kurumu Olan Ahilik,Konya,1981;Mehmet Şeker,İslamda Sosyal Dayanışma Müesseseleri,Diyanet İşleri Başkanlığı yay.,Ank.,1984;Fehmi Genç,Dünden Bugüne Esnaf ve Küçük Sanayici Tebliği,2.İzmir İktisat Kongresi,İzm.,1981;ve Refik Soykut,İnsanlık Bilimi Ahilik,Ank.,1980.

(23) Encyclopaedia Britannica(1970).,a.g.y.,s.144.

Sözleşme olarak adlandırılan yazılı bir belgeyle, aileler çocuklarını bir ustanın yanına çırak olarak verirler ve bu andan itibaren çocuklar ustayla birlikte çalışır ve yaşarlardı(24). Usta, çocuğun zanaatı öğrenmesini, barınmasını, giyinme ve beslenmesini üstlenir, onun ahlakı ve sağlığı üzerinde söz sahibi olur, gerektirdiğinde de onu cezalandırırdı. Kısacası, çırak usta ailesinin bir üyesi olurdu(25).

Lonca kuralları altında, hiçbir ustanın yeterli bir biçimde yetiştirebileceğinden daha fazla çırak almasına izin verilmezdi ve yetiştirme yöntemleri yazılı bir sözleşme ya da anlaşmayla katı bir biçimde belirlenmişti. Çıraklık süresi, hemen hemen değişmez bir biçimde yedi yıldır. Bu süre içinde usta, çırağa mesleğin bilgi ve becerilerini olduğu kadar, mesleğin ve loncanın adetlerini de öğretmeye çalışırdı. Çıraklık tamamlandığında, çırağın hizmeti ücretli bir kalfa çalışmasına dönüşür, daha sonra da, mesleğini ya ücretli bir işçi olarak ya da kendi kalfa ve çıraklarına sahip bir usta olarak icra edebilirdi(26).

Çıraklık öğretimi, en iyi biçiminde, feodal toplumun lonca sistemi içinde toplumsal açıdan büyük ölçüde yararlı ve işlevsel bir yetiştirme tarzıydı. Bu tarz, çocukları kazanç getirecek bir işte eğitir, disipline e-

(24) Daha sonraki bir tarihte, 18. yüzyılda, Yorkshire'deki "Kumaşçıların Ahvalini Tarif Eden Şiir"de geleneksel usta-kalfa-çırak ilişkisinin tipik bir anlatımı vardır:

"Dedi usta-aman çok çalışın çocuklar/Gelecek pazara yetişmeli kumaşlar/Ve Tom gitsin yarın çıraklara/Will de bak-sın hallaçlara/Ve Jack yarın sabah erken kalksın/Gitsin haşıl evine haşıl alsın/Ve dokunmuş kumaşı çözgüye gerin/Sonra tezgaha germek için/Joe biraz mısır ver altıma/Wolds'a yün almaya gitmeliyim sabaha/Çizmelerimi iyi temizletip parlatın"

E.P.Thompson, *The Making of the English Working Class*, Penguin, 1963, ss. 300-301'den çevirerek aktaran E.Acar, "Kapitalizmde Yaşamak İş: Emek Sürecinin İşyeri Mekanı ve İşbaşı Zamanı Ötesine Uzantıları", 11. Tez, Şubat 1986, ist., s.136.

(25) S.B.Clough ve C.W.Cole., Economic History of Europe, D.C.Healt and Company, Boston, 1946, s.34.

(26) Encyclopaedia Britannica(1970), a.g.y., s.144.

der,onları yaşamlarını kazanmaya hazırlar,izlemekte oldukları zanaatın bilgi ve becerilerini,içinde yaşadıkları toplumun değer ve normlarını öğretilirdi(27).Kısacası,bu dönemde çıraklık,esas olarak bir öğretim ve deneyim süreci olarak işliyordu.

1.2.1.2.Lonca Çıraklığının Deformasyonu

Ancak,14.yüzyılın ortalarından sonra durum yavaş yavaş değişmeye başlamıştı.Tam olarak oturmuş ve tekellerle konumlarını pekiştirmiş olan loncalar,bu tarihten sonra,zenginleşen bazı ustaların mesleklerini kalabalıklaşmaktan koruma ve ucuz ücretle çalıştırdıkları kalfalarını daha uzun süre denetimleri altında tutma istekleri yüzünden hızla eski yararlılıklarını ve işlevselliklerini yitirmeye başladılar.Bir kalfanın usta olması derece derece güçleşti.Yükselme yolu,bir usta oğlu ya da usta kızıyla evlenen bir kalfa için hala açıktı;ancak,akrabalık bağı olmayan kişiler çeşitli engellerle karşı karşıya kalıyorlardı.S.B. Clough ve C.W.Cole,bu engellerden bazılarını şöyle sıralamaktadırlar:

İlkin,lonca ustaları,ücretleri düşük tutmaya çabaladılar ve böylece bir kalfanın usta olmak için yeterli parayı bulması güçleşti.İkinci olarak,ustalığa yükselme ödentileri ağırlaştırıldı.Üçüncü olarak,genelde lonca koruyucularına hediye sunmak ve tüm lonca üyelerine pahalı bir ziyafet vermek gerekiyordu.Nihayet,dördüncü olarak,Ortaçağın sonlarına doğru bazı loncalar,kalfaları için bir eleme yapmak ve onun usta olma yeteneğini sınamak üzere pahalı bir baş yapıt üretme zorunluluğunu getirdiler"(28).

Böylece Ortaçağın sonlarına doğru loncalar,aristokratik,kapalı birlikler haline geldiler.Ustalık statüsü babadan oğula geçer oldu.Yabancıların loncalara girişi güçleşti ve aynı zamanda da usta tabakaları arasında sosyal farklılıklar oluşmaya başladı.

15.yüzyılın sonlarına doğru,yeni sanayilerin gelişmesi ve tüccar şirketlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte,lonca tekelleri hızla zayıflamaya başladı ve loncalardaki kalfalar,yavaş yavaş sınırlandırıcı tedbirlerden kaçarak kasabaların,lonca hiyerarşisi ve beledi sınırlamaların dışına usta

(27) S.B.Clough ve C.W.Cole(1946).,a.g.y.,s.35.

(28) ibid.,s.36.

olarak çalışmaya gitmeye başladılar.Bu durum,1563 de,İngiltere'de Zanaatkarlar Kanunu'nun kabulüne yol açtı.Bu kanun aslında bir pekiştirme kanunuydu.Dağılmaya başlamış bir sistemi korumaya ve aynı zamanda da yerel uygulamalara bir düzen getirmeyi amaçlıyordu.Bu kanun,çıraklık süresini yedi yıl olarak belirledi ve hiç kimsenin çıraklık yapmadan bir zanaatı uygulayamayacağı yasağını koydu.

Bu kanun,lonca çıraklığını sürdürme bakımından ilk başlarda başarılı olmuş gibi görünse de,çıraklık kanunun etki alanı dışında kalan yeni ve büyük imalat endüstrisinde makinaların kullanılmaya başlanması,liberalizmin laissez-faire felsefesi altında tüm sınırlamalardan duyulan hoşnutsuzluğun büyümesi ve kapitalist üretim süreçlerinin doğuşuyla birlikte lonca çıraklığı ve domestik çıraklık 18.yüzyıl esnasında hızla zayıfladı.Bütün bu gelişmeler nedeniyle,1814 yılında 1563 Kanunun önemli bir kesimi fesedildi.Bundan böyle,herhangi bir kişi,çıraklık yapmış olsa da olmasa da,kolayca bir iş ya da zanaatı icra edebilirdi(29).

1.2.1.3.Kapitalizmin Doğuşu ve Çıraklık

Yukarıda da ifade edildiği gibi,loncalar üretim ve rekabeti sınırlayarak,fiyat ve üretim kalitesini denetleyerek,kalfa ve çırakları kendi kontrolünde tutarak yerel pazar üzerinde kurdukları tekeli koruyan üretici birlikleriydi.Dolayısıyla aristokrasinin yerel pazarlar üzerindeki denetimini kırmak ve ulusal pazar birliğini kurmak isteyen kapitalist girişimcilerin gözünde,şehir loncalarının yüksek kalite standartları,rekabet ve üretim üzerindeki sınırlamalar,genişleyen pazar talebini karşılamalarını ve özgür üretimi önleyen anlamsız engellerdi.Bu zincirlerden kurtulmak için sanayi,şehir merkezlerinden banliyölere,üretimin müdahale ve sınırlamalardan özgür olduğu,lonca sistemi dışında kalan kent ve köylere kaydı(30).

Gerek parça-başı işe dayalı ev-sanayi,gerekse "özgür emek piyasası"na dayalı manifaktür döneminde kapitalizmin gelişmesi,ortaya çıktığı he-

(29) Encyclopaedia Britannica(1970).,a.g.y.,s.144

(30) Christopher Hill,1640-İngiliz Devrimi,çev.N.Kalaycıoğlu,Kaynak yay., ist.,1984,ss.38-39.

men her yerde bilgi-emek değişimine dayanan loncadan kalma geleneksel usta-kalfa-çıracak ilişkisini,usta ile işçileri arasındaki emek-ücret ilişkisine çevirdi(31).Kapitalist ev-sanayi dönemindeki dönüşüm Acar tarafından şöyle anlatılmaktadır:

Kapitalistin daha çok işe daha az ücret ödemek için yaptığı baskı,ustanın gerek kalfası ve çırağı,gerekse karısı ve çocuklarıyla ilişkisini değiştiriyordu. Bilginin,becerilerin ve kazancın paylaşılması,gidererek sınırlandırılan parça-başı ücretin bölüşülmesine dönüşüyor;vurduğu yerde "zanaatın gülleri"nin açtığı usta tokatı,götürü işin daha çabuk bitirilmesi için başvuru olan kısır bir baskı aracı oluyordu.Evin babası ustanın geleneksel otoritesi,evin sağladığı tüm geleneksel geçim olanakları,daha az ücretle daha çok para üretmek için uygulanan baskının bir parçası haline geliyordu.Bu baskıyla birlikte ücretin "yatak ve yemek" olarak ödenen kesiminin niteliği de geleneksel ölçülerden uzaklaşıyordu"(32).

Kapitalist manifaktür dönemine gelince,bu dönemin tarihe bıraktığı miras tek bir sözcükle özetlenmek istense,bu "vasıfsızlaştırma" olurdu.Çünkü,kapitalist gelişme tarihinin bu dönemi,"zanaatkarın el becerisini ve yatkınlığını gereksizleştiren,daha önce ancak ustanın yapabileceği işleri sokaktan toplanan her yarı aç emekçinin hemen yapmayı öğrenebileceği hale sokan el aletleri"nin ve "en küçük çocukların çok daha az ücretle yapabileceği biçime sokan makinaların" geliştirildiği ve "manifaktür atölyesine boy boy dizildiği" dönem olmuştur(33).

Kapitalist üretim ilişkilerinin etki alanının genişlemesiyle birlikte gelişen kentleşme ve endüstrileşme sürecinin,genelde,çocuk işgü-

(31) Bazı ülkelerdeki loncaların çöküş tarihleri Ek-1'deki Grafik-1'de gösterilmiştir.

(32) E.Acar(1986).,a.g.y.,s.136.

(33) İbid.,s.139.

cü istihdamındaki bir azalma eğilimiyle birleştiği kabul edilir(34). Ancak, İngiliz Sanayi Devrimi örneğinde olduğu gibi, kapitalizmin erken dönemlerinde, çocuk işgücünün daha pahalı olan yetişkin işgücünün yerini aldığı ve tek erkek ya da yetişkinlerin çocukların yardımı olmaksızın çalışması güçleştiği ölçüde, belli tip çocuk çalışmasında, özellikle de ücretli çalışmada oldukça önemli bir artış eğilimi gözlenmiştir. Öyle ki: bazı yazarlar, ucuz çocuk ve kadın işgücünün sanayi devriminin itici güçlerinden biri olduğunu bile ileri sürmüşlerdir(35). Ayrıca hiç kuşku yok ki, erken dönem kapitalizminin, her türlü feodal sınırlamayı ortadan kaldırmayı amaçlayan liberal ideolojisi de, çıkraklık öğretimi üzerinde, özellikle 19. yüzyılda oldukça olumsuz bir etki yapmış ve işletmelerinde çalışan çocukların mesleki öğretimlerinden ziyade, elde edecekleri karları düşünen kapitalist girişimciler için uygun bir atmosfer yaratmıştır(36).

(34) Gerry Rodgers ve Guy Standing(1981)., a.g.y., s.37.

(35) 19. yüzyıl başlarında İngiltere'de "çok duygulu" bir milletvekili tarafından doktora şöyle bir soru yöneltilmiştir: "Bir çocuk günde 18 saat yün ipliği imalathanesinde çalışır ve ancak 6 saat u-yursa, bu onun sağlığına zarar verir ve büyümesine engel olur mu? Doktor bu sefer çekinerek yanıt vermişti, gerçi 18 saatlik iş süresinin çocuk için zararlı olduğunu sanmıyordu, ama kesin bir şey söylemeden önce, bunu daha derinden incelemeyi gerekli buluyordu". Walter Kiaulehn, Demir Melekler, çev. H. Örs, Remzi yay., ist., 1971, s.9. Bu dönemdeki çocuk istihdamına ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bk.n.: I. Pinchbek, Women Workers and the Industrial Revolution, 1750-1850, Routledge and Sons, Londra, 1930.

(36) "Ekonomik özgürlük sistemi, yalnız (devletin) işlere karışmamasını salık vermekle kalmıyordu: ayak bağı olan toplum düşmanı her türlü uygulamanın ortadan kaldırılmasını, öncü ve özgür girişimin, büyük güç birikiminin salıverilmesini öngören bir düşünce sistemiydi bu aynı zamanda. Hiç kuşkusuz uygulama dünyasında da, bu sistemin savunucuları boş durmuyor, aynı hava içinde eyleme girişiyorlar ve başlıca engelleri yıkmak için çaba gösteriyorlardı: kamu düzenlemesiyle yürütülen işletme ve şirketlerin ayrıcalıklarının sona ermesi; çıkraklık kanununun yürürlükten kaldırılması; emek ve sermayenin özgürce yerdeğiştirmesini engelleyen kuralların kaldırılması..." L. Robbins'den aktaran P. Baran, Büyümenin Ekonomi Politikası, çev. E. Günçe, May. yay., ist., 1974. s.71.

Bugün,az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler olarak adlandırılan toplumlarda yaşanan "geç" kapitalistleşme döneminde de,erken dönemlere benzer bir süreç yaşanmaktadır.Bu tip toplumlarda,ücretli çocuk işgücü istihdamı,göreceli modern üretim süreçlerinin egemen olduğu büyük imalat endüstrisinden çok,geleneksel üretim süreçlerinin,başka bir deyişle emek-yoğun üretim süreçlerinin egemen olduğu küçük imalat endüstrisinde,daha genel bir deyimle "informal sektör"de yoğunlaşmıştır.Genelde düşük bir verimlilik düzeyine sahip olan bu sektörün,modern kapitalist girişimler karşısında sadece düşük maliyetli üretim sayesinde ayakta kalabileceği,dolayısıyla işgücü piyasasından en düşük ücretli işçileri çekmek ve yoğun bir biçimde çocuk işgücünden yararlanmak durumunda kalacağı açıktır(37).

Kısacası,kapitalistleşme sürecinin,gerek gelişmiş ülkelere yaşanan "erken" döneminde,gerekse gelişmekte olan ülkelere yaşanmakta olan "geç" döneminde çıraklık,genel olarak eğitimsel niteliğini yitirmiş ve çocuk işgücünün sömürü ve istismarının bir "örtüsü" haline gelmiştir(38).

1.2.1.4.Modern Çalışma Sistemi ve Eğitim Sistemi Üzerindeki Etkileri

Kapitalizmin tarihi,bir bütün olarak gözönünde bulundurulduğunda,güç ve istek dışında herhangi bir nitelik koşulu aramaksızın erkek ve kadınlara hemen hemen sınırsız bir talebi olan 19.yüzyıl sanayi tipinin,20.yüzyılda önemli bir yapısal değişime uğradığı ve ortaya çıkan yeni sanayi tipinin artık niteliksiz işgücüne eskisine oranla giderek daha az ihtiyaç duyduğu görülebilir.Üçüncü kesim ola-

(37) Gerry Rodgers ve Guy Standing(1981).,a.g.y.,s.40.

(38) Bazı araştırma raporlarında,çıraklığın özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki işverenler tarafından genç işçileri çok az bir öğrenim sağlayarak,çok daha az ücret karşılığında çalıştırmanın bir yolu olarak görüldüğünü ortaya koyan veriler sunulmuştur.Örneğin:Nijerya'da gerçekleştirilen bir araştırma,bir dizi endüstriden elde edilen veriler ışığında,ücretli işgücünün önemli bir kesiminin sadece görünüşte "çıraklar"dan oluştuğunu göstermiştir. Bkn.:A.Callaway,Nigerian Enterprise and the Employment of Youth: Study of 225 Businesses in Ibadan,Nigerian Institute of Social and Economic Research,Monograph no:2,1973.

rak adlandırılan hizmetler kesimi bu niteliksiz işçiler için bir süre sığınma yeri durumuna gelmişse de,1950'lerde bu kesim de,belki imalat sanayiinden daha hızlı bir biçimde bu tip işçilerden tasarruf etmeye ve bunların yerine makinaları geçirmeye başlayınca durum giderek daha da ağırlaştı.Becerili işgücüne olan talep hızla arttı.Bu talep,19.yüzyılın ideali olan esnek genel yeteneklere ya da değişik işlere uyum gösterme becerisine değil,fakat belli bir yetiştirme,zeka ve hepsinden önemlisi önceden formal eğitim almış olmayı gerektiren yüksek uzmanlaşmaya yönelikti.Kısacası el becerisi artık tek başına yeterli değildi. Bu durum,imalat endüstrisinde istihdam edilen işgücünün sayısal olarak durağanlaşması yönündeki genel eğilimin aksine,yüzyıl boyunca büyük bir hızla genişleyen mesleklerde,yani mühendislik,madeni imalat ve elektronik aletler alanında oldukça net bir biçimde görülmektedir.Örneğin İngiltere'de,1912 yılında,erkek işgücünün sadece %5'i bu alanlarda çalışıyordu;1950'lere gelindiğinde bu oran %18.3'ü buldu,1964 yılında ise,tüm çalışan işgücünün beşte biri bu alanlarda istihdam ediliyordu(39).

Çalışma sisteminin yaşadığı bu yapısal dönüşümle birlikte,özellikle gelişmiş ülkelerin eğitim politikalarında üç temel eğilim ortaya çıkmıştır(40):

-
- (39) E.J.Hobsbawn.,Industry and Empire,Penguin,1984,ss.286-287.AT üyesi ülkelerde işgücünün sektörel dağılımı için Tablo-X1'e bakınız.
- (40) 19.yüzyıl boyunca kapitalist toplumlardaki eğitim ve öğretim sistemlerinin temel özellikleri Amin tarafından şöyle betimlenmektedir:"İlk olarak,seçkinlerin eğitimi hala esas olarak geleneksel-dir,insan bilimleri üzerine dayalıdır,ve kuşkusuz daha az dinsel-dir;gittikçe daha fazla "bilimsel bilgi"yi kapsar fakat,esas olarak,felsefi,linguistik,ve edebi yönelimi korur.Düşünme eğitimi,biçimsel mantığın bir temeli olarak matematik derslerinin tedrici genişlemesiyle sağlanır.İkinci olarak,vasıflı işçilerin(ve daha az ölçüde,teknisyen ve mühendislerin)eğitimi ilk önceleri oldukça sınırlıdır ve seçkinlerin,yani yeni burjuvazinin hümanist eğitimi karşısında ikinci derecede işlem görür.Üçüncü olarak,temel eğitimin tedrici yayılmasıdır.Bu elementer düzeyde bilimsel ve teknik bilgiyle birleşmiş olarak,genel bir yurttaşlık eğitimidir.Bu temel bilimsel ve teknik bilgi ilerdeki vasıflı emek için bir hazırlıktır."Samir Amir(1989).,a.g.y.,s.55.

- i) Temel eğitime katılma oranlarının ve zorunlu okul yaşının derece derece yükseltilmesi;
- ii) Eğitim sisteminin mesleki ve akademik yönlerinin eşgüdümlemesi yönündeki çabaların ve mesleki eğitime verilen önemin artışı;
- iii) Çıraklık sistemlerinin güçlendirilmesi ve modernleştirilmesi yönündeki çabaların arttırılması.

Zorunlu temel eğitime ilişkin maddeler, başta İngiltere olmak üzere birçok devletin yasalarında erken tarihlerden itibaren yer almaya başlamıştır. Ancak, 19. yüzyılda bile, pratikte olanlar, yasalarda çizilen ideallerden oldukça farklı bir seyir izlemiştir. Sınıfsal yapıları daha belirgin toplumlarda, yani Batı Avrupa'da, parasız temel eğitimin yasallaştırılması bile oldukça güç bir biçimde başarılmıştır. İlk başta olanlar sadece küçük bir elit grubunun eğitimiyle ilgiliydi. Örneğin, Büyük Britanya'da temel eğitim, 1870 Temel Eğitim Kanunu tarafından 10 yaşa kadar olan tüm çocuklara bir zorunluluk olarak getirilmesine rağmen, bu okullara katılma oranı, 1870 de %5.5; 1885 de ise, sadece %12.3 olarak kaydedilmiştir(41).

Ancak, 1940'larda, yine başta İngiltere olmak üzere bir çok endüstrileşmiş ülkede, bu durumu düzeltmeye, en azından temel eğitimin yaygınlaştırılması ve demokratikleştirilmesi yönünde yoğun çabalar görülmeye başlamıştır(42). Esas olarak 19. yüzyılda ortaya çıkan bu eğilim, 20. yüzyılda belli bir başarı kazandıktan sonra, zorunlu okul süresinin derece derece yükseltilmesi yönündeki bir eğilimle birleşmiştir.

(41) F. Harbison ve C.A. Myers (1964)., a.g.e., s.140. Bu konuda daha ayrıntılı bilgiler için bkn.: Jean Floud, "The Education Experience of the Adult Population of England and Wales As of July 1949", D.V. Glass (ed.), Social Mobility in Britain, The Free Press of Glencoe, New York, 1954, içinde bölüm 5, s.107.

(42) Bu noktada, İngiltere'deki 1944 Eğitim Reformu; Fransa'daki 1946 Lavgevin Tasarısı; ve Federal Alman Cumhuriyeti'ndeki 1948 Batı Berlin Okul Kanunu zikredilebilir. Bu tasarı ve kanunların ortaya çıkış nedenleri ve kapsadıkları konuların daha ayrıntılı bir incelemesi için bkn.: J.F. Cramer ve G.S. Browne., Contemporary Education, Branve and Company, New York, 1956, ss.60-67, 88-92, 446-451.

ikinci eğilime gelince,başlangıçta bir konuda açık olmak zorundayız.Mesleki hazırlamanın,sadece son yıllarda genel ortaöğretimin bir parçası haline geldiğini sanmak son derece yanlıştır.Savaş sonrası dönemdeki ortaokul programlarının yüzeysel bir incelemesi bile,"mesleki hazırlama fikri"nin o zamanlarda da ifade edilmiş olduğunu açık bir biçimde gösterecektir.Bununla birlikte,genel ortaöğretimin hedefleri,yine de esas olarak akademik nitelikler yönündeydi.1945'den beri,birçok ülkede okuldan ayrılma yaşının derece derece yükselişi,akademik eğitim tarafından yönlendirilemeyen öğrencilere ilişkin ciddi bir sosyal problemin ortaya çıkmasına neden oldu.Bu problem,1970'lere kadar gelen yüksek istihdam oranları sayesinde Avrupa'da pek sıcak bir problem olarak hissedilmedi.Ancak,1970'lerde başlayan büyük genç nüfus işsizliğiyle birlikte durum dramatik olarak değişti.Akademik diploma,özellikle akademik kariyerle ilgilenmeyen öğrenciler için tüm çekiciliğini yitirdi.Dolayısıyla da,bu tip gençleri motive edebilecek yeni bir program tasarlamak bir zorunluluk haline geldi(43).

Nihayet,ikinci eğilimin tamamlayıcı bir ögesi olarak,çıraklık eğitiminin yeniden canlandırılması ya da daha doğru bir ifadeyle modernleştirilmesi yönündeki çabaların yoğunlaştığı görülmektedir(44).

Bu eğilimlerin ortaya çıkmasına ve ağırlık kazanmasına yol açan fak-

(43) Tim McMullen,"The Growing Influence of Vocational Preparation on General Education",Vocational Training,CEDEFOP,no:17,1985/1,s.7-8.Bu konuda başka bir kaynak şu bilgileri vermektedir:"Endüstriyel devrimlerini tamamlamış ülkelerin ilki olan İngiltere,1964 de kabul edilen Endüstriyel Eğitim Kanunu ile yeni bir mesleki hazırlama yaklaşımını benimsemiş ve mesleki eğitim sorununu çözmeye çalışmıştır.Birleşik Devletler'de,Birleşik Devletler Eğitim Ofisi ve Ford Kuruluşu gibi örgütler,eğitimde "akademik" ve "mesleki" öğelerin eşgüdümlemesini sağlamak için planlanmış yeni anlayışlar,programlar ve yöntemler geliştirmeye yönelik klavuz süreçleri ve araştırmaları özendirmiştir."Eugene Stanley(1971)..,a.g.e.,s.1.

(44) AT üyesi ülkelerde çıkarılan çıraklık yasalarının tarihleri için Ek-1'deki Grafik-3'e bakılabilir.

törler nelerdir? Hiç kuşkusuz bu sorunun yanıtı,sadece ekonomik faktör-leri değil,aynı zamanda sosyal ve politik faktörleri de hesaba katan üç boyutlu bir yanıt olmak durumundadır.Ancak burada,tüm eğilimler için böylesi bir yanıt verilmeye çalışılmayacak,ilk ikisi için sadece temel faktörlerden bazıları üzerinde durulurken,tez konusuyla doğrudan ilgili olan üçüncü eğilim için,izleyen alt-başlık altında daha geniş boyutlu bir yanıt verilmeye çalışılacaktır.

Bu eğilimlerin ortaya çıkmasına yol açan en önemli faktörlerden biri,daha önce de ifade edildiği gibi,çalışma sisteminin 20.yüzyılda yaşadığı yapısal dönüşüm olmuştur.Bu dönüşüm,ilkın,üretim süreçleri ve esasında ekonomik-sosyal-politik sistemin hemen her süreci içindeki karmaşıklık derecesinin ve uzmanlaşmanın artışına neden olmuş,dolayısıyla da daha fazla bireyin eğitimden geçirilmesini,eğitim düzeyinin yükseltilmesini ve yeni eğitimsel yöntemlerin benimsenmesini gerekli kılmıştır.İkinci olarak bu dönüşüm,çalışma ve yaşamın tüm görünümündeki değişimlerle birlikte ortaya çıktığı için,eğitim koşullara kolayca uyum gösterebilen,çok yönlü ve mesleki olarak hareketli bireyler yetiştirmeye eskisine göre daha fazla ağırlık vermek durumunda kalmıştır(45).

Pozitif olarak eğitim sistemi üzerine yeni görevler yükleyen bu dönüşüm,negatif olarak sosyal planda ciddi problemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.Hiç kuşkusuz bunların en önemlisi,işsizlik problemidir.Çünkü bu dönüşüm,çalışma sisteminin talep ettiği bilgi ve beceriler yapısında önemli bir değişime yol açtığından,hem mevcut çalışan işgücünün belli bir kesiminin çalışma sisteminden dışlanmasına;hem de henüz değişime ayak uydur-

(45) Bir yazar,"eskiden önemli değişmelerin zaman aralığının tek bir insan ömründen oldukça uzun olduğunu",bu nedenle eğitim sistemlerinin bireyleri sabit koşullara uyum göstermek için hazırladığını,"oysa bugün,bu zaman aralığının insan ömrüne göre oldukça kısaldığını,dolayısıyla da,eğitim sistemlerinin artık bireyleri hızla değişen koşullara uyabilecek esneklik ve becerilerle donatmak durumunda olduğunu"söylemektedir. Aktaran Eugene Stanley(1971).,a.g.e.,s.46.

ramamış bir sistem içinde eğitilen gençlerin çalışma sistemi tarafından absorbe edilemesine neden olmuştur(46).

Bu nedenle,böylesi problemlerle karşı karşıya kalan ülkeler,bu durumu düzeltmek ya da en azından kontrol altına almak için,hem çalışma sisteminin yeni bilgi ve beceri taleplerini karşılamayı,hem de istihdam sistemi üzerindeki işsizlik baskısını azaltmayı amaçlayan değişik istihdam politikalarını(47) ve yukarıda anılan üç temel eğilimin esas alındığı eğitim reformlarını(48) hayata geçirmeye çabaladılar.

-
- (46) Tablo-X1,AT üyesi ülkelerdeki genel ve genç işsizliği oranlarını;Tablo-X2 ve Tablo-X3 ise,Bu ülkelerdeki işsizliğin yapısını ve işsizler arasındaki mesleki niteliklerin dağılımını göstermektedir.Bu verilerden çıkan konuyla ilgili sonuçlar şöyle özetlenebilir:i)Ülkelerin çoğunda genel işsizlik oranları 70'li yıllarda artış göstermiştir.ii)Genç işsizliği oranları,genel işsizlik oranlarından daha yüksektir.iii)En yüksek işsizlik oranları,düşük ve orta düzey mesleki niteliklere sahip kişiler arasında görülmektedir.Durumu Federal Almanya özelinde inceleyen başka bir araştırmacı da benzer sonuçlara ulaşmıştır.Bkn.: Manfred Tessaring,"Unemployment and the Expansion of Education",Vocational Training,CEDEFOP,no:8,1982.
- (47) İstihdam politikaları,genel istihdam tedbirleri ve spesifik iş-yaratma projeleri olarak iki ana başlık altında ele alınmaktadır.Bunlardan birincisi,uzun vadeli ve sürekli işler yaratmayı amaçlarken;ikincisi,kısa vadeli ve öncelikle istihdam sistemi üzerindeki işsizlik baskısını azaltmayı amaçlamaktadır.Daha ayrıntılı bilgi için bkn.:CEDEFOP,Vocational Training and Job Creation Schemes in the Countries of the European Community,Berlin,1985,ss.28-30.
- (48) Büyük bunalım(1929),işsizliğin azaltılması umudu içinde zorunlu okul yaşının yükseltilmesini zorladı...Zorunlu okul yaşının yükseltilmesi yönündeki kampanya,bu tarihten önce de önemli bir hız kazanmıştı.Her şeyden önce,eğitimciler sadece okur-yazarlığın hızla karmaşıklaşan dünyaya hazırlanmak için yeterli olmadığına dikkat çekiyorlardı.İkincisi,reformcular çalışmanın çocukların psişik ve fizyolojik gelişmelerini çok erken bir yaşta engellediğini açık bir biçimde ortaya koymuşlardı.Ayrıca ortalama aile büyüklüğündeki düşüş ve kentlerin hızla büyüüşü de önemli faktörler olarak ortaya çıkmışlardı.İlki,ebeveynlerin çocuklarının her biri için daha fazla kaynak ayırmasını kolaylaştırmışken,ikincisi,yerel yönetimlerin ekonomik gelişme sayesinde eğitim olanaklarını yaygınlaştırmalarını mümkün kılmıştır.A.Ginzberg ve Diğerleri.,The Optimistic Tradition and American Youth,New york,1962,s.59.

1.2.1.5. Geleneksel Çıraklıktan Modern Çıraklığa

Daha önce de belirtildiği gibi, gençleri çalışma sistemi içine çekmenin bir yolu olarak çıraklık kavramı, endüstri öncesi çağlarda olgunlaşmıştı ve bir ustayla belli bir süre için sözleşme yapan gencin, ustanın ya da kalfasından bir zanaatı öğrenmesini içeriyordu. Ancak, yine belirtildiği gibi, modern koşullarda bu geleneksel kavram, işlevselliğini hızla kaybetmiş ve yerini formal öğretimle, denetlenen çalışma deneyiminin birleştirildiği planlı süreçleri ve uzman eğitimcilerin kullanılmasını içeren "öğretim" kavramına bırakmıştır. Stanley, bu dönüşümün nedenlerini üç başlık altında toplamaktadır:

- i) Modern bir üretim sistemi içindeki işlerin doğası: Modern bir üretim sistemi içindeki işlerin sadece küçük bir oranı geleneksel zanaat çizgileri içinde tanımlanabilir. Bu sistem, eski tam yetenek anlamında zanaatkarlık değil, uzmanlaşmış iş becerileri edinmeyi gerektirmektedir. Bu beceriler, özellikle öğrenciler yeterli ölçüde iyi bir genel ve meslek-öncesi formasyona sahipse, uygun yöntemlerle oldukça hızlı bir biçimde öğretilir. En yüksek beceri düzeyleri, teknikerler tarafından üstlenilen bilgi ve beceriler için yüksek bir talep vardır. Bu talebi karşılamak için verilebilecek öğretim, geleneksel çıraklığınkinden daha soyut ve daha teorik bir kavrayışı gerektirir.
- ii) Beceri ihtiyacındaki hızlı değişimler: Sürekli bir teknolojik ve ekonomik değişim, modern bir üretim sisteminin temel niteliğidir. Bu, çıraklığın geleneksel çehresini, yani ömür boyu belli bir işte çırağa nitelik kazandıracığı varsayılan becerilerin öğretilmesini, modern koşullar için yetersiz kılar. Günümüzde işler, asla içerik olarak sabit kalmaz. Bu nedenle, daha çok genel eğitim, özel iş becerilerinin ilk öğretimini içeren daha genel bir meslek-öncesi eğitim ve çalışma yaşamı boyunca daha ileri bir eğitim ve öğretim olanağının yaratılması gereklidir.

iii) Geleneksel çıraklığın eğilimli olduğu yetersizlikler ve haksızlıklar:Çıraklığın geleneksel biçimi,çırağın kendi patronu için en düşük bedelle hizmet vermesini gerektirir ve buna karşılık olarak da işverenin kendi işini genç işçiye öğreteceğini varsayar.Eğer işveren insancılrsa ve kendisi ya da diğer işçileri aracılığıyla iyi ve yeterli bir öğretim sağlarsa,beceriler en düşük maliyetle bu yoldan da aktarılabilir.Ancak genelde, özellikle de yeni endüstrileşen ülkelerde,genç işçiler çok az bir öğretimle ucuz bir işgücü kaynağı olarak görülmektedir.Eğer eğitim ve öğretim olanağı sağlanmış olsaydı bile,bu muhtemelen öğretici formasyonuna sahip olmayan işçiler tarafından,sistemik olmayan bir biçimde verilecektir(49).

Stanley'in sözünü ettiği bu nedenler kuşkusuz belirleyici nedenlerdir. Ancak,bu dönüşümü,sadece teknolojik değişmelere,yani modern çalışma sisteminin işgücü piyasasından talep ettiği bilgi ve becerilerin hızlı ve köklü değişimine bağlanamaz.Bu dönüşümün ardındaki dinamikleri tam olarak kavrayabilmek için,bunlarla birlikte aynı zamanda,toplumdaki farklı kurum ve kesimlerin,yani işveren sendikaları ya da örgütleri,işçi sendikaları ve devletin buradaki pozitif ve negatif çıkarlarını da irdelemek gerekir.

Öyleyse yanıtlanması gereken soru şudur:Endüstrileşmiş Batı toplumlarında,çıraklık sistemlerinin yeniden canlandırılması,modernleştirilmesi ve yaygınlaştırılması bakımından,işçi sendikalarının,işveren sendika ve örgütlerinin,ve devletin pozitif ve negatif çıkarları nelerdir?

İlkin işçi sendikalarını ele alalım.Sendikalar,oldukça eski bir tarihten beri,geleneksel lonca çıraklığının sosyal güvenlik sistemine dönülmesini,çocuk işgücü isdihdamının yasaklanması,bunun olanaksız olduğu yerlerde,en azından çalışma koşullarının iyileştirilmesini ve çocuk işgücünün kullanıldığı yerlerde eğitsel faaliyetlere belli bir ağırlık verilmesini talep etmiş ve bu uğurda mücadele vermişlerdir.işçi sendikaları,özellikle 60'lı yıllarda hızlanan çıraklık öğretimi ve mesleki kursların yeniden canlandırılması çabalarını da yoğun bir biçimde desteklemişlerdir.Acaba bu desteğin

(49) Eugene Stanley(1971)..a.g.e.,s.90-91.

ardında hangi çıkarlar yatmaktadır? Bu soru, pozitif ve negatif olmak üzere iki açıdan yanıtlanabilir: Pozitif açıdan, işçi sendikaları, belirli bir işte nitelik kazanmış işçilerin işgücü piyasasına yeterli miktarda akmasını sağlayarak, işverenlerin işçi becerilerine olan bağımlılıklarını, iş örgütlenmesi ve teknolojik yenilik vasıtasıyla azaltmaya yönelik çabalarını önlemeye çalışırlar ki, burada nitelikli işgücü tarafından savunulan çıkarlar genç işçilerin çıkarlarıyla da örtüşmektedir. İşçi sendikaları, negatif açıdan ise, genç işçileri mesleki öğretim kursları ve çıraklık sistemi içinde tutarak, bunların nitelikli işçilere karşı ücret düşürücü rakipler olarak işgücü piyasasına girmelerini önlemeye ve işe girişleri denetim altında tutmaya çalışırlar(50).

İşveren sendikaları ve örgütlerine gelince, onlar pozitif olarak, yüksek nitelikli genç işgücünün üretimde bir artışa yol açacağını ve aynı zamanda da teknolojik yenilikler için büyük bir kapasite yaratacağını; negatif olarak ise, böyle niteliklere sahip genç bir işgücünün, oldukça düşük bir mesleki eğitim ve öğretim düzeyine sahip, mesleki olarak değil, fakat sendikal olarak yönlendirilmiş yetişkin işçilere karşı uygun bir alternatif olabileceğini umarlar.

Nihayet devlet açısından, çıraklık öğretimi, mesleki eğitimin yükünü üstlenmek istemeyen özel işletmelerin sorumluluklarını kamusal alana aktarmak, finansman kaynaklarını toplumun tüm kesimlerine yaymak ve istihdam sistemi içindeki iki ana sosyal gücün, işveren ve işçi sendikalarının çıkarlarını dengelemek için en iyi yollardan birisi olarak görülmektedir. İkinci olarak, "ikili biçimdeki mesleki öğretim", hem sosyal güvenlik yardımlarından, hem de yüksek ortaöğretimden daha düşük maliyetlere mal olmaktadır"(51). Devlet, ayrıca bu tip düzenlemelerle işsizlik oranlarını aşağıya çeker ve istihdam sistemi üzerindeki işsizlik baskısını azaltmaya çalışır.

Sonuç olarak, endüstrileşmiş ülkelerde modern çıraklık modellerinin geliştirilmesinin, endüstriyel örgütlenme ve teknolojik yenilikler kadar, toplumdaki farklı kesimlerin pozitif ve negatif çıkarlarına da yanıt verme çabaları olduğu, dolayısıyla sosyal, ekonomik ve politik boyutlara sahip bir toplumsal talebin sonucu olduğu vurgulanmalıdır.

(50) J.H.Sorensen., "Vocational Training Courses: Labour Market Participants the Government", Vocational Training, CEDEFOP, no:17; 1985/1, ss.5-6.

(51) ibid., s.5.

1.3.MESLEKİ ÖĞRETİM SİSTEMLERİ ve ÇIRAKLIK MODELLERİ:AT ÜYESİ ÜLKELER ve TÜRKİYE

Avrupa Topluluğu(AT)'na üye ülkeler ve Türkiye'deki mesleki öğretim sistemlerinin ayrıntılı bir incelemesi,bu tezin hem boyutlarını aşar hem de amaçları dışındadır.Bununla birlikte,özellikle modern çıraklık modelleri sözkonusu olduğunda,bunların ilgili mesleki öğretim sisteminin genel yapısı içindeki yerlerinin ve ağırlıklarının bilinmesinin gerekli olduğu düşünülerek,aşağıda ilkin,AT üyesi ülkelerin mesleki öğretim sistemleri sınıflandırılmış;ikinci olarak,Türkiye tarafından da model olarak alınan "dual sistem"in en iyi ve en oturmuş örneği olduğu genel kabul gören Federal Alman Çıraklık Modeli ana hatlarıyla özetlenmiş;ve nihayet,Türkiye'de ki çıraklık öğretimin genel özellikleri incelenmiş,yeni uygulanmaya başlanan çıraklık modelinin Federal Alman modeliyle benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.3.1.AT Üyesi Ülkelerdeki Mesleki Öğretim Sistemlerinin Sınıflandırılması

AT üyesi ülkelerdeki mesleki öğretimi iki ana sistem karakterize etmektedir.Bunlardan birincisi,atölyedeki pratik öğretim ve deneyimi, okullar ya da diğer kurumsal merkezlerdeki teorik öğretimle birleştiren bir öğretim biçimi olarak çıraklık ya da "dual sistem";diğeri ise, genel eğitim sistemi içindeki orta düzeyli okullarda ya da spesifik öğretim merkezlerinde düzenlenen kurslara katılmayı içeren tam-zamanlı akademik mesleki öğretimdir.Bu iki ana sisteme ek olarak bir de,sadece firma ya da işletme içinde verilen mesleki öğretim tipi ya da tipleri,yani kalfalık sistemi,firma derslikleri vb. gözönüne alınırsa,bu sınıflama temelinde,AT üyesi ülkelerdeki mesleki öğretim sistemleri dört kategoriye ayrılabilir:

- i) "Dual sistem"e ağırlık veren ülkeler:Federal Almanya ve Danimarka;
- ii) Tam-zamanlı akademik mesleki öğretime ağırlık veren ülkeler:Belçika,İtalya ve Fransa;
- iii) Her iki sisteme de eşit ağırlık veren ülkeler:Lüksemburg,İrlanda ve Hollanda;

iii) Firma içi mesleki öğretim tipi ya da tiplerine ağırlık veren ülkeler:İngiltere(52).

Gelişmiş ülkelerin çoğu,modern endüstrinin ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerilerle donanmış bir işgücünün geleneksel çıraklık modeliyle, yani usta-kalfa-çırak ilişkisi içinde üretilemeyeceği yönündeki ortak bir görüşü paylaşır.Yine bu ülkelerin çoğunda,genel ve akademik eğitim ve öğretimde olduğu gibi,mesleki öğretimin de ağırlıklı bir biçimde formelleştirilmesi,kurumsallaştırılması ve kamu denetimi altına alınması yönünde ortak bir eğilim vardır.Ancak,farklı mesleki öğretim sistemleri ve anlayışlarına sahip ülkeler,doğal olarak,çıraklık öğretiminin modernleştirilmesi konusunda da farklı yaklaşımlara sahip olmuşlar ve farklı modeller uygulamaya çabalamışlardır.

Çıraklık sistemlerinin modernleştirilmesi süreci başlangıcında,ilgili ülkeler iki ana farklı yaklaşımı esas almışlardır.Bunlardan birincisi,özellikle,güçlü bir çıraklık geleneğine sahip olmayan İtalya ve feodal toplumdan sancılı bir devrimle doğmuş,dolayısıyla da eski toplumsal yapının izlerinin göreceli olarak daha fazla silinmiş olduğu Fransa gibi ülkelerde savunulan ve hayata geçirilmeye çalışılan okulda çıraklık anlayışı;diğeri ise,özellikle liberal ideolojinin "anavatanı"

(52) Bernard Pasquier ve Michael Adams(ed.).,Professional Situation and Training of Trainers in the Member States of the European Communities,CEDEFOP,Berlin,1983,ss.21-22.Bu durum,Tablo-X4'de verilen rakamlar ışığında daha net biçimde görülmektedir.Tablodan da görüldüğü gibi,"dual sistem"e ağırlık veren iki ülke,Federal Almanya ve Danimarka'da zorunlu eğitimlerini tamamlamış gençlerin,ilkinde %19, diğerinde ise %13'ü tam-zamanlı akademik mesleki öğretime devam etmekteyken,ilkinde %50,diğerinde ise %30'u "dual sistem"e devam etmektedir.Belçika,Fransa ve İtalya'da ağırlık tam-zamanlı akademik mesleki öğretimdedir:bu sisteme devam eden gençlerin oranı sırasıyla, %36,%40 ve %50,çıraklık sistemi içindeki gençlerin oranı ise yine sırasıyla,%4,%14 ve %4'tür.Üçüncü kategoriye giren ülkelerden Lüksemburg için verilen rakamlar dengededir:%31 ve %23;İrlanda ve Hollanda'da ise,ağırlık tam-zamanlı genel eğitime kaydığı için ilgili oranlar düşük görünmektedir:sırasıyla %10 ve %5,%29 ve %9.Dördüncü kategoriye giren tek ülke olan İngiltere'de ise,ilgili oranlar %10 ve %14'e düşerken,işsiz ya da çalışan gençlerin oranı %44 gibi yüksek bir rakama fırlamaktadır.

İngiltere'de güçlü olan, mesleki eğitimi ağırlıklı bir biçimde özel firma ve işletmelerin sorumluluğuna bırakan endüstride çıraklık anlayışıdır(53). Ancak, çıraklığın endüstride mi, yoksa okulda mı gerçekleştirilmesi gerektiğine ilişkin bu tartışma fazla uzun sürmemiş ve yerini, bu iki farklı anlayışın ülke koşullarına göre uyumlulaştırılması yönündeki çabalara bırakmıştır(54).

Gerçekten de, modern endüstriyel çıraklık öğretiminde iki vazgeçilmez bileşen vardır: üretim içinde pratik öğretim ve uzmanlaşmış teknik bilgiyi, matematik ve genel kültürü içeren ussal güçlerin uygun gelişimi. Bu bileşimin en iyi ve en etkili bir biçimde nasıl sağlanabileceği, günümüz tartışmalarının ana konusunu teşkil etmektedir. İşte bu tartışmalara paralel olarak birçok ülke, pratik ve teorik öğretiminin en iyi ve en etkili bileşimini sağladığı genel olarak kabul edilen Federal Alman modelini, yani "dual sistem"i örnek almaya, en azından ciddi eğitim ve öğretim sorunlarıyla karşı karşıya olan orta-boy ve küçük-boy işletmelerde(55) bu sistemi hayata geçirmeye çalışmışlardır(56).

(53) İtalya, Fransa ve İngiltere'de mesleki öğretim ve çıraklık sistemlerinin tarihsel evrimi için bkn.: Gina Angress ve Inge Hammelmann (ed.)., Vocational Training Systems in the Member States of the European Community, CEDEFOP, Berlin, 1984, ss. 317-321, 225-230, 459-463.

(54) Hugh Warren., Vocational and Technical Education, UNESCO, Fransa, 1967, s. 155.

(55) Küçük ve orta-boy işletmelerdeki mesleki öğretim problemlerinin ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkn.: Ingrid Drevel(ed.)., Vocational Training Problems in Small and Medium-sized Enterprise, CEDEFOP, Münih, 1985.

(56) AT üyesi ülkelerde, çıraklık öğretiminin bugünkü eğilimleri için bkn.: Chris Hayes., "Trends in Apprenticeship", CEDEFOP-Conference Report: Unemployment Among Young People and Alterance Training within the European Economic Community, Berlin, 1980. Dual sisteminin Hollanda'daki uygulaması için bkn.: H. Rothfuzs., "The Apprenticeship System in the Small and Medium Business Sector in the Netherlands", Ingrid Drevel(ed.)(1985)., a.g.e. İngiltere'deki gelişmeler için bkn.: CEDEFOP, Descriptions of the Vocational Training Systems: United Kingdom, Münih, 1984.

1.3.2.Federal Alman Çıkraklık Modeli:"Dual Sistem"

Federal Alman çıkraklık modeli,problemleri olmayan ideal bir model değildir(57);ancak burada,tezin amaçları bakımından,bu modelin ayrıntılı bir incelemesi yerine,ana hatlarıyla betimlenmesi yeterli görülmüştür.

1.3.2.1."Dual Sistem"in Yapısal Özellikleri

Federal Almanya'da nitelikli işçilerin yetiştirilmesi esas olarak "dual sistem" içinde gerçekleştirilir."Dual sistem",farklı yasal ve örgütsel sistemlere sahip iki ayrı öğretim yerinde gerçekleştirilen mesleki eğitim ve öğretimin teorik ve pratik yönlerinin eşgüdümlemesini tanımlamak için kullanılan bir terimdir(58).Bu modelde,teorik eğitim kamusal mesleki okullarda(Berufsschule);pratik öğretim ise,özel firma ve işletmelerde gerçekleştirilmektedir.Mesleki okullardaki öğretim Federal länder'in,yani okul yasalarının sorumluluğu altındayken; firma ve işletme içindeki öğretim federal bir yasa,mesleki öğretim yasasıyla düzenlenmiştir(59).

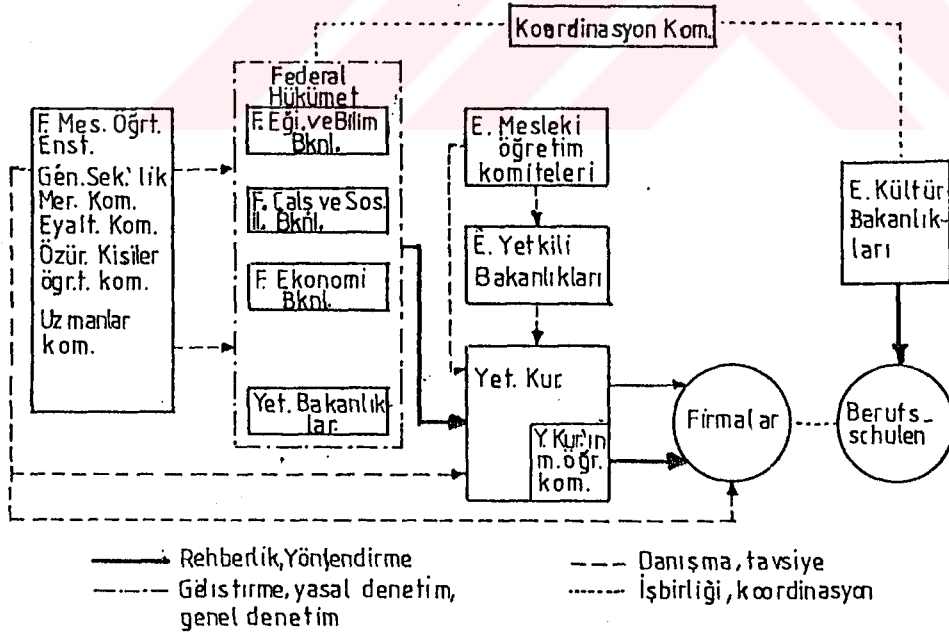
"Dual sistem" içinde mesleki öğretime devam eden genç,hem bir acemi(=trainee),hem de bir mesleki okul öğrencisidir;ilk statü(lehrling), öğretim sözleşmesine(ausbildungsvertrag)dayanırken,ikinci statü(berufschüler),okul yasalarına ya da zorunlu eğitim yasalarına dayanmaktadır(60).

-
- (57) F.Almanya'da "dual sistem" içinde çıkraklıklarını tamamlamış gençlerin istihdam sorunları üzerine yoğunlaşan bir araştırmanın bulguları için bkn.:Hermann Herget.,The Transition of Young People into Employment After Completion of Apprenticeship in the "Dual System" (in-Plant-Training and Part-Time-School),CEDEFOP,Bonn,1986.F.Alman modelini,mesleki öğretimin firma kısmında işverenlerin,okul kısmında da Federal devlet otoritelerinin egemenliği altında olduğu ve bunun demokratik bir yapılanma olmadığı görüşünü savunan bir inceleme için bkn.:John Homan Sorensen(1985).,a.g.y.,ss.2-6.
- (58) Gina Angress ve Inge Hammelmann(ed.)(1984).,a.g.e.,s.168.
- (59) CEDEFOP.,Vocational Training in the Federal Republic of Germany, Berlin,1982,s.61.
- (60) *ibid.*,s.61.

"Dual Sistem" in, iş-başı mesleki öğretim bakımından yasal temelleri, esas olarak 14 Ağustos 1969 Mesleki Öğretim Yasası'na; Berufsschule bünyesinde gerçekleştirilen part-time öğretim bakımından ise, okullardan ve dolayısıyla da Berufsschule'dan sorumlu Federal Länder'in okul yasaları ve zorunlu eğitim yasalarına dayanmaktadır.

Federal Almanya'daki "dual" mesleki öğretim sistemi, Federal Cumhuriyetin federal bir sistem olması; mesleki öğretim alanında Federal Hükümet ve Länder'in değişik yetkilere sahip olması; göreceli sıkı bir düzenleme ve denetim ağının varlığı; başlangıç niteliğindeki mesleki öğretimde devlet sorumluluğu ile öz-yönetim ilkesinin bir bileşiminin söz konusu olması; ve "dual sistem" in bir yanda, kamu idaresindeki eğitim sistemine, öte yandan da piyasa ekonomisi ilkeleri temelinde işleyen bir çalışma sistemine dayanması nedeniyle örgütsel, idari ve işlevsel olarak oldukça karmaşık bir sistemdir (61). Aşağıda Şekil-1'de "Dual Sistem" in idari yapısı, çıraklık eğitimiyle ilgili kuruluşlar ve bunların işbirliği biçimleri gösterilmektedir.

ŞEKİL-1 "Dual Sistem" in İdari Yapısı

KAYNAK: CEDEFOP., Vocational Training in the Federal Republic of Germany, Berlin, 1982, s.

(61) *ibid.*, s.77.

Mesleki Öğretim Yasası çerçevesinde, firma-içi öğretiminin düzenlenmesi ve denetlenmesinden sorumlu kuruluşlar, "yetkili kuruluşlar" olarak bilinir. Bu yasa, tikel meslekler ya da mesleki alanlarda sorumlu olan kuruluşları belirlemiştir. Buna göre, endüstriyel ve ticari girişimlerdeki mesleki öğretimden Endüstri ve Ticaret Odaları; zanaat işletmeleri ya da bunlara benzer girişimlerdeki mesleki öğretimden ise, Zanaatkar Odaları sorumludur. Kamu hukuku kapsamındaki korperasyonlar gibi, bu yetkili kuruluşlar da, en yüksek Eyalet (=Land) otoritesinin, genelde Ekonomi ya da Çalışma Bakanlığı'nın yasal denetimi altındadır.

Bünyelerinde, mesleki eğitimle ilgili uzman personel bulunduran bu yetkili kuruluşlar, aynı zamanda yine kendi bünyeleri içinde, Mesleki Eğitim Yasası gereğince Mesleki Öğretim Komiteleri kurarlar. Böylece, her yetkili kuruluş, altı işveren, altı işçi ve altı mesleki okul öğretmeninden oluşan bir Mesleki Öğretim Komitesine sahiptir. Bu Komitelerin görevleri: ilgili kuruluşun mesleki öğretimi örgütleme ve yaygınlaştırmaya yönelik planlarını yapmak; öğretim ilişkilerinin sayı ve tipini belirlemek; işgücü piyasasındaki mesleki öğretimi etkileyen gelişmeleri izlemek; öğretim düzenlemelerini değiştirmek ve yeni düzenlemeler kurmak; final sınavlarını sonuçlandırmak; ve nihayet, kamu idaresindeki eğitimde meydana gelen, mesleki öğretimi etkileyebilecek gelişme ve değişimleri izlemektir.

Eyalet Mesleki Eğitim Komiteleri ise, eşit sayıda işçi, işveren ve en yüksek Eyalet otoriteleri temsilcilerinden oluşur. Yasa'ya göre, Eyalet otoritelerini temsil eden kişilerin yarısı eğitim alanından gelen uzmanlardan oluşmak zorundadır. İlke olarak, endüstri ve ticaretteki mesleki eğitimden sorumlu Eyalet Bakanlıkları tarafından yönetilen Eyalet Komitelerinin bazıları, danışman üye olarak bir Eyalet İstihdam Ofisi temsilcisini de içerir. Eyalet Komitelerinin temel görevi, ilgili Eyalet'te ortaya çıkan tüm mesleki öğretim problemleri hakkında ilgili Eyalet Hükümeti'ne tavsiyelerde bulunmaktır.

Çıraklık öğretiminin yasal sorumluluğu esas olarak Federal Hükümete bırakılmış olmakla birlikte, Eyalet ve onların en yüksek otoriteleri de mesleki öğretimle ilgili belirli görevleri ifa etmek durumundadırlar. Eyaletlere göre değişen bu yetkili Eyalet Bakanlıkları'nın belli başlı görevleri: yetkili Endüstri, Ticaret ve Zanaatkar kuruluşları üzerinde yasal denetim uygulamak; Eyalet çapında mesleki öğretimin finansal desteğini sağlamak; ve Eyalet Mesleki Öğretim Komitelerinin idaresini üstlenmektir.

"Dual Sistem" in idari yapısı içinde bir üst kurum olarak, yetkili Federal Bakanlıklar vardır. Mesleki öğretim konusundaki genel ve eşgüdümlemiş yetkiler Federal Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın elinde toplanmış olup, bu Bakanlığın görevleri şunlardır: Merkezi Öğretim Yasası'nın merkezi sorumluluğunu; mesleki öğretim politikasının temel sorunlarının sorumluluğunu; ve Federal Mesleki Öğretim Enstitüsü'nün idari sorumluluğunu üstlenmektir. Bu tip kurumlar arasında, nitelikli meslek kategorilerini tanıtmak, bunlarla ilgili spesifik düzenlemeleri yapmakla yükümlü başka yetkili Federal Bakanlıklar da vardır.

"Dual Sistem" in idaresinden sorumlu bir diğer yetkili kurum ise, Federal Mesleki Öğretim Enstitüsü'dür. Bu, yasal bir kurum olarak hareket edebilme yetkisini kullanabilen ve doğrudan doğruya Federal Hükümete, daha doğrusu Federal Eğitim ve Bilim Bakanlığına karşı sorumlu olan bu kurum iki organa sahiptir: Merkezi Komite ve Genel Sekreterlik. Merkezi Komite'nin sürekli bir alt-kurulu, Eyalet Komitesi'dir. Federal Mesleki Öğretim Enstitüsü'nün görevleri: Öğretim yönetmeliklerini ve Mesleki Öğretim Raporlarını hazırlamak; mesleki öğretim istatistiklerini değerlendirmek için toplanmak; grup öğretim atölyelerinin planlanması, kurulması ve geliştirilmesini sağlamak; mesleki öğretim konusunda Federal Hükümet'e tavsiyelerde bulunmak; pilot projeler tasarlamak; tanınmış nitelikli meslek indexleri kurmak ve yayınlamaktır.

Federal Almanya'da, Dual Sistem" in idari yapısı içinde yer almayan, fakat mesleki öğretim açısından son derece önemli olan bir kurum daha vardır: Federal Çalışma Kurumu. Bu kurum, eşit sayıda işçi, işveren ve kamu kuruluşları temsilcilerinden oluşmakta ve esas olarak mesleki rehberlik, mesleki rehabilitasyon, iş yaratma projeleri için fonlar sağlama, işsizlik yardımı ve destekleme yardımı gibi etkinlikleri düzenlemeyle görevlidir (62).

1.3.2.2. "Dual Sistem" in Pedagojik Yapısı

Federal Almanya'da, süresi mesleklere göre 2 ya da 3 yıl arasında değişmekte olan çıraklık öğretimi, asli olarak mesleki öğretimden sorumlu bir işveren ve 15 yaşa kadar devam eden zorunlu okul dönemini ta-

(62) Bu bilgiler, CEDEFOP (1982)., a.g.e., ss.75-90'dan alınmıştır.

mamlamış bir genç arasında imzalanan bir mesleki öğretim sözleşmesi ile başlar.Yazılı olarak düzenlenen bu döküman,en azından şunları içermek zorundadır:

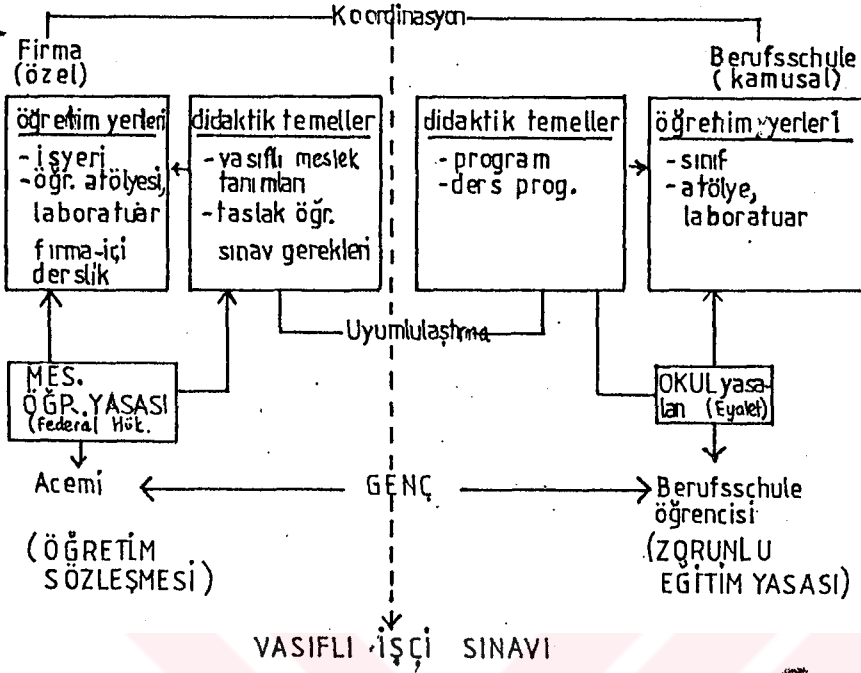
- 1.Mesleki öğretim ve aynı zamanda da öğretimin verilecek olduğu mesleğin niteliği,içeriği ve amaçları;
- 2.Mesleki öğretimin başlangıcı ve süresi;
- 3.İşyeri dışındaki öğretim tedbirleri;
- 4.Düzenli günlük öğretim devrelerinin süresi;
- 5.Deneme devresinin süresi;
- 6.Ödeme ve ücret miktarları;
- 7.Yıllık izin süresi;
- 8.Mesleki öğretim sözleşmesinin bozulabileceği koşullar.

Mesleki öğretim ilişkisi,sözleşmenin imzalandığı tarihte başlar.Bu aynı zamanda,deneme devresinin de başlangıcıdır.Çıraklık öğretimi,3 yıldan fazla,2 yıldan da az olamaz.Öte yandan deneme devresi,mesleki öğretimin bir parçasıdır ve en az 1 ay,en çok da 3 ay sürmektedir(63).

Böyle bir mesleki öğretim sözleşmesi imzalamış genç,daha öncede belirtildiği gibi,hem bir acemi hem de bir mesleki okul öğrencisidir;ve pratik öğretimini ve deneyimini işletmede,teorik öğretimini de okulda ya da başka bir deyişle Çıraklık Eğitimi Merkezinde alır.Çıraklar,haf-tada 1 kez ya da 2 kez(12 saat)okula giderken;diğer günlerde de,genelde 4 gün,işletmede öğretim görürler.

Hiç kuşku yok ki,bu kaba bir betimlemedir ve gerçekte "Dual Sistem" çok daha karmaşık bir pedagojik yapıya ve işleyişe sahiptir.Aşağıda,Şekil-2'de "Dual Sistem"ın pedagojik yapısı gösterilmektedir.

ŞEKİL-2 "Dual Sistem" in Pedagojik Yapısı

KAYNAK: CEDEFOP., Vocational Training in the Federal Republic of Germany, Berlin, 1982, s.60.

Mesleki pedagoji ve öğretim yerleri açısından bakıldığında, "Dual Sistem", ikili değil, aslında çok bileşenli bir sistemdir. Yani, "Dual Sistem" çerçevesinde gerçekleştirilen mesleki öğretim, sadece firma ve Berufsschule'yi değil, aslında, bu kuruluşlar bünyesinde toplanmış çeşitli öğretim yerlerinin bir kombinezasyonunu içermektedir. Örneğin: daha önce de belirtildiği gibi firmalarda işyerinin bizzat kendisiyle birlikte öğretim atölyeleri ve firma derslikleri gibi ilave öğretim yerleri de bulunurken; aynı şekilde Berufsschule'de de sınıflarla birlikte grup öğretim atölyeleri, model atölye ve ofisler, laboratuvarlar gibi çok çeşitli öğretim yerleri bulunmaktadır. Bu nedenle "Dual Sistem" aslında bu çeşitli öğretim yerlerinin eşgüdümlü bir biçimde kullanılmasına dayanmaktadır.

Aynı durum, teorik ve pratik öğretimin öğretim yerlerine dağılımı bakımından da gözlenmektedir. Berufsschule'de ağırlıklı olarak teorik öğretim verilmektedir; ancak firma-içi dersliklerde de okulda verilen teorik öğretimi destekleyici, sınavlara hazırlayıcı teorik öğretim ve-

rilmekte; aynı şekilde Berufsschule'de de firma-içi pratik eğitimi destekleyici deneyimler kazandırılmaya çalışılmaktadır (64).

"Dual Sistem" in pedagojik yapısının bu karmaşıklığı gelişmiş bir ekonomiye sahip olan Federal Almanya'nın çalışma sisteminin karmaşıklığını yansıtmaktadır. Özellikle endüstriyel üretim süreçlerindeki teknik işbölümünün had safhaya varması; üretimde otomasyon, mekanizasyon ve bilgisayar-kontrol sistemleri gibi süreçlerin devreye girişi; ve nihayet üretimin birkaç (benzer) ürün üzerinde yoğunlaşması gibi nedenlerle, büyük firmalar bünyeleri içinde mesleki öğretime eskiye göre daha az zaman ayırır hale gelmişlerdir. Dolayısıyla bu gelişmeler devlete özellikle mesleki eğitim ve öğretim alanında yeni görevler ve sorumluluklar yüklemiştir. Bunların en önemlisi de fiili üretim süreçleri dışında, esas olarak üretici olmayan ancak fiili üretim süreçlerine benzer olmasına dikkat edilen yeni öğretim yerleri tasarlamak, kurmak ve geliştirmek olmuştur. İşte firmalar içindeki öğretim atölyeleri, laboratuvarlar ve derslikler; Berufsschule bünyesindeki atölyeler gibi yeni öğretim yerleri bu ihtiyacı karşılamak için Mesleki Öğretim Yasası gereğince tasarlanmış ve uygulamaya konulmuş tedbirlerdir.

Sonuç olarak "Dual Sistem" in pedagojik yapısının yüzeysel bir incelemesinin bile gösterdiği gibi Federal Alman çıraklık modelinin esas olarak eğitsel ve öğretimsel bir niteliğe sahip olduğu; bu model içinde mesleki öğretimin, ağırlık olarak fiili öğretim süreçleri dışında gerçekleştirildiği ve dolayısıyla çıraklık öğretiminin gerçek bir mesleki hazırlık dönemi olarak iş gördüğü söylenebilir.

1.3.3. Türkiye'de Mesleki Öğretim

Tarihi gelişimi bakımından, Türkiye'deki mesleki ve teknik öğretim dört temel döneme ayrılabilir: Cumhuriyet öncesi dönem, istibdat sonrası ile ikinci Dünya Savaşı arasındaki dönem, ikinci Dünya Savaşı ile 1960 arasındaki dönem ve 1960'dan sonraki dönem. Osmanlı İmparatorluğu idaresindeki birinci dönem: Esas olarak Lonca (=Gedik) örgütlerinin egemen olduğu dönemdir. 1920 ile 1940 arasındaki ikinci dönem ise ulusal bir

(64) Gina Angress ve Inge Hammelmann (ed.) (1984)., a.g.e., s.169.

mesleki eğitim sisteminin kuruluş dönemini oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşından 1960'a kadar olan dönem ise hızlı bir yayılma ve sistemli bir gelişme dönemidir. 1960'dan günümüze gelen dönem ise bu gelişen sisteme ulusal bir nitelik kazandırma çabalarının görüldüğü dönemdir (65).

1927 yılına kadar iller ve belediyelerin sorumluluğunda bulunan meslek okulu açma ve yürütme görevi, bu okulların düzenlenmesi ve ekonomik hayatın gerektirdiği bir meslek öğretiminin geliştirilmesi için 1927 yılında 1502 Sayılı Yasayla masraflar yine illerce karşılanmak üzere, program, araç-gereç, öğretmen yetiştirme ve istihdam etme sorumluluğu Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir (66). Meslek okullarının yaygınlaştırılması çabaları belli bir başarı kazanınca 1933 yılında 2287 Sayılı Yasayla Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kuruldu.

Okullarda yönetim bakımından bazı gelişmeler sağlanmakla birlikte, masrafların il bütçelerinden karşılanmaya çalışılması bazı ciddi sorunlara yol açıyordu. Bu nedenle 1929 yılında 941 Sayılı Yasayla okulların iase ödeneği ile öğretmen masraflarını karşılamak için genel bütçeden yardım sağlandı; 1935 yılından itibaren de 2765 Sayılı Yasayla meslek okullarının masrafları devlet tarafından karşılanmaya başlandı (67).

Türkiye'de modern bir mesleki öğretim sistemi kurma yönündeki çabalar belli bir başarı kazanmış olmakla birlikte yine de bu çabaların tam olarak başarılı olduğu, kurulan sistemin gelişmiş ülkelerdeki örnekleri kadar oturmuş ve işlevsel bir bütünlüğe sahip bir sistem olduğu söylenebilir. Mesleki öğretim tiplerinin ağılıkları saptandığında bu durum açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Örneğin: İstanbul imalat endüstrisinde çalışmakta olan işgücünün genel ve mesleki eğitim düzeyi üzerine yapılan bir alan araştırmasında "Şimdi yapmakta olduğunuz işi nasıl öğrendiniz?" sorusuna işçilerin % 53.2'si "işbaşında pratikten öğrenerek", % 21.7'si "çıraklıktan yetişerek", % 20.2'si "meslek okullarından" ve % 3.9'u da "özel programlı kurslara giderek" yanıtını vermiştir (68).

(65) Hıfzı Doğan ve Diğerleri., Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri, Ank.Üni.Yay: 90, Ank.1980, s.49.

(66) İbid., s.46.

(67) İbid., s.46-47.

(68) Ayfer Erbesler., İstanbul İmalat Sanayiinde İşgücünün Eğitim Yapısı ve Teknolojik Değişmeyi Uyum Sorunları., MPM Yay:356, Ank., 1987, s.121.

Bu durum araştırmacı tarafından şöyle yorumlanmaktadır: "Cevapların dağı-
lımının gösterdiği gibi sanayie işgücü yetiştiren meslek okullarının ağır-
lığı, kurumsal olmayan ıraklık müessesinin ağırlılığıyla hemen hemen aynı-
dır. Ancak en önemli grubu, işini işyerinde öğrenen yetişkinler oluştur-
maktadır. Bu sonuç Sanayi işletmelerinin, sadece işgücü istihdam eden de-
đil, aynı zamanda işgücünü ihtiyacı doğrultusunda eğiten ve öğreten en
önemli eğitim kuruluşları olduğunu göstermektedir. Ne varki bu eğitim,
planlı ve amaı önceden belirlenmiş sistemli eğitim programlarıyla değil,
işbaşında bir bilenden öğrenme şeklinde gerçekleşmektedir. Bir başka yo-
rumla, geleneksel ıraklık eğitim tarzı fabrikalarda yetişkin işgücüne
de gerektikçe uygulanmaktadır." (69)

Tablo-x1 TOPLAM İşGÜCÜ VE KADIN İşGÜCÜNÜN EN SON MEZUN OLDUĞU ÖĞRETİM
KURUMLARINA GÖRE ORANSAL DAĞILIMLARI (POPULASYON VERİLERİ)

En Son Mezun Oldukları Öğretim Kurumları	Toplam işgücü(1983) (N= 49667)	Kadın işgücü(1984) (N= 11590)
İlkokulu Bitirmemiş	7.0	7.8
İlkokul	67.0	70.8
Ortaokul	10.0	9.0
Lise	4.8	6.6
Meslek Lisesi	6.7	2.8
Yüksek Okul	4.4	2.3

Tablo-x2 İSTANBUL İMALAT SANAYİİNDE ALIşAN İşGÜCÜNÜN MESLEKİ EĞİTİM SÜRESİ

Mesleki Eğitim Süresi (Yıl)	Yüzde Dağılımı (N= 1373)
0	74.4
1	0.9
2	2.3
3	13.5
4	4.0
5	1.5
6	2.0
6'dan çok	1.3

Her iki tablo için de KAYNAK: Ayfer Erbesler (1987), a.g.e., s.118.

Tablo-1'den de görülebileceği gibi endüstriyel bakımdan en gelişmiş illerden biri olan İstanbul'da çalışan işgücünün genel eğitim düzeyi oldukça düşüktür ve Meslek Lisesi mezunlarının toplam işgücü içindeki oranı % 6.7, kadın işgücü içindeki oranı ise % 2.8 gibi oldukça düşük bir seviyededir. Öteyandan Tablo-2'den de görüldüğü gibi İstanbul İmalat Sanayisinde çalışan işgücünün % 74.4'ü hiçbir mesleki eğitim görmemiştir. Bu verilerden çıkan ilk ve en önemli sonuç Türkiye'de mesleki öğretim alanında ciddi problemlerin varolduğu; ikinci sonuç ise modernleştirmeye yönelik çabalara rağmen hala büyük ölçüde geleneksel biçimler altında varlığını sürdüren çıraklık öğretiminin mesleki öğretim sistemi içinde ağırlıklı bir yere sahip olduğudur.

1.3.3.1 Türkiye'de Çıraklık Öğretimini Düzenlemeye Yönelik Yasalar

Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki ahi ve esnaf loncaları teşkilatlarının ilgasından 1926 yılına kadar çıraklıkla ilgili hiçbir yasa ya da yasa maddesine rastlanmamıştır. Ancak 8 Mayıs 1926 yılında çıkarılan Borçlar Kanunu'nun 10.bab 318.maddesinde çıraklıktan sözedilmektedir: "Küçükler veya mahcurlar ile yapılan çıraklık mukaveleleri tahviri yapılmış usta ve velayeti haiz kimse yahut Sulh Hakiminin muvafakatiyle vasi tarafından imza edilmiş olmadıkça muteber değildir. Mukavele, yapılacak işin ve çıraklığın nevi ve müddetine ve günde çalışılacak saatlere ve iâşe yahut diğer yapılacak ve verilecek şeylere ve kezalik tecrübe zamanına dair muhtazi şartları ihtiva etmek lazımdır." Yine bu yasanın 330. maddesi ise: "Çıraklık mukavelesinde usta, çırağa sanatı olanca dikkat ve itinasıyla öğretmeye mecburdur. Usta, çırağın mecburi derslere devamına nezaret ve mesleğine ait mekteplere ve kurslara gitmesi ve çıraklık imtihanlarına iştirak eylesmesi için lüzumu olan zamanlarda müsaade etmekle mükelleftir" denilmektedir (70).

17 Haziran 1938'de çıkarılan 3457 Sayılı Sınai Müesseselerde ve Maden Ocaklarında Mesleki Kurslar Açılmasına Dair Kanun: "Bürolarında çalışan memurlar hariç olmak üzere bir senede kullandığı işçi ve müstahdeminin sayısının gündelik vasatı yüzden daha fazla olan maden ocaklarıyla Teşviki Sanayi Kanunu'nda tarif edilen sınai müesseselerde çırak, kalfa ve ustaların mesleki bilgilerini arttırmak üzere kurslar" açılacağını kayda bağlamıştır (71).

(70) MPM, Sanayide Çıraklık, MPM Yay:96., Ank., 1970, s.32-33.

(71) *ibid.*, s.33.

Bu Yasanın uygulamasına gelince: işçi yönünden kursa devam, işveren yönünden kurs açma sorunu, işyeri olanakları ve ihtiyaçları dikkate alınmaksızın 3457 Sayılı Yasayla bir zorunluluk olarak yüklendiğinden ve işyerlerine öğretim organizasyonu ve kursların yürütülmesi bakımından herhangi bir yardım sağlanamadığından bugüne kadar bu programlar genellikle kağıt üzerinde kalmış, işyerinin kapatılması gibi ağır yaptırımlar ise birçok işyeri kurs açmadığı halde uygulanamamıştır. Çırak, kalfa ve ustalar mesai saatlerinden sonra kursa katılmak zorunda bırakıldığından, açılan kurslara işçiler ya isteksiz katılmış ya da hiç katılmamış; işverenler işçiyi yitirmemek için ücretlerden kesinti yapamamışlardır. Açılan kurslarda görev alan eğitimciler öğretim yöntemlerini iyi bilmediğinden, yapılan öğretimin kalitesi düşük olmuş; işyerlerinin kurs açma, kursu yürütme konularında uzman elemanları olmadığından açılan kurslarda aksamalar meydana gelmiştir (72).

1977 yılında yürürlüğe giren 2089 sayılı Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu, çıraklık öğretiminin modernleştirilmesi yönündeki ilk önemli adım olarak görülmüştür. Bu yasa, çıraklığı bir öğretim dönemi olarak, çırağı da bir öğrenci olarak tanımlayarak, bunların "işyerlerinde çalıştırılan kimseler sayısına ithal," edilemeyecekleri kaydını koymuştur (md.12/2) (73). Yine bu yasa, velisi ya da vasisi yanında çalışan çıraklar dışında sözleşme yapılmasını zorunlu hale getirmiş (md.4); çıraklar için haftada en çok 8 saatlik teorik ve pratik meslek kursları düzenlenmesine, bu sürenin yarısının iş saatlerinde yarısının da iş saatleri dışında uygulanmasını kayda bağlamıştır (md.25) (74).

Bununla birlikte yasa maddelerinin anlaşılmasında ve uygulanmasında güçlüklerin bulunması, kalfa ve ustaların eğitimi konusunda yeterli açıklık olmaması, çırakların işyerlerindeki öğretimi ile ilgili denetim mekanizmalarının açık olmayışı, cezaların caydırıcılığını yitirmesi gibi hukuki nedenlerle çıraklık modelinin yasal çerçevesinin yeniden düzenlenmesi gerekmiştir (75).

(72) *ibid.*, ss.33-34.

(73) Kani Eksioğlu., İş Yasası ve İlgili Tüzükler., Yasa Yay., İst.1977,s.189.

(74) *ibid.*, ss.188-195.

(75) Ali Arslan., Çıraklık Hukuku ve Mevzuatı., İzmir 1988., s.1

Bu itibarla, okul içinde ve işyerindeki mesleki öğretimi bir sistem bütünlüğüne kavuşturmak amacıyla 5.6.1986 tarih 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu kabul edilmiş ve yürürlüğe sokulmuştur. Bu yasa çerçevesindeki düzenlemeler daha sonra daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır. Şimdi küçük sanayinin mesleki öğretim problemlerine ilişkin kısa bir açıklama yapılmaya çalışılacaktır.

1.3.3.2. Küçük Sanayi İşletmelerinin Mesleki Öğretim Problemleri

Türkiye'de küçük sanayi işletmelerindeki mesleki öğretim problemleri üzerinde durmak üç bakımdan önemli ve gereklidir: Birincisi, Türkiye ekonomisinde küçük sanayinin ağırlıklı bir yere sahip olmasıdır (76). İkincisi, küçük sanayi işletmeleri, çıraklık öğretimi yaş sınırları içindeki çocuk ve genç nüfusun, tarım kesimi dışında, en yoğun bir biçimde yer aldığı bir kesimdir (77). Üçüncüsü, işgücü akışları incelendiğinde, küçük sanayiden orta sanayiye, oradan da büyük sanayiye doğru bir işgücü akımı görülür (78) ki, bu da küçük sanayideki mesleki öğretim problemlerinin, aslında genel mesleki öğretim sisteminin problemleri olduğunu gösterir.

Küçük sanayi işletmeleri, gereksinim duydukları işgücünü esas olarak üç kaynaktan edinebilirler:

-
- (76) "Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1980 Sanayi İşyerleri Sayımına göre küçük sanayi işletmelerinin oranı %97 civarındadır." Aynı oranlar AT üyesi ülkelerde de yüksektir: "1968 yılında Almanya'daki tüm işletmelerin %81, İtalya'da %89'u, Hollanda'da %80'i küçüktür. Ancak, bu ülkelerde 10'dan az işçi çalıştıran işletmelerin sayısı giderek azalmakta, 10-50 işçi çalıştıran işletmelerde de artma görülmektedir." Olcay Baykal ve Diğerleri., Küçük Sanayi'in Yeri, Önemi ve Pazarlama Uygulamaları, MPM yay:328, Ank., 1985, s.7.
- (77) 1979 yılında yapılan bir Çocuk İstihdamı araştırması, Ankara'da küçük imalat birimlerinde çalışan nüfusun 11.7'sinin 12 yaşındaki, %16.0'sının 12-14 yaşları arasındaki ve %31.4'ünün 15-19 yaşları arasındaki çocuk ve gençlerden oluştuğunu, 12-19 yaşları arasındaki işgücünün tüm çalışan nüfus içinde %59.1 gibi yüksek bir oranda olduğunu göstermiştir. Bkn.: Ali Balamir., Türkiye'de İmalat Sanayiindeki Çocuk İşgücü, Nüfus Bilim Dergisi, 1982, s.110'daki Tablo-3.
- (78) Dündar Hazal., "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Eğitim Sorunları ve İşbaşında Eğitim", Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, MPM yay:120, Ank., 1973, s.209.

- i) Teknik ve Mesleki Okullar,
- ii) Fabrikalar,
- iii) Sanayi dışı(79).

Daha önce de belirtildiği gibi, Teknik okullardan küçük sanayiye gelen işgücü oranı çok düşüktür; öte yandan, ilgili rakamları bulmak mümkün olmamakla birlikte, fabrikalardan gelen işgücü oranlarının da tahminen düşük olduğu gözönüne alınırsa, o zaman küçük sanayinin doğrudan doğruya, işgücü piyasasından çektiği niteliksiz işgücünü kendi bünyesinde yetiştirmek durumunda kaldığı söylenebilir. Hiç kuşkusuz bu öğretim, esas olarak sistematik olmayan bir biçimde, gelişmiş güzel gerçekleştirilen bir öğretim olmak durumundadır. Çünkü, bu tip işletmeler, genel olarak, modern anlamda bir meslek öğretimine, yani fiili üretim süreçleri dışında teorik ve pratik öğretime uygun fiziksel ve mali olanaklara sahip değildirler. "Öğretim", genel de bizzat fiili üretim süreci içinde, geleneksel usta-kalfa-çırak ilişkisi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında, gerek işyeri sahiplerinin, gerekse genel olarak işçilerin, genelde eğitime, özelde ise mesleki öğretime ilişkin olumsuz tutumları(80) gözönüne alınırsa, küçük sanayi işletmelerinin neden ciddi mesleki öğretim problemleriyle karşı karşıya olduğunu görmek çok daha kolaylaşır.

Öte yandan, küçük sanayi hem işyeri sahipleri hem de bu kesimde çalışan işgücü bazında göreceli olarak daha örgütsüz ve daha dağınık bir kesimdir. Dolayısıyla da, bu kesimde, bireysel çıkarların üzerinde, mesleki eğitim gibi kesimin genel çıkarlarını gözetebilecek yapılanmalar ya hiç yoktur ya da var olsalar bile, örgütledikleri kesim üzerinde belirleyici etkilere ve yaptırım gücüne sahip olmayan, zorlama örgütler durumundadırlar.

1.3.3.3. 3308 Sayılı Yasa'nın Getirdiği Çıraklık Modelinin Yapısal ve Pedagojik Özellikleri

19 Haziran 1986 da Resmi Gazete'de yayınlanan 3308 sayılı Çıraklık ve

(79) Dündar Hazal(1973)., a.g.y., s.209.

(80) "İşverenler, mesleki öğretim görece işçilerin ücret ve ünvan bakımından kendilerinden taleplerde bulunabileceklerini; bu talepleri karşılayamadıklarında bu işçilerin başka bir işyerine geçebileceklerini düşünerek; işçiler de, böyle bir şeyin kendilerine maddi bir külfet getireceği kaygısıyla mesleki öğretim etkinliklerine pasif bir direniş göstermektedirler". Ibid., s.207.

ve Meslek Eğitimi Kanunu çırak,kalfa ve ustaların eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak mesleki öğretime ilişkin esasları düzenlemektedir.Bu yasa,507 sayılı ve bunda değişiklik yapan 3153 sayılı yasa ile 5590 sayılı ve yine bunda değişiklik yapan 2567 sayılı yasa kapsamındaki işyerlerinde çıraklık eğitimi düzenlenmesini öngörmektedir(md.2).

Çıraklık öğretiminden birinci derecede sorumlu olan Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın bu alandaki belli başlı görevleri şunlardır:Çıraklık öğretimini düzenlemek,tanıtmak,geliştirmek;ilgili yönetmeliklerin çıkarılmasını sağlamak,uygulamak,işleyişini izlemek;endüstrinin gereksinim duyduğu becerili insangücünü yetiştirmek,yetişenlerin kalitesini yükseltmek;çıraklık eğitimi yapılacak meslek ya da meslek alanlarını belirlemek ve bu alanlar için öğretim planları hazırlamak,uygulamak ve geliştirmek;çeşitli kaynaklardan yetişenler için denklik ilkeleri saptamak ve uygulamak;program amaçlarını gerçekleştirebilmek için,yeterli sayı ve kalitede uzman personel sağlamak,çıraklık eğitim merkezleri kurmak,okul-işyeri ve teorik-pratik öğretim bütünlüğünü sağlamak,etkili bir denetim sistemi kurmaktır(81).Öte yandan Bakanlığın konuyla doğrudan ilgili bir alt-kuruluşu:Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'dür.

Çıraklık,kalfalık ve ustalık eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak mesleki eğitim ve öğretimin planlanması,geliştirilmesi ve değerlendirilmesi konusundaki tavsiye kararları almak ve görüş bildirmek üzere kurulan Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulu ise,Bakanlıkça görevlendirilen ilgili Genel Müdür,ilgili bakanlıklardan yetkililer,Türkiye Esnaf ve Küçük Sanatkarları Konfederasyonu temsilcisi,Sanayi ve Ticaret Odaları temsilcileri,en çok işçi ve işyerini temsil eden işçi ve işveren sendikaları konfederasyonu temsilcileri ve bir Yüksek Öğretim Kurulu temsilcisinden oluşur.

İllerde çıraklık,kalfalık ve ustalık eğitimi ile okullar ve işletmelerde yapılacak mesleki öğretimin planlanması,geliştirilmesi ve değerlendirilmesi konusunda Valiliğe görüş ve tavsiyeler bildirmek üzere kurulmuş olan İl Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulu ise,İl Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürü,İl İşçi Bulma Kurumu Şube Müdürü,İl Sanayi ve

(81) Ali Şahinkesen.,Çıraklık Eğitimi,Yayımlanmamış Doktora Tezi,Ank.Ünv. Eğitim Fak.,1985,ss.84-85.

Ticaret Odası Başkanı, Esnaf ve Küçük Sanatkarları Dernekleri Birliği Başkanı, İl Çıraklık Eğitimi Merkezi Müdürü ve Valilikçe görevlendirilecek bir ya da iki meslek lisesi müdüründen oluşur.

Ayrıca, 3308 sayılı Yasa , çıraklık ve yaygın eğitim yoluyla mesleki ve teknik öğretimin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi; yetiştirilen insangücünün sayı ve kalite bakımından arttırılması için bir Çıraklık Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu kurmuştur.

3308 sayılı Yasa'da, 2089 sayılı yasa gibi çırağı esas olarak bir öğrenci olarak tanımlamakta ve bunların işyerinde çalışan işçi sayısına dahil edilemeyeceğini kayda bağlamaktadır (md.11). Yasa, çırak olabilmek için, 13 yaşını doldurmuş 19 yaşından gün almamış; en az ilkokul mezunu; bünyesi ve sağlığı mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olmak koşullarını getirmekte (md.10) ve aday çırak ve çırakların, mesleğin özelliklerine göre haftada 8 saatten az olmamak üzere 10 saate kadar genel ve mesleki öğretim ve eğitim görmesini kayda bağlamaktadır (md.12).

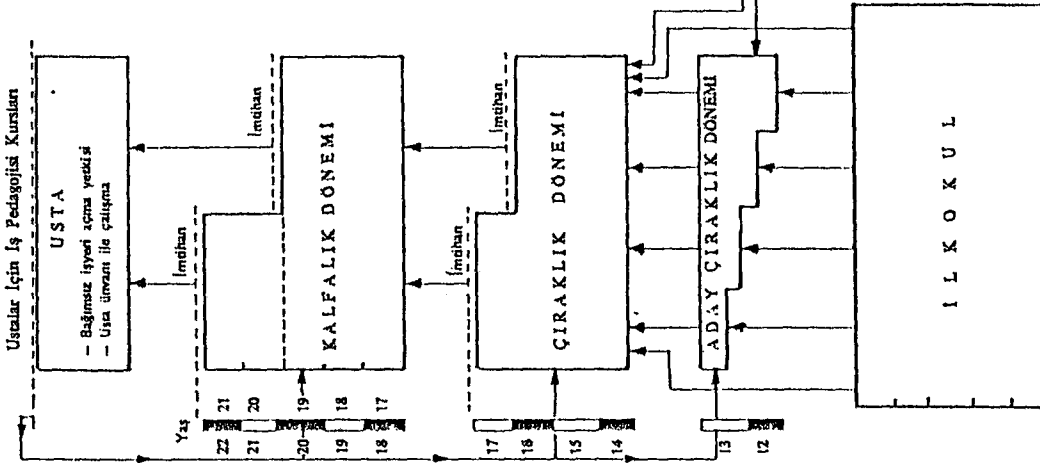
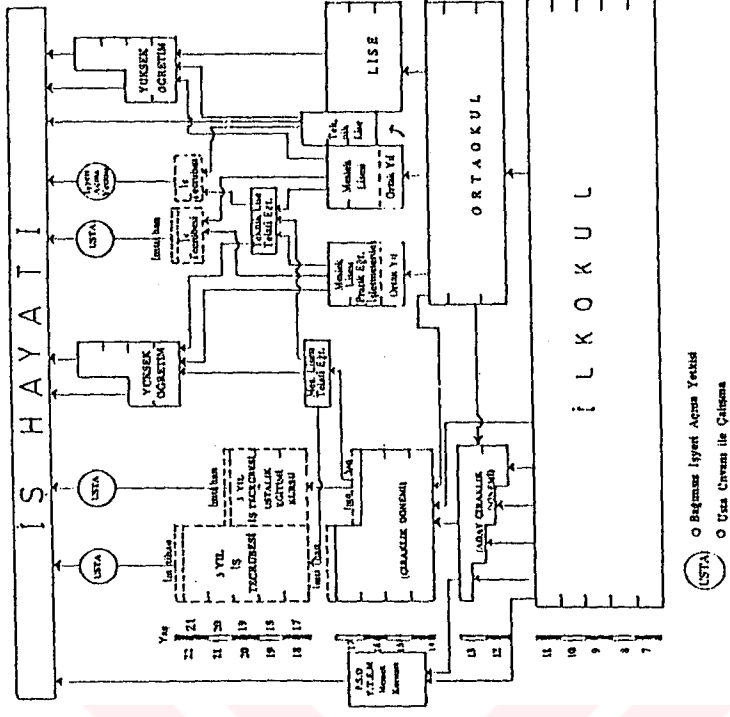
Yasa'ya göre 3-4 yıl süren çıraklık öğretimi (md.14), işyeri sahibi ve çırak ya da çırağın vasisi arasında imzalanan yazılı bir sözleşme ile başlar (md.13). Deneme devresi ise, mesleğin özelliklerine göre bir aydan az, üç aydan da çok olamaz.

Böyle bir sözleşme imzalamış olan çırak ve aday çıraklar, pratik eğitimlerini eğitici usta gözetimi altında işyerinde; teorik eğitimlerini ise, eğitim kurumlarında ya da Bakanlıkça uygun görülen eğitime elverişli işyerlerinde kurulan eğitim ünitelerinde yaparlar (md.12) (82).

Hiç kuşkusuz, 3308 sayılı Yasa, Türkiye'de modern bir çıraklık öğretimi oluşturulması sürecinde atılmış en önemli adımlardan biridir. Aşağıda bu Yasa'nın getirdiği çıraklık sisteminin şematik bir gösterimi (ŞEKİL-3) ve bu Yasa'nın yürürlüğe girişiyle Milli Eğitim Sisteminin aldığı yeni biçim gösterilmektedir (ŞEKİL-4).

(82) 3308 sayılı Yasa ile ilgili bilgiler şu kaynaktan alınmıştır: Ali Arslan (1988)., a.g.e., ss.91-111.

ŞEKİL-3 ÇIRAKLIK EĞİTİMİ SİSTEMİ

ŞEKİL-4 Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu Gelişince Gelişen
MILLİ EĞİTİM SİSTEMİ

KAYNAK: Çıraklık Eğitimi (Yapılan Çalışmalar, Değerlendirme ve Planlama), MEGSB Çıraklık ve Yayıgın
Eğitim Genel Müdürlüğü, Ank., 1987.

1.3.3.4. Federal Alman Çıracılık Modelinin Türkiye'deki Çıracılık Modeli ile Karşılaştırılması

Federal Alman çıracılık modeli ile Türkiye'deki çıracılık modeli arasında, her ikisinin de okulda ağırlıklı teorik eğitimi, işletmelerde ise ağırlıklı pratik öğretim ve deneyimi içeren ikili bir sistem olması; her iki modelde de gencin yasal olarak hem bir çırak hem de bir öğrenci olarak tanımlanması gibi biçimsel benzerlikler var olmakla birlikte; hiç kuşkusuz karşılaştırma götürmez ölçüde önemli farklılıklar da sözkonusudur. Yine hiç kuşku yok ki, bu farklılıklar ilgili ülkelerin, genelde toplumsal yapılarının, özelde ise çalışma ve eğitim sistemlerinin, artı bu iki sistemin eşgüdümleme biçimlerinin farklılığından kaynaklanmaktadır.

Federal Almanya endüstrileşmiş bir ülkedir; ve dolayısıyla da bu ülkenin çalışma sistemi içinde büyük ölçekli endüstriyel üretim süreçlerinin, kendisine ulusal ekonomiyi belirleme ve bir sistem bütünlüğüne kavuşturma rolünü kazandıran tartışılmaz bir üstünlüğü, daha doğru bir deyimle su götürmez bir hegemonyası vardır. Bu ülkenin çalışma sistemi içindeki sektörlerin nicel ağırlıklarına bakıldığında, küçük sanayi işletmelerinin çalışma sistemi içindeki payının Türkiye'deki "karşılığı"nın oranlarına yaklaştığı görülür(83); Ancak bu nicel denklik, iki ülkenin küçük sanayilerinin birbirinin eşdeğeri olmadığı gerçeğini görmeyi engelleyemez. Diğer endüstrileşmiş ülkelerde olduğu gibi Federal Almanya'da da, küçük sanayi ile büyük sanayi arasında, yukarıda söz edilen hegemonya sayesinde kurulan organik bir ilişki varken; Türkiye'de gözlenen en belirgin iki olgu: küçük üretimden büyük üretim kesimine geçişsizlik ve büyük üretimin küçük üretimin yerini alma veya küçük üretimi kendine bağlama yolunda gecikmeye devam etmekte olmasıdır. Diğer bir deyişle, büyük üreticilerle küçük üreticiler arasındaki tali müteahhlik ilişkileri Türkiye'de henüz yeterince gelişmemiştir. Daha da ötesi, sanayinin zanaat dükkanları ve imalathanelerinden oluşan küçük üretim ve fabrika kesimleri arasında sanki bir cam duvar bulunmakta ve genelde bu iki sanayi dünyası, arada organik bir ilişki olmaksızın, yan yana gelişebilmektedir(84).

(83) Dipnot 76'ya bakınız.

(84) Olca Baykal ve Diğerleri(1983)..,a.g.e.,s.12.

Bu endüstriyel yapı farklılığının mesleki öğretime yansımaları, çok kaba bir biçimde şudur: Federal Almanya'da göreceli bütünleşmiş bir çalışma sisteminin varlığı, bu ülkede yine göreceli bütünleşmiş bir mesleki öğretim sisteminin kurulmasını ve işlerlik kazanmasını olanaklı kılmakla; Türkiye'deki göreceli parçalanmış bir çalışma sisteminin varlığı, böylesi bir mesleki öğretim sisteminin kurulması ve ilkinen benzer bir işlerlik kazanması olanağını zayıflatmakta, mesleki eğitim ve öğretim alanında sürekli politika değişmelerine, başka bir deyişle kararsızlığa neden olmaktadır.

Öte yandan, Federal Almanya'da küçük sanayi ve büyük sanayi arasında organik bir ilişkinin var olması, mekanizasyon ve otomasyon gibi faktörler büyük sanayi işletmelerinde mesleki öğretim olanakları sunulmasını hem zaman hem de mekan bakımından zayıflattığında, bu ülkenin, bu tür etkinlikleri, öğretim bakımından daha uygun koşullara sahip olan küçük ve orta sanayi işyerlerine aktarmasını olanaklı kılmaktadır. Oysa Türkiye'de, sanayi sektörleri arasında organik bir ilişki kurulamadığı ölçüde, küçük sanayi işyerlerini esas alan bir mesleki öğretim politikası ve faaliyeti kapalı devre bir politika ve faaliyet olma tehlikesini taşıyacaktır.

Bunun dışında ve bunun kadar önemli olmak üzere, Federal Almanya, işgücünün yeniden-üretimine, potansiyel işgücü kaynaklarının yaratılması ve geliştirilmesine, Türkiye'ye göre daha fazla kaynak ayırabilecek olanaklara sahiptir; ve de dolayısıyla, genç nüfusunun fiili üretim süreçleri dışında gerçekleştirilen mesleki öğretime, yine Türkiye'ye göre daha fazla kaynak ve zaman ayırabilmektedir. Bu nedenle, Federal Almanya'da, çıraklık esas olarak bir mesleki hazırlık evresi niteliğine sahip olup, çıraklık öğretimi de, ağırlıklı bir biçimde fiili üretim süreçleri dışında gerçekleştirilen etkinlikleri içerirken; Türkiye'de, çıraklık öğretimi fiili üretim süreçleri içinde çalışmakta olan çocuk ve gençlerin teorik ve pratik bilgi-becerilerinin arttırılması işlevine sahip olup, çıraklık da, sanki bir meslek-içi öğretim evresiymiş gibi algılanmaktadır.

1.4.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ ve TEKNİĞİ

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi içinde sunulan görüşler ve bilgiler ışığında: a)Gerek çocukluk gerekse çocuk çalışması terimlerinin, içinde yer aldıkları sosyal çevreye göre farklı anlamlar taşıyabileceği, dolayısıyla çocukların çalışma etkinliğine tüm katılım biçimlerinin olumsuz ve ortadan kaldırılması gereken bir kötülük olarak görülmesinin pek doğru bir yaklaşım olmayacağı, aksine hangi çalışma biçimlerinin çocuk üzerinde olumsuz etkiler gösterdiği ya da gösterebileceği sorusunun irdelenmesi gerektiği(G.Rodgers ve G.Standing(1981); b)Böylesi bir irdeme sonrasında bazı bilim adamlarının, çocuk işgücü sömürsü ve istismarının en yoğun olarak ücretli çalışma biçimlerinde ortaya çıktığı görüşünü paylaştıkları(A.Callaway(1973),A.Bequele(1988),E.Acar(1986)ve J.E.Doek(1988)),çünkü bu tip çalışmanın çocuğun çalışma yaşamına ani ve aşamasız bir geçişi demek olduğu,dolayısıyla da bu tip çalışmada,eğitim, öğretim ve deneyimi içeren mesleki hazırlık evresine ya hiç ya da çok az yer ayrılabilirdiği; c)öte yandan,bir mesleki hazırlık evresi olarak çıraklığın bir ölçüde lonca sisteminin kendisinden kaynaklanan nedenlerle başlayan deformasyonunun,özellikle ücretli çalışma biçimlerini ön plana getiren kapitalist üretim süreçlerinin yaygınlık kazanmasıyla birlikte,19. yy. boyunca oldukça ciddi boyutlara ulaştığı(E.Acar(1986),A.Bequele(1988), S.B.Clough ve C.W.Cole(1946)); d)Ancak 20.yy'da,özellikle de endüstrileşmiş ülkelerdeki çalışma sistemlerinin yaşadıkları yapısal değişimle birlikte,bu ülkelerde geleneksel çıraklık yerine modern çıraklık sistemlerinin inşa edilmesi doğrultusunda bir eğilimin ortaya çıktığı(C.Hayes(1980)ve E.Stanley(1971));öte yandan bu eğilimin,salt teknolojik yeniliklerle açıklanamayacağı,aynı zamanda ilgili toplumlarda ortaya çıkan,işgücü piyasasına katılan farklı kesimlerin çıkarlarına da denk düşen sosyal,ekonomik ve politik boyutlara sahip bir toplumsal talebin sonucu olduğu(J.H.Sorensen(1985))söylenbilir.

Yine bu görüş ve bilgiler ışığında,günümüzde çıraklığın endüstrileşmiş ülkelerde modern,gelişmekte olan ya da gerikalmiş ülkelerde ise geleneksel biçimler altında varlığını sürdürdüğü;öte yandan,modern çıraklık sistemlerinin,"Dual Sistem" örneğinde de görülebileceği gibi,bir yaygın eğitim faaliyeti olmaktan çok,genel mesleki eğitim ve öğretim sisteminin bütünleyici bir ögesi olarak yapılandırıldığı;çeşitli nedenlerle eğitim olanaklarını yitirmiş ya da kullanamamış çocuk ve gençlerin çalış-

ma yaşamına hazırlanması görevini üstlenen ve bu görevi esas olarak fiili üretim süreçleri dışında yerine getirmeyi öngören pedagojik bir yapıya sahip oldukları görülebilir. Oysa geleneksel biçimiyle çıraklığın hem modern çalışma sisteminin bilgi ve beceri ihtiyaçlarını karşılama bakımından hem de bu yapı içinde yer alan çocuk ve gençlerin uğradıkları ya da uğrayabilecekleri haksızlıkların önlenmesi bakımından ciddi eksiklikler taşıdığı açık bir gerçektir (E. Stanley (1971) ve A. Callaway (1973)).

Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye'de çıraklığı modern bir sistem bütünlüğüne kavuşturma yönünde atılan en önemli adım, 1986 tarih 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'dur. Hiç kuşkusuz, bu yasa çerçevesinde yapılan düzenlemeleri, başarıları ya da başarısızlıkları bakımından değerlendirmek için henüz vakit çok erkendir. Bu nedenle, "Çıraklık Kurslarına Katılma Eğilimleri: Küçük Sanayide Çalışan Çıraklara Yönelik Bir Değerlendirme" başlıklı bu tez çalışmasında, neden-sonuç ilişkileri aramak yerine, küçük sanayide çalışmakta olan çırakların sosyolojik kimliğini, yasalarda "öğrenci" olarak tanımlanan bu çocuk ve gençlerin, hangi koşullar altında çalışmakta olduklarını, yine bu çocuk ve gençlerin 3308 sayılı Yasa çerçevesinde açılan Çıraklık Eğitim Merkezi'ne katılma eğilimleri, bu eğilimleri etkileyen öznel ve nesnel faktörleri saptamak amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu tez, hipotezler ortaya atıp bunları sınavan bir çalışma değil, hipotezler kurmak için yolu açmaya çalışan, durum saptayıcı betimsel bir çalışmadır.

Bu alan araştırmasının betimsel niteliği, uygulamanın yeni olması, bu konuda yapılmış olan araştırmaların kıtlığı, artı olduğu kadarıyla bu araştırmaların konuyu, çok boyutlu teorik bir çerçeve içine yerleştirmek bakımından yetersiz kalışları nedeniyle bir zorunluluk; gelişmiş bir ülkenin (Federal Almanya'nın) çıraklık modelinin, fiilen işlemekte olan ve hiç kuşkusuz büyük ölçüde geleneksel bir karakter gösteren bir çıraklık "öğretimi" üzerine aşılacak istendiği bir dönemde, çıraklığın fiili durumunun saptanmasının önemi ve yararı bakımından bir gereklilik olarak görülmüştür.

1.4.1. Yaklaşık Evren ve Örneklem Belirlenmesi

Alan araştırmasının niteliği belirlendikten sonra, belirli bir süre yetkili kişilerle konu hakkında görüşmeler yapılmış, bu görüşmelerden alınan bilgilerle araştırma için en uygun alan ve mesleklerin belirlenmesine çalışılmıştır. Bu yönde yapılan incelemeler sonucunda gerçek bir küçük sanayi sitesi olmamakla birlikte, küçük üreticilerin yoğun bir biçimde bulunduğu, İzmir'in Karabağlar semti araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Daha sonra, bu alandaki çırakların devam etmek durumunda oldukları Altındağ semtindeki Çıraklık Eğitim Merkezi Müdürlüğü'ne gidilip ,buradaki yetkililerle görüşülerek okul kayıtlarından en yüksek katılımın olduğu iki meslek dalı belirlenmek istenmiş, ancak kayıtların düzensiz oluşu nedeniyle bu gerçekleştirilemeyince bu konuda yetkililerin tahminine başvurularak en yüksek katılımın olduğu iki meslek dalı, Mobilyacılık ve Tornacılık dalları araştırma için seçilmiştir. Bu seçimde, en yüksek katılım kriterinin kullanılma nedeni, genelleme düzeyi oldukça sınırlı olacak olan bu araştırmada, çıraklık öğretimi bakımından göreceli olarak en iyi durumda olan meslek dallarında çalışmakta olan çırakların fiili katılım oranlarının saptanmasının yerinde olacağı düşüncesidir. Böylece, araştırmadan elde edilecek verilerin, katılımın üst sınırı hakkında bilgi vermesi beklenirken; alt sınırı hakkında da tahminde bulunabilme olanağı sağlayacağı umulmuştur.

Üçüncü adım olarak evrenin, yani Karabağlar semti sınırları içinde çalışmakta olan Mobilya ve Torna dallarındaki küçük sanayi işletmelerinin tam listesi elde edilmeye çalışılmış; ancak, küçük sanayi işletmelerinin tipik özellikleri nedeniyle bu konuda birçok güçlükle karşılaşmıştır. Örneğin böyle bir liste elde edebilmek için ilgili Derneklere gidildiğinde, buralardaki yetkililer kendilerindeki kayıtların düzensiz ve çok eski olduğunu söylemiştir(85). İlk adımda buradan sonuç alınamayınca, 1.2.1984 tarihinde kurulan ve bu tarihten itibaren İzmir il sınırları içindeki "tüm" esnaf ve sanatkarların sicil kaydını üstlenen, Esnaf Sicil Memurluğu'na gidilmiş ve ilgili listenin buradan belirlenmesine çalışılmıştır. Ancak, buradaki kayıtlarında kategorik olmayışı, dahası il sınırları içindeki "tüm" esnaf ve sanatkarları kapsamaması nedeniyle, ilgili listenin elde edilebilmesi için başka bir yol aranmasına karar verilmiştir.

Yine yetkililerle yapılan uzun görüşmeler sonucunda, ilgili Dernek kayıtlarının kullanılmasına, ancak adresler saptanırken 1984 yılında başlanan ve yasal zorunluluğu olan Esnaf Sicil numarasını da almış kişilerin adreslerinin belirlenmesine karar verilmiştir. Böylece hem alınan adreslerin doğruluğu güvence altına alınmaya çalışılmış, hem de esnaf sicile kaydını yaptırmış kişilerin çalıştırdığı işletmelerin daha ciddi işletmeler olacağı, bununda araştırmamanın amacı, yani en iyi durumda olanların

(85) Örneğin Demir İşleriyle Uğraşanlar Derneği Başkanı, çeşitli zamanlarda üyelerine gönderdikleri mektupların %50'sinin, adres yanlışlığı nedeniyle geri döndüğünü söylemiştir.

fiili durumlarının ne olduğunun saptanması bakımından yerinde olacağı düşünülmüştür.

Nihayet, Karabağlar semtindeki Mobilyacı ve Tornacıların üye olabilecekleri üç dernek, İzmir Ağaç İşleriyle Uğraşanlar Derneği, İzmir Demir İşleriyle Uğraşanlar Derneği ve Gaziemir Esnaf ve Sanatkarlar Derneği'ne gidilerek, buradaki kayıtlardan Karabağlar adresli mobilyacı ve tornacıların esnaf sicil numaraları listelenmiş, özellikle ilk iki derneğe üye olanların, aynı zamanda Gaziemir'deki karma derneğe de üye olmuş olabilecekleri düşünülerek, gerekli karşılaştırmalar yapılarak böyle olduğu saptanan 5 mobilya ve 2 torna atölyesi için tek derneğin kaydı esas alınmıştır.

Yaklaşık 2 ay süren bu çalışmalar sonucunda üç dernek kaydının toplamı olarak 1130 mobilya, 459 torna ve 1589 toplam olmak üzere yaklaşık evren belirlenmiş ve bu evrenden 50 işyerinin araştırma birimi olarak çekilmesine karar verilmiştir. Mobilya ve Torna işyerlerinin yaklaşık evren içindeki payları esas alınarak, ilkinden 35, ikincisinden ise 15 asil işyeri, yine sırasıyla ilki için 10 ikincisi için ise 5 yedek işyeri seçilmiştir. Mobilya işletmelerinin yaklaşık evren içindeki payı %71.1, çekilen örneklemin (35 işyeri) yaklaşık evren içindeki payı ise %3.9'dur. Torna işyerlerinin yaklaşık evren içindeki payı ise %28.8, çekilen örneklemin (15 işyeri) yaklaşık evren içindeki payı da %3.2'dir. Örneklemdaki 50 işyerinin (Toplam) yaklaşık evren içindeki payı ise %3.1'dir (Bkn.: TABLO-A1).

Tesadüfi rakamlar dizini kullanılarak seçilen 50 asil ve 15 yedek esnaf sicil numarası, daha sonra ilgili derneklere götürülerek açık adresler belirlenmiştir.

1.4.2. Diğer Uygulamalar

Örneklemin kesin olarak belirlenmesinden sonra işyerlerine gidilerek işyeri sahipleri ve çıraklar için ayrı ayrı düzenlenmiş olan anket formları yoluyla standart bilgi toplanmaya başlanmıştır. İşyeri Sahibine Yönelik Anket Formu'nda, işyerinde çalışan kişi sayısını ve bunların statülerini, işyerinde verilen mesleki öğretimin biçimi ve içeriğini, çıraklık öğretimi konusundaki öznel tutumları saptamaya yönelik sorular; Çıraklara Yöne-

lik Anket Formu'nda ise,çırakların demografik özelliklerini,çalışma koşullarını ve mesleki öğretim konusundaki öznel tutumlarını saptamaya yönelik sorular içerilmektedir.

Araştırmacının bizzat kendisi tarafından gerçekleştirilen görüşmelerde,özellikle işyeri sahipleri olmak üzere tüm bireylere araştırmanın resmi bir soruşturma olmadığı,dolayısıyla sonuçların herhangi resmi bir makama verilmeyeceği konusunda güvence verilmiş ve bunu desteklemek için anket formlarında sadece araştırmacı tarafından özel bir biçimde kodlanan numaralar kullanılmıştır.Yine bu görüşmelerde,klasik bir anket uygulamasına gidilmemiş,standart anket formu yönlendirici olmak üzere rahat bir sohbet havası yaratılmaya çalışılmış,görüşme yapılan kişilerin anket formundaki standart yanıt şıklarını işaretlemeleri yerine,ilkin bunları görmeden soruyu yanıtlamaları,denk yanıtların araştırmacı tarafından forma işlenmesi;çelişik durumlarda şıkların görüşülen kişiye okunarak seçim yaptırılması yoluna gidilmiştir.

Gidilen 35 mobilya işletmesinde(bunların 33 asil,2'si ise çeşitli nedenlerle görüşülememesi nedeniyle yedekler arasındadır)toplam işyeri sahibi 35,toplam çırak sayısı ise 58'dir.Gidilen 15 torna işyerinde(hepsi asil)ise,15 işyeri sahibi ve 23 çırak vardır.Görüşülen işyeri sahibi sayısı mobilya için 25(%71.4),torna için 12(%80.0);görüşülen çırak sayısı ise,Mobilya için 53(%91.3),torna için ise 23(%100.0)'dür.Buna göre toplam 37(%74.0)işyeri sahibi ve yine toplam 76(%93.8)çırakla görüşme yapılmıştır(Bkn.:TABLO-A1).

1.4.3.Tez için Harcanan Zaman

Tez çalışması sürecinde en uzun zaman kuramsal çerçevenin hazırlanmasına harcanmıştır.Yaklaşık 6 ay süren yoğun yayın tarama çabalarından sonra kuramsal çerçeve oluşturulmuş,tez danışmanıya yapılan görüşmeler yönlendiriciliğinde gerekli düzeltmeler yapılarak son biçimine kavuşturulmuş ve yazılmıştır.Bu evre tamamlandıktan sonra,alan araştırmasının niteliği belirlenmiş ve uygun anket formları düzenlenmiştir.İzmir Valili'nden alınan 18 Ekim 1988 tarihli izinden sonraki aylarda alan araştırmasının kronolojik düzeni saptanmış ve uygulanmıştır.2.Mart.1989-24.Nisan.1989 tarihleri arasında evren ve örneklemin belirlenme çalışmaları;4.Mayıs.1989-16. Temmuz 1989 tarihleri arasında da anket uygulaması yapılmış ve tamamlanmıştır.Alan araştırmalarından elde edilen verilerin ve diğer tez bölümlerinin yazım işlemleri de 25 Ağustos 1989 tarihinde tamamlanmıştır.

2. BÖLÜM:

ALAN ARAŞTIRMASINDAN ELDE EDİLEN VERİLERİN SUNUMU*

2.1. ALANA İLİŞKİN GÖZLEM ve VERİLER

Karabağlar, İzmir-Aydın karayolu üzerinde kurulu, sınırları içinde, özellikle mobilyacı olmak üzere, birçok meslek dalından küçük üretim birimlerini barındıran bir semttir. Bu küçük üretim birimleri, bazen belirli alanlarda yoğunlaşmakla birlikte, genelde meskenler arasına dağılmış bir yerleşim yapısına sahiptir.

Genelde olumsuz çalışma koşulları altında faaliyet gösteren bu küçük üretim birimleri, semt içinde yapılacak kısa bir gezintiyle bile görülebilecek ölçüde yoğun bir biçimde çocuk ve genç işgücü kullanmaktadırlar.

Bu işyerlerinde çalışmakta olan çocuk ve genç işçiler, gerek işyeri sahipleri gerekse bizzat kendileri tarafından, "çırak" ya da "kalfa" gibi artık günümüzde belli bir yasal döküman ya da sertifikaya dayanılı olması gereken sıfatlarla çağrılırlar. Başka bir deyişle, bu küçük üretim

* Bu bölümde, alan araştırmasından elde edilen verilerin gösterildiği tabloların uzun uzun betimlenmesi yerine, bunlardan çıkarılabilecek en anlamlı yorum ve sonuçların, daha önce yapılmış başka araştırmalardan çıkan ilgili yorum ve sonuçlarla karşılaştırmalı bir biçimde sunumu amaçlanmıştır. Bu araştırmalardan biri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü yönetiminde yapılan ve Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın parasal desteği ile yürütülen bir araştırmadır. 28 Nisan ve 10 Eylül 1986 tarihleri arasında tamamlanmış olan bu araştırma, toplam 6376 torna ve oto motor işyerinden çekilen %10'luk bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir: Nephân Saran ve Taylan Akkayan., Çalışan Gençliğin İşbaşında Eğitimi ve Çıraklık, Kalfalık, Mesleğe Yönelme Sorunları, MEGS-B yay., Ank., 1988. İkincisi, Ankara Sanayi Çarşısı ve Siteler iş merkezlerinde çalışan çıraklar üzerinde, 1981 yılı içinde yapılan ve 115 işyerini kapsayan bir araştırmadır: Meral Uysal., Çıraklık Eğitimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ank., 1982.

birimlerlerinde çalışanlar tarafından işgal edilen statüler hala geleneksel yapılarını korumaktadır.

2.1.1. İşyerlerinde Çalışan Kişi Sayısı

TABLO-B1'den de görülebileceği gibi,örnekleme'de en yüksek oran 3 kişinin çalıştığı işyerlerindedir(%32.0).Bu durum meslek dalı bakımından bakıldığında da değişmemektedir(ilgili oran mobilya ve torna meslekleri için,sırasıyla %31.4 ve %33.3'tür).Tek kişinin bulunduğu, yani işyeri sahibinin tek başına çalıştığı işyerlerinin örneklem içindeki payı,oldukça düşüktür(%4.0).Öte yandan,10'dan fazla kişinin çalıştığı tek işyerine raslanmıştır ve bu da bir mobilya işyeridir.

Yine TABLO-B1'den görülebileceği gibi,örnekleme'deki işyerlerinde ortalama çalışan kişi sayısı mobilya için 4,torna için 3.7'dir.Dolayısıyla örnekleme'deki bu işyerlerinin yaklaşık olarak ortalama 4 kişinin çalıştığı tipik küçük üretim birimleri olduğu söylenebilir.

2.1.2. Çalışma Modelleri

Bu işletmelerin %20'si şu an bünyelerinde çırak çalıştırmıyorken; %40'ı bir,%20'si iki,%14'ü üç,%6'sı dört ve %2'si beş ve beşten fazla olmak üzere "çırak" çalıştırmaktadır(TABLO-B2).Meslek dalı bakımından bakıldığında mobilya işletmelerinde çalıştırılan ortalama çırak sayısı 1.7,tornada ise 1.5 olup,genel ortalamanın 1.6 olduğu görülmektedir.

Çalışma modelleri bakımından ele alındığında,örnekleme'deki işyerlerinin,ağırlıklı bir biçimde usta,kalfa ve çırak statülerinin yer aldığı geleneksel bir çalışma modeli içinde çalıştıkları,sadece usta ve kalfa statülerinin bulunduğu çalışma modelinin,sadece usta ve çırak statülerinin bulunduğu modele göre daha düşük bir orana sahip olduğu görülmüştür(TABLO-B3).Daha önce adı anılan İstanbul'daki alan araştırmasında da buna yakın sonuçlar elde edilmiş ve atölyelerde çalışan kişi sayısı arttıkça statü yapısının da karmaşıklaştığı sonucuna ulaşılmıştır(1).

(1) Nephan Saran ve Taylan Akkayan(1988).,a.g.e.,ss.53-54.

2.1.3. 19 Yaş Altındaki Çalışanların Yaş ve Statü Dağılımları

Bu araştırmanın özellikle ilgilenmek durumunda olduğu işyeri çalışanları 3308 sayılı Yasa'nın kapsamı içindeki kişiler olduğu için, 19 yaş altındaki çalışan nüfusun yaş ve statü dağılımlarını saptamak yeterli görülmüştür.

TABLO-B4'den de görebileceği gibi, 19 yaş altındaki çalışan nüfusun örneklemdaki toplam çalışan nüfus içindeki payı %54.5 gibi yüksek bir oranı göstermektedir. Bu kesimin kendi içindeki yaş dağılımı ise, en yüksek oranın 16-19 yaş diliminde olduğunu (%44.8) ve bunu 13-15 yaş dilimi (%38.3) ile 0-12 yaş diliminin (%16.8) izlediğini göstermektedir. Buradaki en anlamlı sonuç 12 ve 12 yaş altındaki çocukların yüksek istihdam oranıdır. Bununla birlikte araştırmanın örgün eğitimin tatil döneminde yapıldığı gözönüne alınırsa, tatillerini değerlendirmek için çalışan çocukların da bu oranı yükselttiği söylenebilir. Ancak, 1981 yılında Ankara'da yapılan alan araştırmasında da buna yakın bir oranın elde edildiği belirtilmelidir(2).

Bu kesimin içindeki statü dağılımına bakıldığında, en yüksek oranın %75.7'yle çıraklık statüsünde olduğu, bunu %21.4'le kalfalık ve %2.8'le ustalık statülerinin izlediği görülür.

Gerek yaş gerekse statü dağılımları bakımından, ilgili meslekler arasında bir farklılaşma görülememiştir.

Öte yandan, İstanbul'da yapılan araştırmanın sonuçları aksine, bu araştırmada örneklem içindeki işyerlerinde, düz işçi statüsünde çalıştırılan kişilere raslanmamış, tüm çalışanların "usta", "kalfa" ve "çırak" gibi sıfatlarla çağrıldığı görülmüştür. Oysa diğer araştırmada, diğer başlığı altında toplanan ve genelde vasıfsız yani düz işçileri içeren kesimin örneklem içindeki payı %3.3'tür(3).

(2) Anılan araştırmada, 10-12 yaşlarındaki çırakların tüm çıraklar içindeki payının %13.0 olduğu saptanmıştır. Bkn.: Meral Uysal (1981), a.g.y., s.32.

(3) Nephân Saran ve Taylan Akkayan (1988), a.g.e., s.55.

Yine bu kesim içindekilerin yaşlarına göre statü dağılımlarına baktığımızda, 0-12 ve 13-14 yaş dilimlerindekilerin hemem hemen tümünün "çırak", 16-19 yaş dilimindekilerin de %51.2'sinin "çırak", %42.8'inin "kalfa" ve sadece %6.1'inin "usta" statüsünde kabul edildikleri görülmektedir.

Başka bir anlamlı sonuç ise, "aday çırak" statüsü ile çalıştırılan herhangi bir kişiye, ne torna ne de mobilya işyerlerinde raslanmamasıdır (TABLO-B5).

2.2.ÇIRAKLARA İLİŞKİN VERİLER

2.2.1. Demografik Veriler

2.2.1.1. Çırakların Yaş ve Doğum Yerleri

	N	0-12		13-14		15-19	
		n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	58	12	20.6	30	51.7	16	27.5
TORNA	23	6	26.0	8	34.7	9	39.1
TOPLAM	81	18	22.2	38	46.9	25	30.8

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, "çırak"ların çoğu 13-14 yaş dilimi içindedir ve bunu 15-19 yaş dilimi izlemektedir. Ancak dikkat çekici olan sonuç, 0-12 yaş dilimindeki "çırak" oranının mobilya işyerlerinde %20.6, torna işyerlerinde %26.0 ve toplam olarak %22.2 gibi oldukça yüksek bir oran olmasıdır. İstanbul'daki araştırmada, 0-14 dilimi içinde gösterilen çırakların toplam çırak içindeki oranı %31.0'iken, 15-19 yaş dilimi içindeki çırakların oranı %63.1'dir(4). Ankara'daki araştırmada ise, 10-12 yaş dilimindeki çırakların oranı %13.0, 13-15 yaş dilimindekilerin oranı %46.0 ve 16-18 yaş dilimindekilerin oranı da %36.5 olarak saptanmıştır(5). Görüldüğü gibi bu araştırmadan elde edilen veriler, Ankara'da yapılan araştırmayla çırakların yoğunlaştığı yaş dilimi bakımından

(4) ibid., s.287.

(5) Meral Uysal(1981)., a.g.y., s.32.

buluşmakta; ancak 0-12 yaş dilimindeki çırakların oranı bakımından her iki araştırmadan da farklı sonuçlara varmaktadır.

İstanbul'da yapılan araştırma da, halen örgün eğitim kurumlarına devam etmekte olan çırakların oranı %6.6(6), Ankara'daki araştırmada ise bu oranın %6.9 olduğu(7), buna karşın bu araştırmadaki ilgili oranın %21.0 olduğu(TABLO-C7) gözönüne alınırsa, bu durumun daha önce de sözü edilen nedenden, yani araştırmanın tatil döneminde yapılmış olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo-ç2 ÇIRAK VE ÇIRAK BABALARININ DOĞUM YERLERİ

	N	İzmir İçi		İzmir Dışı Ege Bölgesi		Ege Bölgesi Dışı	
		n	%	n	%	n	%
MOB. Çırak	53	21	39.6	17	32.0	15	28.3
MOB. Baba	53	7	13.2	22	41.5	24	45.2
TOR. Çırak	23	12	52.1	8	34.7	3	13.0
TOR. Baba	23	5	21.7	10	43.3	8	34.7
TOP. Çırak	76	33	43.4	25	32.8	18	23.6
TOP. Baba	76	12	15.7	32	42.1	32	42.1

Yukarıdaki tablodan, çırakların çoğunluğunun İzmir doğumlu olduğu, bunları İzmir dışı, fakat Ege Bölgesi'ndeki yerleşmelerde doğanların izlediği görülüyor. Çırak babalarının doğum yerlerine bakıldığında ise, bunların %84.2'si iç göç yapmış kişiler oldukları, bu göçlerin de %42.1'inin Ege Bölgesi içinden, %42.1'ininde Ege Bölgesi dışından yapıldığı görülmektedir. Bu bakımdan, çırakların göç etmiş ailelerin çocukları olduğu söylenebilir.

Çırak ve babalarının doğum yerlerine daha ayrıntılı bir biçimde bakıldığında, İzmir doğumlu çırakların %25.0'ünün ilçe, %13.1'inin ise ilçe doğumlu olduğu, Göç edilen yerlerde doğanların ise ağırlıklı olarak ilçe doğumlu oldukları; bu karşılık, çırak babalarının tüm kategorilerde ağırlıklı olarak ilçe doğumlu oldukları görülmektedir (TABLO-C1).

(6) Nephan Saran ve Taylan Akkayan(1988)..a.g.e.,s.264.

(7) Meral Uysal(1981)..a.g.y.,s.33.

2.2.1.2.Çıraklarda Barınma,Aile Tipi ve Kardeş Sayısı

Örneklemedeki çırakların %85.5'i aileleri ile birlikte,%14.2'si de çeşitli nedenlerle ailerinden kopuk yaşamaktadır.Aile çatısı dışında yaşama,mobilya işyerlerinde çalışmakta olan çıraklarda kısmen daha yüksek olmakla birlikte,meslek dalları bakımından anlamlı bir farklılaşma görülmemektedir(TABLO-C4).

Aile tipi bakımından bakıldığında aynı tablo,anne-baba-evlenmemiş kardeşlerden oluşan çekirdek aile oranının %72.3'le ağırlıklı aile tipini oluşturduğunu,bunu %11.8'le geniş aile tipinin izlediğini göstermektedir.Öte yandan bu araştırmada,çocukların çalışmak zorunda kalışlarının en önemli nedenlerinden biri olabileceği düşünülen,çeşitli nedenlerle parçalanmış ya da dağılmış tek ebeveynli aile oranı da hesaplamak istenmiş ve bu oranın mobilya için %15.0,torna için %17.3,toplam olarak ise %15.7 gibi ciddi büyüklükte olduğu saptanmıştır.Sözü edilen diğer iki araştırmada da buna benzer sonuçlar elde edilmiştir.Öyle ki, İstanbul araştırmasında,çırakların %14.4'ünün eksik-parçalanmış ailelerde,%56.3'ünün çekirdek ailelerde ve %29.5'inin geniş ailelerde yaşadıkları saptanmıştır(8).Ankara araştırmasında ise,çırakların %78.6'sının aileleri ile birlikte oturdukları,%20'sinin de ailesi dışında yaşamını sürdürmekte olduğu saptanmıştır(9).

Kardeş sayısı bakımından ise,yine aynı tablo çırakların genelde çok çocuklu ailelerin çocukları olduğunu göstermektedir.Hiç kardeşi olmayan çırak oranı %7.8,bir kardeşi olanların oranı %17.1,iki kardeşi olanların oranı %35.5 ve üç ya da üçden fazla kardeşi olanların oranı ise %39.4 olup,ortalama kardeş sayısı mobilya için 2.5,torna için 2.0 ve genel olarak 2.3'tür.

2.2.1.3.Çırak Ailesindeki Bireylerin ve Çırakların Eğitim Durumu

Çırakların anne ve babalarının eğitim durumunu gösteren TABLO-C5 incelendiğinde,ilgililerin genel eğitim düzeyinin,özellikle anneler olmak üzere çok düşük olduğu görülmektedir.Çırak annelerinin %21.0'ı diplomasız okur-yazar,%7.8'i ise okur-yazar değildir,diplomalı olan annele-

(8) Nephân Saran ve Taylan Akkayan(1988)..a.g.e.,s.268.

(9) Meral Uysal(1981)..a.g.y.,s.37.

rin %68.4'ü ilkokul, sadece %2.6'sı ortaokul mezunudur. Annelere göre daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip olan babaların ise, %6.5'i diplomasız okur-yazar, %3.9'u ise, okur-yazar değildir. Bunlarda da, en yüksek oran ilkokul mezunlarındadır (%73.6).

Çırak kardeşlerine gelince: Örneklem içindeki tüm çırakların %31.5'inin okula devam eden kardeşi yoktur. Buna karşılık yine tüm çırakların %51.3'ünün bir, %15.7'sinin iki ve %1.3'ünün üç ve üçten fazla kardeşi okula gitmektedir. Okula giden kardeşlerin, tornacılar için %26.6'sı ilkokul, %40.0'ı ortaokul, %20.0'ı lise ve dengi, nihayet %13.3'ü yüksek öğretime devam ederken; mobilyacılar da bu oranlar sırası ile %52.9, %31.3, %9.8 ve %5.8'dir. Genel oranlara bakıldığında ağırlığın ilkokul öğrencilerinde olduğu görülmektedir (TABLO-C6).

Tablo-ç3 ÇIRAKLARIN EĞİTİM DURUMU

	Okula Devam Ediyor		Diplomasız		İlkokul		Orta		Lise		
	N	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOB.	53	11	20.7	3	5.6	32	60.0	7	13.2	-	-
TOR.	23	5	21.7	-	-	16	69.5	2	8.6	-	-
TOP.	76	16	21.0	3	3.9	48	63.1	9	11.8	-	-

Çırakların eğitim durumuna bakıldığında, bunların %21.0'ünün şu an bir öğrenim kurumuna devam ettikleri; devam etmeyenlerin ise, %3.9'unun diplomasız, %63.1'inin ilkokul mezunu ve sadece %11.8'inin Ortaokul ve dengi eğitim kurumlarından mezun oldukları görülmektedir. Gerek Ankara, gerekse İstanbul araştırması bu oranlara yakın sonuçlara varmıştır (10).

Şu an okula devam etmekte olan çırakların ise, %31.2'si sürekli, yani okul döneminde de, %68.7'si de sadece yaz tatilinde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Yine bunların %37.7'si ilkokul, %56.2'si Orta ve dengi, %6.2'si de Lise ve dengi okul öğrencisidir. Bu oranların, tüm çıraklar arasındaki dağılımı veren TABLO-C7'de ise, ilkokul mezunlarının oranının %63.1, Orta ve dengi okul mezunlarının ise %11.8 olduğu görülmektedir.

(10) ibid., s.33 ve Nephân Saran ve Taylan Akkayan (1988), a.g.e., s.263.

2.2.1.4.Çıraklarda Baba mesleği ve Aile Bireylerinin Çalışma Durumu

TABLO-C2'den de görülebileceği gibi,çırakların %46.0'ünün babalarının meslek kategorisi işçi,%14.4'ünün küçük esnaf ve %15.5'inin küçük zanaatkardır.

TABLO-C3'te ise,çırak ailesindeki annelerin %26.3'ünün,babaların %68.4'ünün bir işte çalışmakta oldukları,ancak babaların %14.4'ünün şu an emekli,7.8'ininde işsiz olduğu görülmektedir.Yine tüm çırakların %56.5'inin kardeş ya da kardeşleri de çalışmakta,%6.5'inin ise işsiz kardeş ya da kardeşleri bulunmaktadır.

2.2.2.Çalışma Yaşamı ve Çalışma Koşulları

2.2.2.1.Çalışmaya Başlama Yaşı ve Çalışma Nedenleri

Örneklemdaki çırakların çalışmaya başlama yaşını gösteren TABLO-C8'e bakıldığında hem mobilya hem de torna mesleklerinde çırakların çok erken bir yaşta çalışmaya başladıkları görülür.Öyleki,tüm çırakların %51.3'ü 12 ve 12 altı yaşlarda çalışmaya başladıklarını ifade etmişler,yine tüm çırakların %40.7'si 13-15 yaşlarında çalışmaya başladıklarını söylemiştir.istanbul araştırmasında da görüşülen 247 çırağın 116'sı yani,%46.9'u 12 ve 12 yaş altında çalışmaya başladıklarını ifade etmişlerdir(11).

Yine aynı tablodan,çırakların çoğunluğunun çalışmaya başlama nedeni olarak "aile gelirine katkı"(%38.1)ve "Meslek Edinmek"(%32.8)yanıtlarını işaretledikleri,"Okulda başarısızlık" ve "Ailenin Zorlaması" yanıtlarının göreceli olarak düşük kaldığı görülmektedir.Ankara araştırmasında da buna benzer sonuçlar elde edilmiştir(12).

Hiç kuşkusuz buradaki yanıt kategorileri öznel niteliktedir ve "Okulda Başarısızlık" gibi genelde kişilerin ve bizzat çırağın kendisinin bireysel başarısızlıkların ardında ciddi sosyal ve ekonomik nedenlerin yatabileceği düşünüldüğünde çırakların ağırlıklı bir biçimde geçim olanaklarının darlığı nedeniyle çalışmaya başladıkları söylenebilir.

(11)ibid.,s.363

(12) Meral Uysal(1981)..,s.48.

Çalışma nedenlerinin çalışmaya başlama yaşı ile ilişkili olup olmayacağını görmek için düzenlenen TABLO-C9'a bakıldığında, anlamlı bir ilişki görülememekle birlikte, "Aile Zorlaması" yanıtının en yüksek oranına (%12.2) 0-12 yaş diliminde ulaştığı, "Meslek Edinmek" yanıtının, diğer iki yaş diliminde genel ortalamanın düzeyinde seyrettiği, ancak 16-19 yaş diliminde %16.6'ya düştüğü, buna karşılık "Okulda Başarısızlık" yanıtının yaşla birlikte arttığı ve 16-19 yaş diliminde %33.3'e ulaştığı görülmektedir.

2.2.2.2. Günlük Çalışma Süresi

TABLO-C10 çıraklarda işe başlama, öğle tatili, paydos ve günlük ortalama çalışma süresini göstermektedir. Buna göre, tüm çırakların %76.3'ünün işe, genel olarak saat 8 de başladıkları, %65.7'sinin akşam 19 ve daha sonrasında paydos ettikleri, ortalama öğlen paydosu yaklaşık 40 dakika sürdüğü düşünülürse çırakların günde ortalama 11 saat 30 dakika fiili mesai yaptıkları söylenebilir. Ayrıca, çalışma süreleri bakımından da meslekler arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığını ekleyebiliriz.

İstanbul araştırmasında, mesainin işyerlerinin %46.0'unda saat 8 ve 8²⁹ da başladığı ve yine tüm işyerlerinin %35.1'inde saat 18 ve 18⁵⁹ da bittiği saptanmıştır (13).

2.2.2.3. Ücret ve Mesai Durumu

Tablo-c4 ÇIRAKLARDA ÜCRET DURUMU

	Asgari Ücretin %30'unun		Üstünde		Denk		
	Altında		Üstünde		Denk		
	N	n	%	n	%	n	%
MOB.	53	6	11.3	35	66.0	12	22.6
TOR.	23	2	8.6	17	73.9	4	17.3
TOP.	76	8	10.5	52	68.4	16	21.0

3308 sayılı yasanın öngördüğü ücret skalasına göre bakıldığında, çırakların ezici bir çoğunluğunun Yasa'nın öngördüğü taban ücreti-

(13) Nephane Saran ve Taylan Akkayan (1988)., a.g.e., s.249.

nin üzerinde ücret aldıkları,yukarıdaki tablodan açık bir biçimde görülmektedir.

Öte yandan,TABLO-C11,çırakların sadece %3.9'unun herhangi bir ücret almadan çalıştıklarını,mesai yaptıklarında da yine tüm çırakların %25.0'ünün ek ücret almadıklarını,%75.0'ünün ek bir ücret aldıklarını göstermektedir.

Yine TABLO-C11,çırakların %85.5'inin ücretlerini haftalık olarak,%10.5'inin de aylık olarak aldıklarını göstermektedir.

2.2.2.4.İşe Giriş ve İşyeri Sahibi ile Yakınlık Derecesi

TABLO-C16,çırakların şu an çalışmakta oldukları işyerlerine,ağırlık sıralarına göre ebeveynler(%32.8),kendileri(%30.2) ve akrabaları(%17.1) aracılığıyla girdiklerini göstermektedir.

Şu an çalışılmakta olunan işyerindeki işyeri sahibine yakınlık derecesine bakıldığında ise,yine tüm çırakların %67.0'ünün işyeri sahibiyle herhangi bir yakınlıkları olmadığı,%11.8 ile hem ahab/dost hem de akraba kategorilerinin bunu izlediği görülmektedir(TABLO-C12).Ankara araştırmasında da buna yakın sonuçlar elde edilmiş olup,işyeri sahibiyle herhangi bir yakınlıkları olmayan çırakların tüm çıraklar içindeki oranı %61.7'dir(14).

2.2.2.5.Sözleşme ve Sigorta Durumu

Tablo-c5 ÇIRAKLARDA RESMİ SÖZLEŞME ve SİGORTA DURUMU

		Resmi Sözleşme				Sigorta			
		(3308 sayılı Yasa'ya göre)							
		+		-		+		-	
N	n	%	n	%	n	%	n	%	
MOB.	53	9	16.9	44	83.0	14	26.4	39	73.5
TOR.	23	4	17.3	19	82.6	5	21.7	18	78.2
TOP.	76	13	17.1	63	82.8	19	25.0	57	75.0

Yukarıdaki tablodan da görülebileceği gibi, hem mobilya hem de torna işyerlerinde, çırakların büyük bir çoğunluğu işyeri sahipleri ile resmi bir sözleşme yapmaksızın çalışmaktadırlar. TABLO-C13'e bakıldığında, mobilya işyerlerinde çalışan çırakların %79.2'sinin sözleşmesiz %20.7'sinin de sözleşmeli olduğu; ancak sözleşmeli olduğunu söyleyen çırakların %3.7'sinin sözleşmesinin, sözlü sözleşme gibi gayri-resmi nitelik taşıdığı görülmektedir. Torna işyerlerinde çalışmakta olan çırakların ise, %78.2'si sözleşmesiz, %21.7'si de sözleşmelidir; ancak burada da sözleşmeli olanların %4.3'nün sözleşmesi gayri-resmi niteliktedir.

Yine Tablo-c5'e bakıldığında çırakların büyük çoğunluğunun (%75.0) sigortasız olduğu ve sigortasız çalışma durumunun tornacılığa göre mobilyacılıkta daha fazla olduğu görülmektedir. TABLO-C13 ise, tüm çıraklar içinde, hem resmi sözleşmeli hem de sigortalı olanların oranının %17.1, resmi sözleşmeli olmayan sigortalıların oranının ise %7.8 olduğunu göstermektedir.

Çıraklarda işyeri sahibine yakınlık derecesine göre sigorta durumuna bakıldığında, yabancıların yanında çalışan çırakların göreceli olarak daha yüksek oranda sigorta ettirildikleri görülmektedir (TABLO-C14). Yine aynı kritere göre sözleşme durumuna bakıldığında, tanıdık yanında çalışanlarda gayri-resmi, yabancı yanında çalışan çıraklarda da resmi sözleşme oranlarının göreceli olarak daha yüksek olduğu, örneğin tüm çıraklar içindeki gayri-resmi sözleşme oranının akrabalar kategorisinde %66.6'ya, resmi sözleşme oranının ise yabancılar kategorisinde %76.9'a ulaştığı görülmüştür (TABLO-C15).

Öte yandan, İstanbul araştırmasında sözleşme ve sigorta durumlarına ilişkin herhangi bir veri yokken; Ankara araştırmasında resmi sözleşme oranı %12.1, sözlü sözleşme oranı %15.0 ve sözleşmesiz oranı %70.4 olarak saptanmış; sigorta oranları ise pozitif olarak %12.1, negatif olarak da %89.0 olarak belirlenmiştir (15). İki araştırma verileri arasındaki farkın zamandan kaynaklandığı düşünülebileceği gibi, aynı zamanda bu araştırmanın Ankara araştırmasına karşıt olarak çok çeşitli meslekleri değil, sadece çıraklık okuluna en çok katılımın olduğu iki meslek dalını kapsaması, dolayısıyla da resmi sözleşme bakımından en iyi durumda olması beklenen meslek dallarına ilişkin oranları göstermesinden de kay-

naklanabileceği söylenebilir.

2.2.2.6.İşyerinde Yerine Getirilen Görev ve İşlevler

İşyerlerinde çıraklar tarafından yapılan işlere bakıldığında,çırakların yaşlarına göre belli görev ve işlevler üstlendikleri görülebilir(TABLO-C20).Buna göre,0-12 yaş dilimindeki tüm çırakların en çok yaptıkları üç iş,"Bakım-Temizlik"(%37.5),"Takım Getirip-Götürme"(%21.8) ve "Usta ve Kalfanın Gösterdiği Çeşitli İşler"(%12.5)'iken;13-14 yaş dilimindeki tüm çırakların ise,%23.6'sı "Usta-Kalfa Yardımcılığı",%23.6'sı "Bakım-Temizlik" ve %17.1'i de "Tek Başına Üretici Çalışma" yaptıklarını söylemiştir.16-19 yaş dilimindeki çırakların da ,en çok "Tek başına Üretici Çalışma"(%52.1),"Usta ve Kalfanın Gösterdiği Çeşitli İşler"(%18.5)yaptıkları söylenebilir.

Meslekler açısından bakıldığında tornaya göre daha emek yoğun bir üretim süreci içeren mobilyacılıkta "Tek Başına Üretici Çalışma" etkinliğinin tüm yaş dilimlerinde daha yüksek olduğu görülmektedir(TABLO-C20).

İstanbul Araştırmasında ise,yaş dilimleri itibarıyla dağılımlara bakılmaksızın tüm çırakların %32.3'ünün "Bakım-Temizlik",%23.5'inin "Usta ve Kalfanın Dediği Çeşitli İşler" ve %19.3'ünün "Takım Götürüp-Getirme" işlevini yerine getirdikleri saptanmıştır(16).

Yine çıraklarda,makina kullanımı ve iş kazası oranlarına bakıldığında,çırakların mobilyacılıkta %39.6 ,tornacılıkta ise %30.4 oranında büyük tezgah makinası kullandıkları;ve ciddi iş kazası geçirenlerin mobilyacılıktaki oranı %22.6'iken,tornacılıkta %17.3 olduğu görülmüştür.İş kazası geçiren tüm çırakların %93.7'si bir kez ve %6.2'si de iki kez ciddi iş kazası geçirdiklerini ifade etmişlerdir(TABLO-C21).

2.2.2.7.Meslek ve İşyeri Değişirme Eğilimleri ve Nedenleri

Bu başlık altında meslek ve işyeri değişirme oranları ayrı ayrı hesaplanmıştır.Yani meslek değiştirmiş olan çırağın aynı meslek içinde işyeri değiştirip değiştirmediği saptanmaya çalışılırken,meslek değişikliği nedeniyle işyeri değiştirmeləri dışarıda bırakılmıştır.

(16) Nephân Saran ve Taylan Akkayan(1988).,a.g.e.,s.419.

Bu temelde yapılan hesaplamalar sonucunda, tüm çıraklar bakımından meslek değiştirme oranının %28.9 olduğu ve %72.2'sinin bir kez, %9.0'ının iki kez, %18.1'inin de üç ve üçten fazla meslek değiştirdikleri saptanmıştır(TABLO-C18).

Meslek değiştirme nedenlerine gelince, torna işyerlerinde çalışan çırakların %62.5'inin neden olarak "Mesleği Beğenmeme"yi, %25.0'ı "Çalışma Koşullarının İyi Olmama"sını ve %12.5'inin de "Ücretin Yetersiz Olması"nı gösterdikleri; mobilya işyerlerinde çalışan çırakların ise, %37.5'inin "Mesleği Beğenmeme"yi, %25.0'ının "Ücretin Yetersiz Olması"nı ve %20.8'inin "Çalışma Koşullarının İyi Olmaması"nı gösterdikleri saptanmıştır(TABLO-C18).

Çırakların işyeri değiştirme eğilimlerini gösteren TABLO-C19'a bakıldığında ise ,torna da daha fazla olmak üzere, tüm çıraklar içinde işyeri değiştirenlerin oranının %36.8 olduğu görülmektedir. işyeri değiştiren çırakların %71.4'ünün bir kez, %17.8'inin iki kez ve %10.7'sinin de üç ve üçten fazla işyeri değiştirdikleri saptanmıştır.

işyeri değiştirme nedeni ise ağırlıklı bir biçimde tüm çırakların %48.7'si tarafından "Ücretin Yetersiz Olması" olarak ifade edilmiştir. Bunu %25.6'yla "Çalışma Koşullarının İyi Olmaması" izlemekte; ancak, işyeri değiştirme söz konusu olduğunda Diğer kategorisi altında toplanan taşınma, hastalık, işyerinin kapanması gibi nedenlerin oranı da %25.6'ya yükselmektedir(TABLO-C19).

İstanbul araştırmasında da buna benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, sabit olan olmayan mekanlarda çıraklar tarafından yapılan meslek sayısı oranları şöyledir: Bir meslek, %59.9, iki meslek %25.1, üç meslek %8.1, üçten fazla meslek %6.1. Yine aynı araştırmada, sabit mekanlarda yapılan mesleklerde çırakların kaç işyerinde çalıştıkları saptanmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir: Bir işyeri %23.6, iki işyeri %13.8, üç işyeri %3.7 ve üçten fazla işyeri %4.5(17).

(17) *ibid.*, ss.380-381.

2.2.2.8.Çırakların Mesleki Tercihleri

TABLO-C17'ye bakıldığında şu an herhangi bir örgün eğitim kurumuna devam etmeyen çırakların %40.0'ünün tekrar okumaya istekli,%60'ının ise isteksiz olduğu görülmektedir.İstanbul araştırmasında ise, bu oranlar sırasıyla %68.4 ve %31.6'dır(18).Ancak sonuncu araştırmada anketin ilgili sorusunun halen okumakta olan çırakları da içerdiği gözönüne alınırsa,iki araştırma sonuçları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı söylenebilir.Bununda ötesinde,ilkinde %60,ikincisinde ise %32'ye yaklaşan isteksizler oranı,alandaki gözlemler ışığında,okuma olanağını erken bir yaşta yitirmiş gençlerin doğal bir tepkisi olarak yorumlanabilir. Çünkü yine aynı kişilere,olmayı arzuladıkları meslek sorulduğunda,bunların %55.0'ı "Doktor-Avukat",%31.6'sı da "Mühendis-Mimar" olmak istediklerini ifade etmişlerdir.Aynı meslekte "Kalfa ya da Usta" olmak isteyenlerin oranı ise,tornada göreceli olarak daha yüksek olmak üzere,sadece %8.3'tür(TABLO-C17).

Öte yandan istanbul araştırmasında da,buna benzer sonuçlar elde edilmiş;ayrıca ve çok anlamlı olmak üzere,tüm çırakların %47.1'inin üniversitede,%21.8'inin Lisede okumak istedikleri,mesleki teknik lisede okumak isteyenlerin oranının ise çok düşük olduğu(%4.7)saptanmıştır(19).

2.3.MESLEKİ ÖĞRETİME İLİŞKİN VERİLER

2.3.1.İş-Başında Meslek Öğretimi

TABLO-D1'den de görülebileceği gibi,işyeri sahipleri atölyelerine çırak alırken,mesleki özelliklerden çok,davranışsal,ahlaki özelliklere ağırlık vermektedirler.

Bu geleneksel yollarla ve yöntemlerle işe alınan çıraklar,işyeri sahipleri tarafından ağırlıklı bir biçimde hem bir işçi hem de bir öğrenci olarak görülmektedir.Oysa çırakların bizzat kendilerine sorulduğunda,bunların kendilerini ağırlıklı bir biçimde işçi statüsünde gördükleri saptanmıştır(TABLO-D2).

(18) İbid.,s.469.

(19) İbid.,s.468.

Öte yandan alanda yapılan gözlemler,iş-başı meslek öğretiminin genelde sistematik olmayan,geleneksel biçimler altında,yani usta-kalfa-çırak ilişkisi çerçevesinde,kısmi olarak yerine getirildiğini göstermiştir.

2.3.1.1.Mesleği Kim Öğretir ve Eğitici Usta Durumu

İşyeri sahiplerine "işyerinizde çıraklara mesleği ağırlıklı olarak kim öğretir'" sorusu yöneltildiğinde,yanıtların yüzde dağılımı, mobilya için %64.0 Usta,%16.0 Kalfa ve %20.0 Her ikisi de olmuştur. Bu oranlar torna için,sırasıyla %66.6,%8.3,ve %16.6'dır(TABLO-D3).

Yine işyeri sahiplerinin %72.9'u,işyerlerinde Eğitici Usta Belgili kişilerin var olduğunu bildirmiş olup;işyeri sahiplerinin %85'i bir,%14.4'ü de iki Eğitici Usta bulunduğunu ifade etmiştir(TABLO-D3).

İstanbul araştırmasında ise,buradaki sonuçlara karşıt olarak,işyerlerinde çıraklara mesleği usta ve kalfa ikilisinin öğrettiği(%57.9) saptanmıştır(20).Yine bu araştırmada,işyerlerindeki tüm ustaların ağırlıklı olarak yaptıkları işler sıralanmış ve bunların büyük bir çoğunluğunu Kontrol,Disiplin,Düzenleme ve İdari Organizasyon etkinliklerinin işgal ettiğini(% 73.0),Eğitim-Öğretim etkinliklerinin ise sadece %17.7 olduğu belirlenmiştir(21).

2.3.1.2.İş-Başında Mesleki Öğretim Teknikleri

İş-başında mesleki öğretim teknikleri bakımından ilgili meslekler arasında anlamlı bir farklılaşma görülememiş olup,her iki meslekten işyerlerinde de aynı geleneksel öğretim tekniklerinin kullanıldığı saptanmıştır(TABLO-D4).

Yine aynı tablodan,tüm işyerlerinde kullanılan en ağırlıklı öğretim tekniğinin Gösterme,Tarif ve Anlatım olduğu(%56.0)görülmektedir. Bunu,yine tüm işyerlerinde,%18.6 ile Hataların Gösterilmesi ve %14.2 ile Basit İşlerde Çalıştırma,Deneme Yaptırma teknikleri izlerken,modern

(20) İbid.,s.455.

(21) İbid.,s.425.

anlamda bir teknik olan Ders Verme,Öğretme,Tartışma'da ise,%3.2 gibi çok düşük bir oran gözlenmiştir.

2.3.2.Formel Çıraklık Öğretimi

2.3.2.1.Çıraklık Öğretimi ve Çıraklık Okulu Üzerine Öznel Görüşler

TABLO-D5'e bakıldığında,işyeri sahiplerinin mobilyada %40.0'ı,torna da ise %75.0'ı,tüm işyeri sahiplerinin ise %51.3'ünün Çıraklık Okulunun gerekliliği üzerine olumlu görüş bildirdikleri,en yüksek olumsuz görüş oranının mobilyacılar da(%24.0) olduğu görülebilir.Ancak tüm işyeri sahipleri bazında,Çıraklık Okulunda öğretilen bilgi ve becerilerin işyerlerindeki fiili çalışma yaşamıyla ilişkisiz olduğu yönünde bir ön-kabullenme de görülmektedir.

Tablo-d1 ÇIRAKLIK OKULU ÜZERİNE ÇIRAKLARIN ÖZNEL GÖRÜŞLERİ

	Gerekli		Gereksiz		Görüşü Yok	
	N	n %	n	%	n	%
MOB:	53	32 60.3	8	15.0	13	24.5
TOR.	23	16 69.5	1	4.3	6	26.0
TOP.	76	48 63.1	9	11.8	19	25.0

Tablo-d1 ise,çırakların ağırlıklı bir biçimde Çıraklık Okulu konusunda olumlu bir görüşe sahip olduklarını;ancak çırakların küçümsenemeyecek bir oranda da kararsız olduklarını göstermektedir.

2.3.2.2.Çıraklık Okuluna Kayıt Durumu

Tablo-d2 ÇIRAKLIK OKULUNA KAYIT DEVAM DURUMU

	Kayıt				Devam				Terk		
	N	n	%	n	%	n	%	n	%		
MOB.	53	44	83.0	7	13.2	4	7.5	3	5.6	2	3.7
TOR.	23	19	82.6	4	17.3	2	8.6	2	8.6	-	-
TOP.	76	63	82.8	11	14.4	6	7.8	5	6.5	2	2.6

Tablo-d2'den de görüldüğü gibi, her iki meslek dalında da Çıraklık Okuluna kayıt ve devam oranları çok düşüktür. Genel olarak Çıraklık Okuluna katılma oranı %14.4'iken, şu an bu okula devam etmekte olan çırakların oranı sadece %7.8'dir. Hiç kuşkusuz bu oranlar değerlendirilirken, devam oranından ziyade, okul kaydı oranları esas alınmalıdır. Çünkü; Okuldan çağrı gelmemesi nedeniyle devam edemeyen çıraklar vardır. O halde katılma eğilimleri bakımından çıraklık öğrenimi görmeyi isteyen bir çırak ya da onunun vasisi ile işyerinde çalıştırdığı çırağın haftanın bir gününde Çıraklık Okuluna gitmesini kabul eden bir işyeri sahibi arasında imzalanan resmi Çıraklık Sözleşmesi de anlamlı bir göstere olmalıdır.

2.3.2.3. Çıraklık Okuluna Gönderme ve Katılma Nedenleri

Tablo-d3 İŞYERİ SAHIPLERİNİN ÇIRAKLARINI ÇIRAKLIK OKULUNA GÖNDERME NEDENLERİ

	İşyerim için yararlı olacağını düşünüyorum			Formaliteyi yerine getirmek için		Çıraklar için yararlı olacağını düşünüyorum	
	N	n	%	n	%	n	%
MOB.	7	1	14.2	2	28.5	4	57.1
TOR.	4	-	-	-	-	4	100.0
TOP.	11	1	9.0	2	18.1	8	72.7

Yukarıdaki tablodan çıraklarını Çıraklık okuluna kaydettirmiş işyeri sahiplerinin, büyük çoğunluğunun çıraklarının mesleki yararını düşündüğü sonucu çıkmaktadır. Ancak, bunun bir formalite olduğunu düşünenlerin oranı da oldukça yüksektir.

Tablo-d4 ÇIRAKLARIN ÇIRAKLIK OKULUNA KATILMA NEDENLERİ

	Kendim için yararlı olacağını düşündüm			Kendi isteğim dışında		Diğer	
	N	n	%	n	%	n	%
MOB.	7	2	28.5	4	57.1	1	14.2
TOR.	4	2	50.0	2	50.0	-	-
TOP.	11	4	36.3	6	54.5	1	9.0

Çırakların bizzat kendilerinin, katılma nedenlerini gösteren Tablo-d4'e bakıldığında görülen en anlamlı sonuç: Çırakların %54.5'inin kendi iradeleri dışında okula kaydedildiğikleri. Ancak kendi iradeleri ile kaydolduklarını söyleyenlerin oranı da bir hayli yüksektir(%36.3).

2.3.2.4.Çıraklık Okuluna Göndermeme ve Katılmama Nedenleri

Tablo-d5 İŞYERİ SAHİPLERİNİN ÇIRAKLARINI ÇIRAKLIK OKULUNA GÖNDERMEME NEDENLERİ

	N	Okulun varlığından habersiz		Yararlı olacağını sanmıyor		Vakit ayıramıyor		Diğer	
		n	%	n	%	n	%	n	%
MOB.	18	3	16.6	9	50.0	7	38.8	-	
TOR.	8	-		2	25.0	3	37.5	3	37.5
TOP.	26	3	11.5	11	42.3	10	38.4	3	11.5

Yukarıdaki tablo, işyeri sahiplerinin çıraklarını Çıraklık Okuluna göndermeme nedeni olarak en çok "Yararlı olacağını" düşünmedikleri yanıtını verdiklerini; öte yandan, torna işyeri sahiplerinin ise, ağırlıklı olarak "işlerin sıklığı" nedeniyle buna vakit ayıramadıklarını göstermektedir.

Tablo-d6 ÇIRAKLARIN ÇIRAKLIK OKULUNA KATILMAMA NEDENLERİ

	N	Okulun varlığından habersiz		Yararlı olacağını sanmıyor		İşyerinden izin verilmiyor		Bos	
		n	%	n	%	n	%	n	%
MOB.	44	14	31.8	8	18.1	2	4.5	20	45.4
TOR.	19	5	26.3	4	21.0	-		10	52.6
TOP.	63	19	30.1	12	19.0	2	3.1	30	47.6

Ve nihayet son tablo da, çırakların büyük çoğunluğunun soruyu yanıtlamak istemediğini, yanıtlayanların ise neden olarak Okulun varlığından habersiz oldukları yanıtını verdiklerini göstermektedir.

3.BÖLÜM:

SONUÇ,DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER

3.1.Temel Sonuçlar ve Genel Değerlendirme

Bu Tez'in Giriş'inde,çıraklık öğretiminin,içinde yer aldığı sosyo-ekonomik koşullarca belirlendiği,dolayısıyla da,bu koşulları nesnel bir biçimde değerlendirmeyen her planlama çabasının,kendi içinde ne kadar tutarlı ve hümanistik olursa olsun,bizatihi bu koşullardan kaynaklanan engellerle karşılaşacağı vurgulanmıştı.Bu bakımdan,gelişmiş bir ülkenin,yani Federal Almanya'nın çıraklık sistemini model alarak modern bir çıraklık sistemi inşa etmeye çalışan bir ülke olarak Türkiye'de,bir yandan,model alınan modern çıraklık sisteminin genel yapısı ve işleyişinin,bu sistemin hangi sosyal,ekonomik ve politik ihtiyaçlara yanıt olduğunu ve yine bu sistemin,içinde yer aldığı toplumdaki farklı kesimlerin hangi çıkarlarına karşılık verdiğinin bilinmesi; öte yandan da,bizzat Türkiye'deki fiili çıraklık uygulamasının niteliğinin saptanması son derece zorunlu ve gerekli iki temel inceleme ve araştırma boyutu olarak görülmüştür.

Bu çalışmada,birinci inceleme boyutu ağırlıklı bir biçimde Kuramsal Çerçeve içine oturtulmuş olup,bu inceleme sonucunda:Endüstrileşmiş ülkelerde,modern çıraklık sistemlerinin inşa edilmesinin,endüstriyel örgütlenme ve teknolojik yenilikler kadar,belki de daha fazla,ilgili toplumlardaki farklı kesimlerin pozitif ve negatif çıkarlarına da yanıt verme çabaları olduğu,dolayısıyla sosyal,ekonomik ve politik boyutlara sahip bir toplumsal talebin sonucu ortaya çıkmış bir yapılanma olduğu saptanmıştır.Öte yandan,modern çıraklık sistemleri içinde verilen mesleki öğretimin,çıraklığın işyerinde gerçekleştirilen pratik öğrenim ve deneyim kısmında bile,esas olarak fiili üretim süreçleri dışında yürütülmesini ve gençlerin üretici çalışmaya katılımını değil,yine esas olarak üretici çalışmaya hazırlanmasını öngören bir pedagojik yapıya sahip olduğu belirlenmiştir.

Bu nedenle,modern bir çıraklık sisteminin,esas olarak istihdam öncesi bir "bekleme ve hazırlık havuzu" işlevini yerine getirdiği söylenebi-

lır. Dolayısıyla, bu sistem çatısı altındaki gençler de, bir mesleği ya da bir mesleki roller dizinini icra eden işçiler değil, özünde bir mesleği ya da bir mesleki roller dizinini öğrenen bireyler durumundadır.

İkinci araştırma boyutu, yani Türkiye'deki fiili çıraklık uygulamasının niteliğinin saptanması ise, ağırlıklı olarak alan araştırmasından elde edilen veriler çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Buna göre, alan araştırmasından elde edilen veriler ve alanda yapılan doğrudan gözlemler ışığında:

- i) Örneklemdaki küçük sanayi işyerlerinde çalışmakta olan ve genelde informal bir biçimde "çırak" olarak çağrılan bireylerin, ağırlıklı olarak 13-14 yaş dilimi içindeki çocuk ve gençler olduğu (Tablo-c1), yine bu çocuk ve gençlerin, ağırlıklı olarak göç etmiş, çok çocuklu aileler içinde yaşadıkları (Tablo-c2 ve TABLO-C4), ve yine ağırlıklı olarak zorunlu eğitimlerini tamamladıktan sonra, geçim koşullarının iyi olması nedeniyle çok erken bir yaşta çalışmaya başladıkları (Tablo-c3 ve TABLO-C8);
- ii) Bu çocuk ve gençlerin, Çıraklık Okulu'ndaki kurslara katılımının oldukça düşük olduğu (Tablo-d2), 3308 sayılı Yasa'nın, "çırak"lar ve çırak çalıştıran küçük sanayi işyeri sahipleri tarafından gerçek tanınma ölçüsü olabilecek resmi çıraklık Sözleşmesi oranının, arzu edilir düzeyin oldukça altında kaldığı (Tablo-c5, TABLO-C13, C14 ve C15);
- iii) Örneklemdaki işyerlerinde, geleneksel çıraklık anlayışı ve uygulamasının egemen olduğu, bu uygulamanın ise, ya hiç ya da çok az bir mesleki öğretim süreci niteliği taşıdığı, olduğu kadarıyla mesleki öğretim ve yetiştirmenin de, genelde geleneksel tekniklerle ve sistematik olmayan bir biçimde gerçekleştirildiği (TABLO-D1 ve D4);
- iiii) İşyeri sahiplerinin, Çıraklık Okulu'nun gerekliliği üzerine olumlu görüş bildirmelerine rağmen (TABLO-D5), buradaki eğitimin fiili çalışma yaşamı bakımından işlevsel olmadığı şeklinde olumsuz bir görüşe sahip oldukları (TABLO-D5), ayrıca çıraklarını kursa göndermeyen ve toplam i-

çindeki çoğunluğu oluşturan işyeri sahiplerinin de Okuldaki kursların yararlı olmayacağı görüşünde oldukları(Tablo-d5);

iiii) Çırakların önemli bir kesiminin Çıraklık Okulu ve kursların varlığından haberdar olmadıkları(Tablo-d6);

iiiii) Ve nihayet,çırakların,işyeri sahipleri tarafından hem işçi hem de öğrenci statüsünde görülmelerine karşın, bizzat kendilerini işçi statüsünde gördükleri(TABLO-D2), aynı zamanda,işyerinde yerine getirdikleri görev ve işlevler bakımındanda,esas olarak bir meslek ya da bir mesleki roller dizinini öğrenen bireyler değil, bir mesleği icra eden ya da en azından fiili üretim süreci içinde belirli görevleri üstlenen bir işçi statüsünde oldukları(TABLO-C20)saptanmıştır.

Türkiye'deki mesleki öğretimle ilgili yetkililer,sık sık,ülkede güçlü bir çıraklık geleneğinin var olduğundan,dahası Federal Alman çıraklık modelinin,yani "Dual Sistem"in Türkiye'deki fiili çıraklık uygulamasıyla güçlü benzerlikleri olduğundan söz ederler.Hiç kuşkusuz,güçlü bir çıraklık geleneğinin olması,modern bir çıraklık sisteminin inşası sürecinde gözardı edilmemesi gereken bir olgudur.Ancak,böyle bir geleneğin varlığının,olumlu bir zemin olabileceği gibi,aynı oranda ve belki de daha fazla,olumsuz bir zemin olabileceği de hesaba katılmalıdır.Çünkü,alanda yapılan gözlemler ve buradan elde edilen veriler,çıraklık öğretiminin modernleştirilmesi ihtiyacının henüz ilgililerce sıcak bir ihtiyaç olarak görülmediği,fiili çıraklık uygulamasının,esas olarak doğrudan üretim süreçleri içinde sürdürüldüğü ve gerek küçük sanayi işyerlerinin,kendi bünyeleri içinde mesleki öğretime yer ve zaman ayırmalarını olanaklı kılacak fizik ve finansal koşullara sahip olmaması,gerekse "çıraklık" yapmaya gelen çocuk ve gençlerin birinci olarak mesleki öğretimi değil,fakat para kazanmayı düşünmek zorunda oluşları nedeniyle,fiili yapılanmanın modern bir çıraklık sisteminin inşa süreci önüne ciddi engeller çıkaracağı izlenimi uyanmaktadır.

3.2.Öneriler

Yukarıda sözü edilen sorunların aşılabilmesi için,Türkiye'de hem çalışma ya da istihdam sisteminin,hem de eğitim sisteminin yapısında köklü değişiklikler yapılması gerekir.Bu uzun vadeli tedbirler içinde özellikle önemli olanlar şöyle sıralabilir:

- i)Küçük sanayi,orta sanayi ve büyük sanayi arasında organik üretim bağlantıları kurmaya;
- ii)Küçük sanayi işyerlerini sanayi siteleri bünyesinde toplamaya;
- iii)Yine esas olarak örgütsüz durumdaki bu küçük üretim birimlerini hem işyeri sahipleri,hem de çalışanlar bazında örgütlendirme,vardolan örgütlenme ve kurumlaşmaları örgütledikleri,bünyeleri içinde barındırdıkları kesimler üzerinde etkili kılmaya yönelik politikaların tasarlanması ve uygulanması.
- iiii)Temel eğitim süresinin uzatılması ve temel eğitimde mesleki rehberlik hizmetlerinin verilmesi;
- v)Özellikle fiili üretim süreçleri dışında,fiili çalışmada kullanılabilecek bilgi ve becerilerin öğretildiği ve uygulatıldığı öğretim atölyelerinin tasarlanması ve geliştirilmesi.

Hiç kuşkusuz bu uzun vadeli tedbirlerle birlikte,daha ivedi problemleri göğüslemeyi amaçlayan kısa vadeli tedbirler de alınmalı ve uygulanmalıdır.Önemli olduğu düşünülen kısa vadeli tedbirler aşağıda sıralanmıştır:

- i)Çalışmakta olan ve halen ilkokulda ya da ortaokulda okumakta olan çocuk ve gençleri,ebeveynleri ve küçük işyeri sahiplerini çıraklık öğretimi konusunda bilgilendirmek için,modern bir çıraklık sisteminin nasıl işlediği ve bu sistemin uzun vadede ne gibi olumlu sonuçlara götürebileceğini içeren kampanyalar düzenlemek;
- ii)Türkiye'deki fiili uygulamanın erdemlerinden söz etmek yerine,bu uygulamanın içerdiği,içerebileceği olumsuz durum ve koşulları sorgulayıcı araştırma projeleri tasarlamak ve uygulamak;
- iii)Ve nihayet,Türkiye'de "çırak" statüsünde çalıştırılan çocuk ve gençlerin aslında birer çocuk ve genç işçi oldukları gerçeğini görerek,

onları yasal zorlamayla bir öğrenci olarak tanıyıp tanıtmaya çalışmak yerine, bu olguyu gözönüne alan düzenlemelere ağırlık vermek(1).

Sonuç olarak, çıraklık öğretiminin sadece, gençlerin mesleki öğretimi, çocukların mesleki hazırlanmaları bakımından değil, aynı zamanda çocuk işgücü istihdamının denetim altına alınması ve mümkün olduğu ölçüde sınırlandırılması, olumsuz koşullar altında çalışan çocuk ve gençlerin durumlarının iyileştirilmesi bakımından da olumlu bir alternatif olduğu, başka bir deyişle çıraklık öğretiminin bizzat kendisinin de uzun vadeli bir tedbir olduğu belirtilmeli; ancak, tüm alternatif ve tedbirler gibi, bunun da farklı koşullarda farklı sonuçlara götürebileceği gerçeğinin altı çizilmelidir.

(1) "Dual Sistem"i model alan başka bazı ülkelerde, Federal Alman modelinin aynen uygulanmasına çalışılmamış, ülkedeki çalışma ilişkileri koşullarına uygun değişiklikler yapılmıştır. Örneğin Hollanda'da: "Çıraklar sadece çıraklık sözleşmesinden değil, aynı zamanda iş sözleşmesinden doğan haklar ve görevlerle de yönlendirilirler. 1974 de, genç işçiler için minimum zorunlu ücret uygulamasının başlatılmasından bu yana, çıraklık sözleşmesi ve iş sözleşmesinin bu bileşimi endüstride yoğun bir tartışmanın konusu olmuştur. İşçi örgütleri bu bileşimin korunmasını isterken, işveren örgütleri çırak ücretlerini onların verimlilikleriyle ilişkilendirmek istemektedir." CEDEFOP., Descriptions of the Vocational Training Systems: Netherlands, 1984, s.64.

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

- ACAR, E., "Kapitalizmde Yaşamak İşi: Emek Sürecinin İşyeri Mekanı ve İşbaşı Zamanı Ötesine Uzantıları", II.Tez, İstanbul, 1986.
- AMİN, Samir, "Eğitim, İdeoloji ve Teknoloji", Çev: Semih Lim, Saçak, Sayı: 65, İstanbul, 1986.
- ANGRESS, Gina ve Hammelmann, Inge (Ed.), Vocational Training Systems in the Member States of the European Community, CEDEFOP, Berlin, 1984.
- ARSLAN, Ali, Çıracılık Hukuku ve Mevzuatı, İzmir, 1988.
- BALAMİR, Ali, "Türkiye'de İmalat Sanayiindeki Çocuk İşgücü", Nüfus Bilim Dergisi, 1982.
- BEQUELE, Assefa, "Child Labour in the Developing World: The Challenge and Policy Response", Second Asian Regional Conference on Child Abuse and Neglect, Bangkok, 1988.
- CALLAWAY, A., Nigerian Enterprise and the Employment of Youth: Study of 225 Businesses in Ibadan, Nigerian Institute of Social and Economic Research, Monograph No: 2, 1973.
- CLOUGH, S.B. ve Cole C.W., Economic History of Europe, D.C. Heath and Company, Boston, 1946.
- CRAMER, J.F. ve Browne, G.S., Contemporary Education, Branve and Company, New York, 1956.
- ÇAĞATAY, Neşet, Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Konya, 1981.
- DOEK, Joab E., "Working Children", Second Asian Regional Conference on Child Abuse and Neglect, Bangkok, 1988.
- DREXEL, Ingrid (Ed.), Vocational Training Problems in Small and Small and Medium-Sized Enterprise, CEDEFOP, Münih, 1985.
- ERBESLER, Ayfer, İstanbul İmalat Sanayiinde İşgücünün Eğitim Yapısı ve Teknolojik Değişmeye Uyum Sorunları, MPM Yay: 356, Ankara, 1987.
- HARBİSON, F. ve Myers, C.A., Education-Manpower and Economic Growth, Mc Graw-Hill, ABD, 1964.

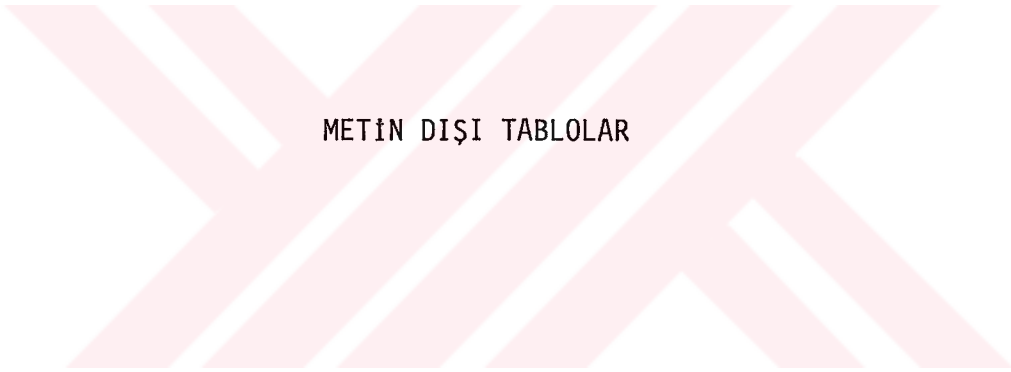
- HAYES, Chris, "Trends en Apprenticeship", CEDEFOP-Conference Report: Unemployment Among Young People and Alterance Training with in the European Economic Community, Berlin, 1980.
- HAZAL, Dünder, "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Eğitim Sorunları ve İşbaşında Eğitim", Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, MPM Yay: 120, Ankara, 1973.
- HERGET, Hermann, The Transition of Young People into Employment After Completion of Apprenticeship in the "Dual System" (in-plant-Training and Part-time-School, CEDEFOP, Bonn, 1986.
- HOBBSAWN, E.J., Industry and Empire, Penguen, 1984.
- Mc MULLEN, Tim., "The Growing Influence of Vocational Preparation on General Education", Vocational Training, CEDEFOP No: 17, 1985/1.
- Mc HALE, M.C. ve Mc Hale, J., Children in the World, D.C., Population Reference Burrau, Washington, 1979.
- PAPAFLESSA, Theodora ve Spiliotopoulos, Sophia, Child Labour: A Threat to Health and Development, Defence For Children International, Geneva, 1985.
- PASQUIER, Bernard ve Adams, Michael (Ed.), Professional Situation and Training of Trainers in the Member States of the European Communities, CEDEFOP, Berlin, 1983.
- RODGERS, Gerry ve Standing, Guy, "Economic Roles of Children in Low - income Countries", International Labour Review, Vol: 120, No: 1, 1981.
- SARAN, Nephan ve Akkayan, Taylan, Çalışan Gençliğin İşbaşında Eğitimi, Çıraklık, Kalfalık, Mesleğe Yönelme Sorunları, İst.Ünv.Ed.Fak. Antropoloji Bölümü, MEGSB Yay., Ankara, 1988.
- SORENSEN, J.H., "Vocational Training Courses: Labour Market Participants and the Government", Vocational Training, CEDEFOP No: 17, 1985/1.
- STANLEY, Eugene, Planning Occupational Education and Training for Development, Praeger Publishers, ABD, 1971.

- TESSARİNG, Manfred, "Unemployment and the Expansion of Education", Vocational Training, CEDEFOP No: 8, 1982.
- WARREN, Hugh, Vocational and Technical Education, UNESCO, Fransa, 1967.

KURULUŞ YAYINLARI VE ANSİKLOPEDİLER

- CEDEFOP, Vocational Training in the Federal Republic of Germany, Berlin, 1982.
- Encyclopaedia Britannica, "Apprenticeship", Vol: 2, 1970.
- MPM, Sanayide Çıraklık, Ankara, 1970.

A decorative graphic consisting of a series of parallel diagonal stripes in a light pink color, forming a wide, horizontal band across the center of the page. The stripes are arranged in a pattern that creates a sense of depth and movement.

METİN DIŞI TABLOLAR

TABLO-XI AT ÜYESİ ÜLKELERE İLİŞKİN EKONOMİK ve EĞİTSEL VERİLER*

ÜLKELER	EKONOMİK VERİLER														EĞİTSEL VERİLER				
	GSMH / 1000 dfl.	İSGÜCÜNÜN SEKTÖREL DAĞILIMI												İSSİZLİK ORANLARI					
		1960						1970						GENEL			1976	1977	1978
		tarım	endüstri	hizmet	tarım	endüstri	hizmet	tarım	endüstri	hizmet	1976	1977	1978						
BELÇİKA	108.4	8.4	44.7	44.5	4.7	43.2	52.0	3.2	36.7	60.1	6.8	7.8	8.4	39.7	33.9	39.6	6.2	136.2	8
DANİMARKA	120.1	18.2	36.9	44.9	11.5	37.8	50.7	8.8	30.3	60.9	4.7	5.8	6.7	23.9	24.4	24.9	6.9	186.6	9
F.ALMANYA	113.9	14.0	48.2	37.8	8.6	49.3	42.1	6.5	45.1	48.4	4.1	4.0	3.9	25.6	26.5	25.6	3.0	124.6	9
FRANSA	112.5	22.4	39.0	38.5	13.9	39.7	46.4	9.1	37.1	53.8	4.3	4.9	5.3	37.0	38.3	34.8	4.8	105.1	10
HOLLANDA	108.5	11.6	42.7	45.7	7.2	38.6	54.2	6.2	32.5	61.3	4.3	4.1	4.1	36.3	37.0	39.0	7.2	138.7	10
İNGİLTERE	95.0	4.8	47.6	47.6	3.2	44.7	52.0	2.7	39.7	57.6	5.3	5.7	5.7	36.4	36.6	37.3	6.4	98.7	11
İRLANDA	61.1	37.3	23.7	39.0	27.1	29.9	43.0	22.2	30.9	47.0	9.8	9.6	8.9	-	40.5	43.7	6.4	46.7	9
İTALYA	74.4	32.7	34.0	33.3	20.3	39.7	40.7	15.5	38.3	46.2	5.6	6.4	7.1	-	63.2	-	4.4	54.0	8
LÜKSEMBURG	125.1	16.6	44.8	38.6	8.6	46.6	44.8	5.6	43.5	50.9	0.3	0.5	0.8	-	-	48.8	4.8	113.8	10
A. T.	100	18.47	40.4	41.1	11.67	41.05	47.32	8.6	39.3	54.0	5.0	5.4	5.6	33.1	37.5	36.7	5.7	100	9

* Bu tablodaki veriler, Gina Angerss ve Inge Hammellann(ed.)(1984).a.g.e.'den derlenmiştir.

NOT: Sadece birinci sütunda veriler oranlar, Belçika, Damimarka ve İrlanda için 1977, diğer oranların tümü (tarih verilmeyen tüm sütunlar) için 1975'tir.

TABLO-X2 AT ÜYESİ ÜLKELERDEKİ İSSİZLİK YAPISI(%)

ÜLKELER	Dönem	İssizlik oranı(%)	Genç-Nüfus			Yetişkinler			İssizlik süreleri				
			Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	-Erkek	Kadın	Dönem	3 Ay'dan az	6 Ay'dan fazla	12 Ay'dan fazla	
Belçika	1973	2.8	2.8	2.3	4.0	1.0	2.1	1974	21.8	67.3	52.0		
	1979	8.4	12.8	7.8	10.5	3.2	11.3	1979	25.6	61.0	49.0		
	1983*	14.4	32.6	30.0	36.0	6.0	15.2	1982	20.9	65.8	51.9		
Danimarka	1973	0.7	---	---	---	---	---	1974	21.8	67.3	52.0		
	1979	5.3	11.2	7.5	15.6	3.6	7.0	1979	25.6	61.0	49.0		
	1983*	9.7	33.9	29.2	30.0	0.9	8.2	1982	20.9	65.8	51.9		
F.Almanya	1973	1.0	0.9	0.0	1.0	0.3	0.7	1974	69.4	17.0	7.8**		
	1979	3.3	3.8	3.1	4.6	1.6	3.3	1979	70.1	12.8	5.5		
	1983*	8.4	14.9	16.6	13.1	2.0	3.4	1982	---	---	---		
Fransa	1973	1.0	4.1	3.4	4.9	1.1	1.7	1974	---	---	---		
	1979	6.0	14.2	10.4	18.2	3.2	4.9	1979	41.1	39.9	19.9		
	1983*	8.9	26.5	19.9	33.2	3.6	6.1	1982	35.4	46.4	21.1		
Yunanistan	1973	---	---	---	---	---	---	1974	---	---	---		
	1979	0.9	---	---	---	---	---	1979	---	---	---		
	1983*	1.7	---	---	---	---	---	1982	---	---	---		
İrlanda	1973	5.6	---	---	---	---	---	1974	---	---	---		
	1979	7.4	11.4	11.7	11.0	5.5	7.1	1979	---	---	31.6**		
	1983*	15.2	25.5	20.7	21.4	10.2	6.1	1982	35.2	40.9	30.2		
İtalya	1973	4.9	14.9	14.6	15.4	1.6	2.8	1974	---	---	---		
	1979	7.5	21.0	18.0	24.8	1.9	4.1	1979	35.6	51.9	32.9		
	1983*	11.9	34.2	20.0	41.7	1.6	3.8	1982	31.1	55.0	39.8		
Lüksemburg	1973	0.0	---	---	---	---	---	1974	---	---	---		
	1979	0.7	4.2	3.9	4.6	0.8	---	1979	---	---	---		
	1983*	1.5	---	---	---	---	---	1982	52.4	---	---		
Hollanda	1973	2.9	2.9	3.4	2.4	1.6	1.1	1974	---	---	---		
	1979	5.5	6.4	5.8	7.0	2.6	2.5	1979	39.5	41.1	25.7		
	1983*	14.3	35.0	36.1	33.8	4.0	3.7	1982	24.7	54.6	33.6		
İngiltere	1973	2.4	3.2	3.6	2.6	2.1	1.5	1974	---	---	---		
	1979	4.9	6.8	7.0	6.6	3.2	2.2	1979	41.2	41.0	26.1		
	1983*	11.7	27.6	29.0	25.8	7.3	4.3	1982	29.0	54.7	35.5		
10 AT Ülkesi	1979	5.3	13.5	---	---	---	---	1979	---	---	28.4		
	1983	10.3	24.5	---	---	---	---	1983	---	---	38.8		

* Yetişkinler için verilen rakamlar 1981 tarihlidir.

** 1980

KAYNAK:CEDEFOP., Vocational Training and Job Creation Schemes in the Countries of the European Community, Berlin, 1985, s.17.

TABLO-X3 İŞSİZLER ARASINDA MESLEKİ NİTELİKLERİN
DAĞILIMI(%) (Referans Yılı:1981)

ÜLKELER	Yüksek Düzey Nitelikler	Orta Düzey Nitelikler	Düşük Düzey Nitelikler
Belçika ¹	1.1	80.8	18.1
Danimarka ³	9.3	39.5	51.2
F.Almanya	24.7	20.5	54.8
Fransa	6.1	73.5	20.4
Yunanistan ²	4.7	32.6	62.7
İrlanda	4.2	34.2	61.6
İtalya	3.6	62.5	33.9
Hollanda	9.1	23.6	67.3
İngiltere	9.8	71.7	18.5

1) Yaklaşık 178 000 kişi iş yaratma projelerinde istihdam edilmiştir.

2) Çalışma deneyimine sahip işsizler

3) 1982

KAYNAK, CEDEFOP (1985), a.g.e., s.20

TABLO-X4 AT ÜYESİ ÜLKELERDE ZORUNLU EĞİTİMLERİNİ TAMAMLAMIŞ GENÇLERİN ETKİNLİKLERİ

ÜLKELER	YIL	Tam-zaman- lı Genel Eğitim	Tam-zaman- lı Mesleki Eğitim	Çıkrıklık	Çalışma ya da iş- siz	Değişik Bilinme- yen	Toplam
Belçika	1977	55	36	4	4	1	100
Danimarka	1976	23	13*	30	31	3	100
F.Almanya	1976	21	19*	50	9	1	100
Fransa	1978	27	40	14	19	-	100
İrlanda	1977	56	10	5	29	-	100
İtalya	1977	20	50	4	23	3	100
Lüksemburg	1977	31	31	23	15	-	100
Hollanda	1976	35	29	9	26	1	100
İngiltere	1977	32	10	14	44	-	100

NOT:Yukarıdaki tabloda verilen rakamlar,belirli bir ölçüde tahmine dayalıdır.

* Okulda mesleki hazırlık döneminin ilk yılındaki öğrencileri de kapsar.

KAYNAK:Chris Hayes(1980),a.g.y.,s.92.

TABLO-A1 YAKLAŞIK EVREN ve ÖRNEKLEM

	DERNEKLER			T Ü P L A M	Yaklaşık Evren içindeki Yüzde	ÖRNEKLEM		T o p l a m işy. shb.	Görüşülen İşyeri sahibi Sayısı		Görüşülen Çıtrak Sayısı	
	Ağaç İş. Ügrş. Der. (İZMİR)	Demir İş. Ügrş. Der. (İZMİR)	Esnf.ve Sanatk. Der. (Gaziemir)			n	%		n	%	n	%
MOBİLYA	1112	-	18	1130	71.1	35	3.9	35	25	71.4	53	91.3
TORNA	-	416	43	459	28.8	15	3.2	15	12	80.0	23	100.0
TOPLAM	1112	416	61	1589	100.0	50	3.1	50	37	74.0	76	93.8

TABLO-B1 İŞLETMELERDE ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI

	N	Çalışan Kişi Sayısı																		Ort. Çalışan Kişi Sayısı		
		1		2		3		4		5		6		7		8		9			10/+	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		n	%
MOBİLYA	35	2	5.7	4	11.4	11	31.4	10	28.5	2	5.7	2	5.7	3	8.5	-	-	-	-	1	2.8	4
TORNA	15	-	-	2	13.3	5	33.3	2	13.3	4	26.6	1	6.6	-	-	1	6.6	-	-	-	-	3.7
TOPLAM	50	2	4.0	6	12.0	16	32.0	12	24.0	6	12.0	3	6.0	3	6.0	1	2.0	-	-	1	2.0	3.9

TABLO-B2 İŞLETMELERİN ÇIRAK ÇALIŞTIRMA DURUMU

	N	Çırak Çalıştırma Durumu										Ortalama Çırak Sayısı		
		0		1		2		3		4			5/+	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		n	%
MOBİLYA	35	7	20.0	15	42.8	6	17.1	5	14.2	2	5.5	1	2.6	1.7
TORNA	15	3	20.0	5	33.3	4	26.6	2	13.3	1	6.6	-	-	1.5
TOPLAM	50	10	20.0	20	40.0	10	20.0	7	14.0	3	6.0	1	2.0	1.6

TABLO-B3 İŞYERLERİNDEKİ ÇALIŞMA MODELLERİ

	N	Yalnız Usta		Usta/ Usta		Usta/ Kalfa		Usta/ Kalfa/Çı1.		Usta/ Çırak		Diğer	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	35	2	5.7	-	-	5	14.2	22	62.8	6	17.1	-	-
TORNA	15	-	-	-	-	3	20.0	9	60.0	3	20.0	-	-
TOPLAM	50	2	4.0	-	-	8	16.0	31	62.0	9	18.0	-	-

TABLO- B4 19 YAŞ ALTINDAKİ ÇALIŞANLARIN YAŞ VE STATÜ DAĞILIMLARI

	19 YAŞ ALTI TOP- LAM SAYI		19 YAŞ ALTINDAKİ ÇALIŞAN- LARIN YAŞ DAĞILIMLARI				19 YAŞ ALTINDAKİ ÇALIŞANLARIN STATÜ DAĞILIMI										
	N	%	0-12	13-15		16-19		ADAY ÇİRAK		KALFA		USTA		DİĞER			
				N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
MOBİLYA	140	77	55.0	12	15.5	30	38.9	35	45.4	-	58	75.5	16	20.7	3	3.8	-
TORNA	56	30	54.0	6	20.0	11	36.6	13	43.3	-	23	76.6	7	23.3	-	-	-
TOPLAM	196	107	54.5	18	16.8	41	38.3	48	44.8	-	81	75.7	23	21.4	3	2.8	-

TABLO- B5 19 YAŞ ALTINDAKİ ÇALIŞANLARIN YAŞLARINA GÖRE
STATÜ DAĞILIMLARI

	N	STATÜ DAĞILIMLARI											
		ADAY CIRAK		CIRAK		KALFA		USTA		DİĞER			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
MOBİLYA	0-12	-		12	100.0	-		-		-			
	13-15	-		30	100.0	-		-		-			
	16-19	-		16	45.7	16	45.7	3	8.5	-			
TORNA	0-12	-		6	100.0	-		-		-			
	13-15	-		8	80.0	2	20.0	-		-			
	16-19	-		9	64.2	5	36.7	-		-			
TOPLAM	0-12	-		18	100.0	-		-		-			
	13-15	-		38	95.0	2	5.0	-		-			
	16-19	-		25	51.2	21	42.8	3	6.1	-			

TABLO - C1 ÇIRAK VE ÇIRAK BABALARININ BÖLGELERE GÖRE DOĞUM YERLERİ

	N	İZMİR İÇİ										İZMİR DIŞI EGE BÖLGESİ										EGE BÖLGESİ DIŞI									
		TOPLAM		İL		İLÇE		KÖY/BUCAK		TOPLAM		İL		İLÇE		KÖY/BUCAK		TOPLAM		İL		İLÇE		KÖY/BUCAK							
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%						
MORİLYA	ÇIRAK	21	39.6	6	11.3	11	20.7	4	7.5	17	32.0	3	5.6	7	13.2	7	13.2	15	28.3	3	5.6	6	11.3	6	11.3						
	BABA	7	13.2	2	3.7	4	7.5	1	1.8	22	41.5	2	3.7	10	18.8	10	18.8	24	45.2	4	7.5	11	20.7	9	16.9						
TORNA	ÇIRAK	12	52.1	4	17.3	8	34.7	-	-	8	34.7	1	4.3	5	21.7	2	8.6	3	13.0	1	4.3	1	4.3	1	4.3						
	BABA	5	21.7	1	4.3	4	17.3	-	-	10	43.4	3	13.0	4	17.3	3	13.0	8	34.7	2	8.6	5	21.7	1	4.3						
TOPLAM	ÇIRAK	33	43.4	10	13.1	19	25.0	4	5.2	25	32.8	4	5.2	12	15.7	9	11.8	18	23.6	4	5.2	7	9.2	7	9.2						
	BABA	12	15.7	3	3.9	8	10.5	1	1.3	32	42.1	5	6.5	14	18.4	13	17.1	32	42.1	6	7.8	16	21.0	10	13.1						

TABLO - C2 ÇIRAK BABALARININ MESLEKLERİ

	N	MESLEK KATEGORİLERİ															
		İŞÇİ		K.ESNAF		K.ZANAAT+		MEMUR		SERBEST MESLEK		İŞVEREN		ÇİFTÇİ		DİĞER	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	53	24	45.2	9	16.9	8	15.0	6	11.3	1	1.8	-	-	5	9.4	-	-
TORNA	23	11	47.8	2	3.7	4	17.3	4	17.3	-	-	-	-	2	8.6	-	-
TOPLAM	76	35	46.0	11	14.4	12	15.7	10	13.1	1	1.3	-	-	7	9.2	-	-

TABLO - C3 AİLE BİREYLERİNİN ÇALIŞMA DURUMU

	N	ÇALIŞMA DURUMU									
		ÇALIŞIYOR				EMEKLİ				İŞSİZ	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	ANNE	53	22.6	39	73.6	2	3.7	-	-	-	-
	BABA	53	69.8	5	9.4	8	15.0	3	5.6	-	-
	KARDEŞLER	53	54.7	19	35.8	-	-	5	9.4	-	-
TORNA	ANNE	23	34.7	15	65.2	-	-	-	-	-	-
	BABA	23	65.2	2	8.6	3	13.0	3	13.0	-	-
	KARDEŞLER	23	60.8	9	39.1	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	ANNE	76	26.3	64	84.2	2	2.6	-	-	-	-
	BABA	76	68.4	7	9.2	11	14.4	6	7.8	-	-
	KARDEŞLER	76	56.5	28	36.8	-	-	5	6.5	-	-

TABLO -C4 ÇIRAKLARDA BARINMA - AİLE TİPİ - KARDEŞ SAYISI

	N	AİLESİNİN YANINDA				AİLE TİPİ						KARDEŞ SAYISI						Ortalama Kardeş sayı		
		OTURUYOR		OTURMUYOR		ÇEKİRDEK	GENİŞ		TEK EBEVEYİN	0		1		2		3 +				
		n	%	n	%		n	%		n	%	n	%	n	%	n	%		n	%
MOBİLYA	53	45	84.9	8	15.0	40	75.4	5	9.4	8	15.0	4	7.5	8	15.0	19	35.8	22	41.5	2.5
TORNA	23	20	86.9	3	13.0	15	65.2	4	17.3	4	17.3	2	8.6	5	21.7	8	34.7	8	34.7	2.0
TOPLAM	76	65	85.5	11	14.4	55	72.3	9	11.8	12	15.7	6	7.8	13	17.1	27	35.5	30	39.4	2.3

TABLO - C5. ÇIRAKLARIN ANNE VE BABALARININ EĞİTİM DURUMU

	N	DİPLOMASIZ						DİPLOMA TÜRLERİ					
		OKUR / YAZAR		OKUR/YAZAR DEĞİL		İLKOKUL		ORTA VE DENGİ		LİSE VE DENGİ		YÜKSEK OKUL	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	ANNE	13	24.5	4	7.5	35	66.0	1	1.8	-	-	-	-
	BABA	3	5.6	3	5.6	41	77.3	5	9.4	1	1.8	-	-
TORNA	ANNE	3	13.0	2	8.6	17	73.9	1	4.3	-	-	-	-
	BABA	2	8.6	-	-	15	65.2	6	26.0	-	-	-	-
TOPLAM	ANNE	16	21.0	6	7.8	52	68.4	2	2.6	-	-	-	-
	BABA	5	6.5	3	3.9	56	73.6	11	14.4	1	1.3	-	-

TABLO-C6 ÇIRAK KARDEŞLERİNİN EĞİTİM DURUMU

	N	Okula Devam Eden Kardeş Sayısı										Okul Türü							
		0		1		2		3/+		TOPLAM		İlkokul		Orta ve Dengi		Lise ve Dengi		Yüksek Okul	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	53	15	28.3	26	49.0	11	20.7	1	1.8	51	27	52.9	16	31.3	5	9.8	3	5.8	
TORNA	23	9	39.1	13	56.5	1	4.3	-	15	4	26.6	6	40.0	3	20.0	2	13.3		
TOPLAM	76	24	31.5	39	51.3	12	15.7	1	1.3	66	31	46.9	22	33.3	8	12.1	5	7.5	

TABLO - C7 ÇIRAĞIN EĞİTİM DURUMU

N	ŞU AN OKULA DEVAM		EDİYOR İŞE				OKUL TÜRÜ				ETMİYOR İŞE ..											
			ÇALIŞMA DURUMU								MEZUN OLDUĞU OKUL											
	EDİYOR		SÜREKLİ		TATİLDE		İLKOKUL		ORTA VE LİSE VE DENGİ		DİPLOMA-SIZ		İLKOKUL		ORTA VE LİSE VE DENGİ							
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%						
MOBİLYA	11	20.7	42	79.2	3	56	8	15.0	5	9.4	6	11.3	-	3	5.6	32	60.3	7	13.2	-	-	
TORNA	5	21.7	18	78.2	2	86	3	13.0	1	4.3	3	13.0	1	4.3	-	16	69.5	2	8.6	-	-	
TOPLAM	16	21.0	60	78.9	5	6.5	11	14.4	6	7.8	9	11.8	1	1.3	3	3.9	48	63.1	9	11.8	-	-

TABLO- C8 ÇIRAĞIN ÇALIŞMA YAŞAMINA ATILMA YAŞI VE ÇALIŞMA YAŞAMINA ATILMA NEDENLERİ

	ÇALIŞMA YAŞAMINA ATILMA YAŞI						ÇALIŞMA YAŞAMINA ATILMA NEDENLERİ										
	N	0-12		13-15		16-19		AİLE GELİRİNE KATKIDA BULUNMA	OKULDA BAŞARISIZ OLMA		MESLEK EDİNMEK		AİLENİN ZORLAMASI		DİĞER		
		n	%	n	%	n	%		n	%	n	%	n	%	n	%	
MOBİLYA	53	27	50.9	22	41.5	4	7.5	18	33.9	9	16.9	21	39.6	4	7.5	1	1.8
TORNA	23	12	52.1	9	39.1	2	4.3	11	47.8	4	17.3	4	17.3	2	4.3	2	4.3
TOPLAM	76	39	51.3	31	40.7	6	7.8	29	38.1	13	17.1	25	32.8	6	7.8	3	3.9

TABLO-C9 ÇIRAKLARDA ÇALIŞMAYA BAŞLAMA YAŞINA GÖRE ÇALIŞMAYA
BAŞLAMA NEDENLERİ

	N	ÇALIŞMA YAŞAMINA ATILMA NEDENLERİ									
		AİLE GE- LİRİNE KATKIDA BULUNMA	OKULDA BAŞARISIZ OLMA	MESLEK EDİNMEK	AİLENİN ZORLAMASI	DİĞER					
MORİLYA	0-12	7	25.9	4	14.8	11	40.7	4	14.8	1	3.7
	13-15	10	45.4	3	13.6	9	40.9	-	-	-	-
	16-19	1	25.0	2	50.0	1	25.0	-	-	-	-
TORNA	0-12	6	50.0	1	8.3	3	25.0	1	8.3	1	8.3
	13-15	3	33.3	3	33.3	1	11.1	1	11.1	1	11.3
	16-19	2	100.0	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	0-12	13	33.3	5	12.8	14	35.8	5	12.2	2	5.1
	13-15	13	41.9	6	19.3	10	32.2	1	3.2	1	3.2
	16-19	3	50.0	2	33.3	1	16.6	-	-	-	-

TABLO-C10 ÇIRAKLARDA İŞE BAŞLAMA/ÖĞLE TATİLİ/PAYDOS ve GÜNLÜK ORTALAMA ÇALIŞMA SÜRESİ

	N.	İşe Başlama						Paydos						Günlük Ortalama Çalışma Süresi	Ortama Öğlen Paydosu (dk.)	
		-7		8		9+		-5		6		7+				Ortalama
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
MOBİLYA	53	11	20.7	40	75.4	2	3.8	9	16.9	12	22.6	32	60.3	19.00	11	35
TORNA	23	4	17.3	18	78.2	1	4.3	2	8.6	3	13	18	78.2	19.30	12	40
TOPLAM	76	15	19.7	58	76.3	3	3.9	11	14.4	15	19.7	50	65.7	19.15	11.30	37.5

TABLO- Ç11 ÇIRAKLARDA ÜCRET VE MESAI ÜCRETİ DURUMU

	N	ÜCRET DURUMU				ÜCRET BİÇİMİ						MESAI ÜCRETİ			
		-		+		HAFTALIK		AYLIK		DİĞER		-		+	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	53	3	5.6	50	94.3	44	83.0	6	11.3	-	-	15	28.3	38	71.6
TORNA	23	-	-	23	100.0	21	91.3	2	8.6	-	-	4	17.3	19	82.6
TOPLAM	76	3	3.9	73	96.0	65	85.5	8	10.5	-	-	19	25.0	57	75.0

TABLO-C12 ÇIRAĞIN İŞYERİ SAHİBİNE YAKINLIK DERECESESİ

	N	YAKINLIK DERECESESİ											
		BABA		AKRABA		AHHAB/DOST		HEMŞERİ		YABANCI			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
MOBİLYA	53	3	5.7	6	11.3	5	9.4	4	7.5	35	66.0		
TORNA	23	-		3	13.0	4	17.3	-		16	69.5		
TOPLAM	76	3	3.9	9	11.8	9	11.8	4	5.2	51	67.0		

TABLO-C13 ÇIRAKLARDA SÖZLEŞME ve SİGORTA DURUMU

	Sözleşme Durumu				Sözleşme Türü				Sigorta Durumu									
	Yok		Var		Resmi		Gayri-Resmi		Sözleşmeli		Sözleşmesiz		Toplam					
	n	%	n	%	n	%	n	%	Resmi	%	G.Resmi	%	Sigortalı	%	Sigorta-sız	%		
N																		
MOBİLYA	42	79.2	11	20.7	9	16.9	2	3.7	9	16.9	2	3.7	3	5.6	14	26.4	39	73.5
TORNA	18	78.2	5	21.7	4	17.3	1	4.3	4	17.3	-	-	1	4.3	5	21.7	18	78.2
TOPLAM	60	78.9	16	21.0	13	17.1	3	3.9	13	17.1	2	2.6	4	5.2	19	25.0	57	75.0

TABLO-C14 ÇIRAKLARDA İŞYERİ SAHİBİNE YAKINLIK DERECESİNE GÖRE SİGORTA DURUMU

	N	YAKINLIK DERECESİ											
		BABA		AKRABA		AHBAB/DOST		HEMŞERİ		YABANCI			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
MOBİLYA	SİGORTA- LI	-		1	7.1	2	14.2	-		11	78.5		
	SİGORTA- SIZ	3	7.6	5	12.8	3	7.6	4	10.2	24	61.5		
TORNA	SİGORTA- LI	-		-		-		-		5	100.0		
	SİGORTA- SIZ	-		3	16.6	4	22.2	-		11	61.1		
TOPLAM	SİGORTA- LI	-		1	5.2	2	10.5	-		16	84.2		
	SİGORTA- SIZ	3	5.2	8	14.0	7	12.2	4	7.0	35	61.4		

TABLO-C15 ÇIRAKLARDA İŞYERİ SAHİBİNE YAKINLIK DEREJESİNE GÖRE SÖZLEŞME DURUMU

	N	YAKINLIK DEREJESİ											
		BABA		AKRABA		AHBAB/DOST		HEMŞERİ		YABANCI			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
MOBİLYA	9	-		1	11.1	2	22.2	=	=	6	66.6		
SÖZLEŞME- Lİ	2	-		2	100.0	=	=	=	=	=	=		
SÖZLEŞMESİZ	42	3	7.1	3	7.1	3	7.1	4	9.5	29	69.0		
TORNA	4	=		=		=		=	=	4	100.0		
SÖZLEŞME- Lİ	1	-		=		=		=	=	1	100.0		
SÖZLEŞMESİZ	18	=		3	16.6	4	22.2	=	=	11	61.1		
SÖZLEŞME- Lİ	13	-		1	7.6	2	15.3	=	=	10	76.9		
SÖZLEŞMESİZ	3	-		2	66.6	=	=	=	=	1	33.3		
TOPLAM	60	3	5.0	6	10.0	7	11.6	4	6.6	40	66.6		

TABLO- C16 ÇIRAĞIN ŞU AN ÇALIŞMAKTA OLDUĞU İŞYERİNE HANGİ KURUM YA DA KİŞİLER ARACILIĞIYLA GİRDİĞİ

	N	İŞ ve İŞ- Çİ BUL.K.		EBEVEYN		HEMŞERİ		AKRABA		AHBAB/ DOST		KENDİSİ	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	53	-		16	30.1	5	9.4	10	18.8	6	11.3	16	30.1
TORNA	23	-		9	39.1	2	8.6	3	13.0	2	8.6	7	30.4
TOPLAM	76	-		25	32.8	7	9.2	13	17.1	8	10.5	23	30.2

TABLO-C17 ÇIRAKLARIN MESLEKİ TERCİHLERİ

	Okula Devam Etmek		Tercih Edilen Meslekler													Diğer		Boş							
	N	istiyor n	%	Aynı mes- lekte us- ta/kalfa			Mühendis Mimar			Doktor/ Avukat			Polis/ Subay			Öğretmen			Memur			Ticaret/ işadamı			
				n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	42	17	40.4	25	59.5	3	7.1	13	30.9	18	42.8	2	4.7	1	2.3	1	2.3	1	2.3	2	4.7	2	4.7	2	4.7
TORNA	18	7	38.8	11	61.1	2	11.1	6	33.3	9	50.0	1	5.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
TOPLAM	60	24	40.0	36	60.0	5	8.3	19	31.6	27	45.0	3	5.0	1	1.6	1	1.6	1	1.6	2	3.3	2	3.3	2	3.3

TABLO- C18 ÇIRAKLARDA MESLEK DEĞİŞTİRME EĞİLİMLERİ VE NEDENLERİ

	MESLEK DEĞİŞTİRME DURUMU										MESLEK DEĞİŞTİRME NEDENİ								
	N	DEĞİŞTİR-DEĞİŞTİR- MEDİ Dİ		DEĞİŞTİRME SAYISI						T Ya- nıt S.	ÜCRET YETERSİZ- Dİ		MESLEĞİ BEĞENME- DİM		ÇALIŞMA KOŞULLARI KÖTÜYDÜ		DİĞER		
		n	%	1	2	3+	n	%	n		%	n	%	n	%	n	%	n	%
		MOBİLYA	37	64.1	11	68.7	2	12.5	3		18.7	24	6	25.0	9	37.5	5	20.8	4
TORNA	17	73.9	5	83.3	-	-	1	16.6	8	1	12.5	5	62.5	2	25.0	-	-		
TOPLAM	76	71.0	16	74.7	2	9.0	4	18.1	32	7	21.8	14	43.7	7	21.8	4	12.5		

TABLO- C19 ÇIRAKLARDA İŞYERİ DEĞİŞTİRME EĞİLİMLERİ VE NEDENLERİ

	İŞYERİ DEĞİŞTİRME DURUMU										İŞYERİ DEĞİŞTİRME DURUMU						
	İŞYERİ DEĞİŞTİRME DURUMU										T Ya- nıt S.	ÜCRET YETERSİZ- di		EĞALİŞMA KOŞULLARI KÖTÜYDÜ		DİĞER	
	DEĞİŞTİRME SAYISI					DEĞİŞTİRME SAYISI						n	%	n	%	n	%
	DEĞİŞTİRME SAYISI		DEĞİŞTİRME SAYISI		DEĞİŞTİRME SAYISI		DEĞİŞTİRME SAYISI		DEĞİŞTİRME SAYISI								
N	Medi	%	n	%	1	%	2	%	3+	%	n	%	n	%	n	%	
MOBİLYA	53	36	67.9	17	32.0	10	58.8	4	23.5	3	17.6	13	48.1	8	29.6	6	22.2
TORNA	23	12	52.1	11	47.8	10	90.9	1	9.0	-	-	6	50.0	2	16.6	4	33.3
TOPLAM	76	48	63.1	28	36.8	20	71.4	5	17.8	3	10.7	19	48.7	10	25.6	10	25.6

TABLO-C20 YAŞ GRUPLARINA GÖRE ÇİRAKLAR TARAFINDAN YAPILAN İŞLER

	N	Yanıt sayısı				Bakım/ Temizlik	Usta ve kalfanın		gösterdi- gi işler		Hizmet: Çay, yemek, sigara, su		Dükkan açma/ka- pama		Takım getirip götürme		Tek başı na üreti- mi çalış- tırma		Usta ve kalfa yardımcı- lığı		Diğer		
		1	2	3	T		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
MOBİLYA	0-12	2	6	3	23	9	39.1	2	8.6	1	4.3	2	8.6	5	21.7	1	4.3	3	13.0	-	-	-	-
	13-15	6	12	10	60	13	21.6	6	10.0	2	3.3	8	13.3	3	5.0	12	20.0	16	26.6	-	-	-	-
	16-19	4	6	4	28	1	3.5	4	14.2	1	3.5	2	7.1	-	-	16	57.1	4	14.2	-	-	-	-
Top.	53	12	24	17	111	23	20.7	12	10.8	4	3.6	12	10.8	8	7.2	29	26.1	23	20.7	-	-	-	-
TORNA	0-12	4	1	1	9	3	33.3	2	22.2	2	22.2	-	-	2	22.2	-	-	-	-	-	-	-	-
	13-14	2	4	2	16	5	31.2	1	6.2	3	18.7	1	6.2	3	18.7	1	6.2	2	12.5	-	-	-	-
	15-19	3	3	3	18	2	11.1	5	27.7	-	-	3	16.6	-	-	8	44.4	-	-	-	-	-	-
Top.	23	9	8	6	43	10	23.2	8	18.6	5	11.6	4	9.3	5	11.6	9	20.9	2	4.6	-	-	-	-
TOPLAM	0-12	6	7	4	32	12	37.5	4	12.5	3	9.3	2	6.2	7	21.8	1	3.1	3	9.3	-	-	-	-
	13-14	8	16	12	76	18	23.6	7	9.2	5	6.5	9	11.8	6	7.8	13	17.1	18	23.6	-	-	-	-
	15-19	7	9	7	46	3	6.5	9	18.5	1	2.1	5	10.8	-	-	24	52.1	4	8.6	-	-	-	-
Top.	76	21	32	23	154	33	21.4	20	12.9	9	5.8	16	10.3	13	8.4	38	24.6	25	16.2	-	-	-	-

TABLO-C21 ÇIRAKLARDA MAKİNA KULLANIMI ve İŞ KAZASI

	N	Makina Kullanımı				İş Kazası				İş Kazası Sayısı						
		+		-		+		-		1		2		3		
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
MOBİLYA	53	32	60.3	21	39.6	12	22.6	41	77.3	11	91.6	1	8.4	-	-	-
TORNA	23	16	69.5	7	30.4	4	17.3	19	82.6	4	17.3	-	-	-	-	-
TOPLAM	76	48	63.1	28	36.8	16	21.0	60	78.5	15	93.7	1	6.2	-	-	-

TABLO-D1 İŞYERİ SAHIPLERİ ÇIRAK ALIRKEN HANGİ NİTELİKLERE AĞIRLIK VERİRLER

	N	Yanıt Sayısı			Dikkatli Disiplinli, çalışkan olma	iyi huylu ahlaklı saygılı olma	Sağlıklı olma	Yaşlı kü- çük olma	Mesleği sevme	Tanıdık olma	Diğer				
		1	2	3							T	n	%		
MOBİLYA	25	21	2	2	31	26	83.8	3	9.6	1	3.2	-	-	-	-
TORNA	12	7	4	1	18	9	50.0	5	27.7	2	11.1	-	-	-	-
TOPLAM	37	28	6	3	49	35	71.4	8	16.3	3	6.1	-	-	-	-

TABLO-D2 ÇIRAK ve İŞYERİ SAHİPLERİNİN ÇIRAKLIĞIN NİTELİĞİ ÜZERİNE ÖZNEL GÖRÜŞLERİ

	N	İşçilik- tir		Öğrenci- liktir		Her iki- si de		Boş	
		n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	Çırak	29	54.7	2	3.7	17	32.0	5	9.4
	İş.sh.	6	24.0	3	12.0	14	56.0	2	8.0
TORNA	Çırak	18	78.2	1	4.3	4	17.3	-	
	İş.sh.	3	25.0	2	16.6	5	41.6	2	16.6
TOPLAM	Çırak	47	61.8	3	3.9	21	27.6	5	6.5
	İş.shb.	9	24.3	5	13.5	19	51.3	4	10.8

TABLO-D3 İŞYERLERİNDE ÇIRAKLARA MESLEĞİ KİMİN ÖĞRETTİĞİ VE EĞİTİCİ USTA DURUMU

	N	İşyerinizde Çıraklara Mesleği Kim Öğretir?						İşyerinizde Eğitici Usta Belgeli Kişiler Var mı?											
		Usta		Kalfa		Usta/Kalfa		Boş		Var		Yok		Var ise Kaç Kişi?					
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%				
MOBİLYA	25	16	64.0	4	16.0	5	20.0	-	-	18	72.0	7	28.0	15	83.6	3	16.6	-	-
TORNA	12	8	66.6	1	8.3	2	16.6	1	8.3	9	75.0	3	25.0	8	88.8	1	11.1	-	-
TOPLAM	37	24	64.8	5	13.5	7	18.9	1	2.7	27	72.9	10	27.0	23	85.5	4	14.8	-	-

TABLO-D4 İŞYERİNDE ÖĞRETİM TEKNİKLERİ

	N	Yanıt Sayısı				Basit iş-lerde ca- n	İştirma, Deneme. n	Gösterme, anlatım, tarif n	Kontrol, iş esna- sında iz- leme n	Hataları n	Ders ver- me, öğret- me, tar- tışma n	Diğer n					
		1	2	3	T												
MOBİLYA	25	2	7	16	59	9	15.2	33	55.9	3	5.0	11	18.6	2	3.3	1	1.6
TORNA	12	-	4	8	32	4	12.5	18	56.2	1	3.1	6	18.7	1	3.1	2	6.2
TOPLAM	37	2	11	24	91	13	14.2	51	56.0	4	4.3	17	18.6	3	3.2	3	3.2

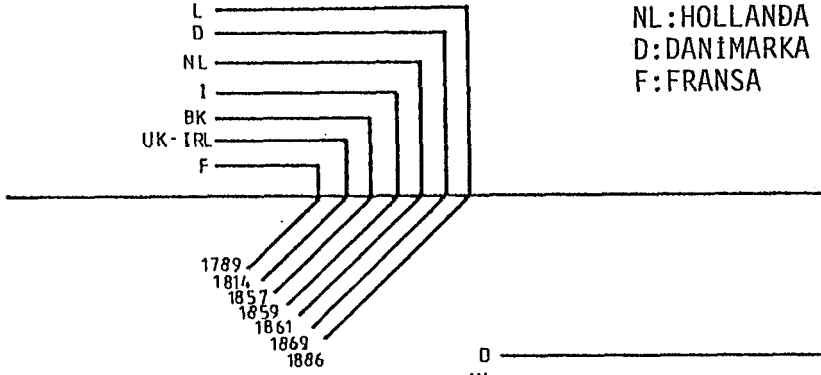
TABLO-D5 İŞYERİ SAHİPLERİNİN ÇIRAKLIK OKULU ve ÇIRAKLIK ÖĞRETİMİ ÜZERİNE
ÖZNEL GÖRÜŞLERİ

	N	Çıraklık Okulunun Gerekliliği üzerine öznel görüş						Çıraklık Okulunda Öğretilen Bilgi ve Becerilerin Fırlı Çalışmayla İlişkisi üzerine öznel Görüş							
		Gerekli		Gereksiz		Boş		İlişkili		İlişkisiz		Kısmen İlişkili		Boş	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
MOBİLYA	25	10	40.0	9	36.0	6	24.0	6	24.0	8	32.0	9	36.0	2	8.0
TORNA	12	9	75.0	2	16.6	1	8.3	3	25.0	6	50.0	2	16.6	1	8.3
TOPLAM	37	19	51.3	11	29.7	7	18.9	9	24.3	14	37.8	11	29.7	3	8.1

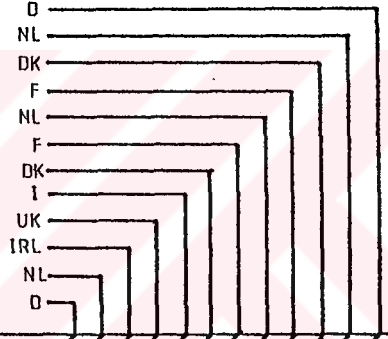
ANAHTAR:

L:LÜKSENBURG
 B:BELÇİKA
 D:F.ALMAN YA
 I:İTALYA
 UK:İNGİLTERE
 IRL:İRLANDA
 NL:HOLLANDA
 D:DANİMARKA
 F:FRANSA

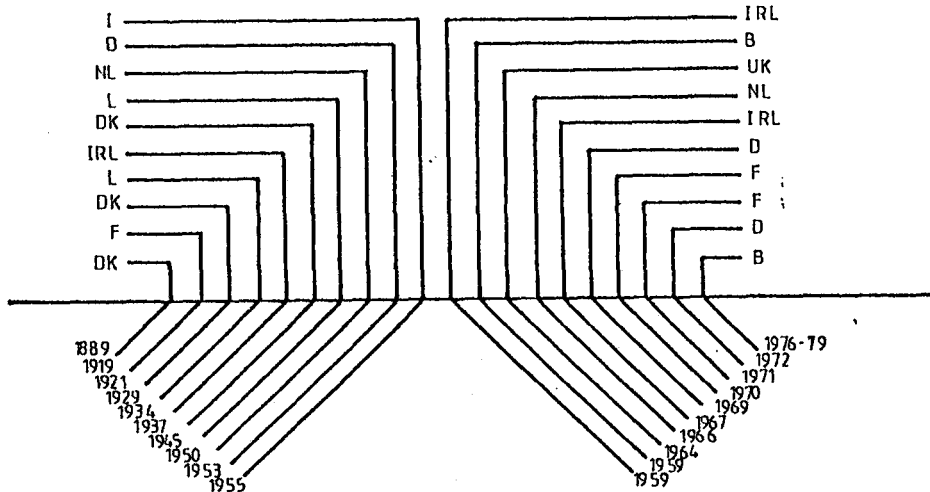
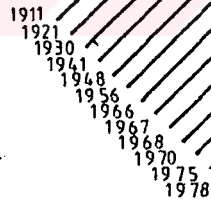
GRAFİK-1 AT ÜYESİ ÜLKELERDE LONCALARIN ÇÖKÜŞ TARİHLERİ

GRAFİK-2 AT ÜYESİ ÜLKELERDE MESLEKİ ÖĞRETİMİ DÜZENLEMeye YÖNELİK YASALARIN TARİHLERİ

GRAFİK-3 AT ÜYESİ ÜLKELERDE ÇİRAKLİK ÖĞRETİMİNİ DÜZENLEMeye YÖNELİK YASALARIN TARİHLERİ

İŞYERİ SAHİPLERİNE YÖNELİK ANKET FÖRMU

İŞYERİ NO:

İŞKOLU:

GÖRÜŞME TARİHİ:

SORULARIMIZI YANITLADIĞINIZ İÇİN
TEŞEKKÜR EDERİZ.

VERECEĞİNİZ BİLGİLER HİÇ BİR RESMİ
KURULUŞA VERİLMEYECEKTİR

1.İşyerinizde toplam kaç kişi çalışmaktadır?

0 1

0 2

0 3

0 4

0 5

0 5'ten fazla ise belirtiniz(.....)

2.Bu kişiler işyerinizde hangi statülerle çalışmaktadır?Aşağıdaki şıkların karşısına sayı olarak belirtiniz.

0 Usta(.....)

0 Kalfa(.....)

0 Aday Çırak(.....)

0 Çırak(.....)

0 Diğer (.....)

3.İşyerinizde 19 yaşın altında olan kaç kişi çalışmaktadır?

Yok(ise görüşme biter)

1

2

3

4

5

5'ten fazla ise belirtiniz(.....)

4.Bu kişiler işyerinizde hangi statü ile çalışmaktadır?Aşağıdaki şıkların karşısına sayı olarak belirtiniz.

Usta (.....)

Kalfa (.....)

Aday çırak (.....)

Çırak (.....)

Diğer (.....)

5.Bu kişilerin yaşları kaçtır?Aşağıdaki statü kategorileri karşısına yazınız.

Usta (.....)

Kalfa (.....)

Aday Çırak (.....)

Çırak (.....)

Diğer (.....)

6.Aday çırak ya da çırak statüsünde çalıştırdığınız kişilerle aranızda herhangi bir sözleşme var mı?

Yok

Var ise niteliği nedir?Belirtiniz:Resmi(.....),Gayri-resmi(.....)

7.İşyerinize çırak alırken hangi özelliklere dikkat edersiniz?

Dikkatli,yetenekli,disiplinli,çalışkan olma

İyi huylu,ahlaklı,saygılı,söz dinler olmalı

Yaşı küçük olmalı

Mesleği sevmeli

Tanıdık olmalı

Diğer

- 8.İşyerinizde çırak ya da Aday çıraklara mesleği kim öğretir?
- Usta
 - Kalfa
 - Usta/Kalfa
 - Boş
- 9.İşyerinizde Eğitici Usta Belgesi'ne sahip olan kişi ya da kişiler var mı?
- Yok
 - Var ise sayısını belirtiniz(.....)
- 10.Mesleki bilgi ve becerilerin aktarımı sırasında işyerinizde ağırlıklı olarak hangi teknik ya da teknikler kullanılmaktadır?
- Basit işlerde çalıştırma,Deneme yaptırma
 - Gösterme,anlatım,tarif
 - Kontrol,iş esnasında izleme
 - Hatalarını gösterme
 - Ders verme,öğretme,tartışma
 - Diğer
- 11.Çırak ya da çıraklarınızı Çıraklık Okuluna Gönderiyor musunuz?
- Hayır
 - Evet(13.soruya geçiniz)
- 12.Göndermeme nedeniniz sizce aşağıdakilerden hangisidir?
- Okulun varlığından habersizim
 - Yararlı olacağını sanmıyorum
 - Vakit ayıramıyorum
 - Diğer
- 13.Gönderme nedeniniz sizce hangisidir?
- İşyerim için yararlı olacağını düşünüyorum
 - Formaliteyi yerine getirmek için
 - Çıraklar için yararlı olacağını düşünüyorum
 - Diğer

ÇIRAKLARA YÖNELİK ANKET FORMU

İŞYERİ NO:

İŞKOLU:

GÖRÜŞME TARİHİ

SORULARIMIZI YANITLADIĞINIZ

İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ

1.Kaç yaşındasınız?

(.....)

2.Doğum tarihinizi söyler misiniz?

(.....)

3.Doğum yeriniz neresidir?

0 İl

0 İlçe

0 Köy/Bucak.....Bölge:.....

4.Babanızın doğum yeri neresidir?

0 İl

0 İlçe

0 Köy/Bucak.....Bölge:.....

5.Şu an ailenizle birlikte mi oturuyorsunuz?

0 Evet

0 Hayır

- 14.İşyerinizdeki çırak ya da aday çırakları meslek öğrenen bir kişi, yani bir öğrenci olarak mı,yoksa çalışanlardan biri,yani bir işçi olarak mı görüyorsunuz?
- Öğrenci
- İşçi
- Hem öğrenci hem de işçi
- Boş
- 15.Çıraklık Okulu ve bu okulda verilen kuslar sizce gerekli mi,yoksa değil mi?
- Gerekli
- Gereksiz
- Boş
- 16.Sizce Okulda çıraklara öğretilen bilgi ve becerilerin fiili çalışma yaşamıyla ilişkisi nedir?
- Tamamen ilişkili,işyerim için yararlı oluyor/olabilir
- Kısmen ilişkili,işyerim için az da olsa yararlı oluyor/olabilir
- Tamamen ilişkisiz,işyerim için hiçbir yararı olmuyor/olmayacak
- Boş

6.Şu an ailenizde kimler bulunmaktadır?

- Anne
- Baba
- Kardeş
- Büyükbaba
- Büyükanne
- Amca
- Teyze
- Dayı
- Diğer

7.Kaç kardeşiniz var?

(.....)

8.Şu an kaç kardeşiniz okula devam ediyor ve bunların gittikleri okullar hangisidir?

- Gitmiyor
- Gidiyor ise okul türünü belirtiniz
İlkokul(.....)
Ortaokul(.....)
Lise(.....)
Yüksek okul(.....)

9.Siz herhangi bir örgün eğitim kurumuna devam ediyor musunuz?

- Hayır(11.soruya geçiniz)
- Evet ise okul türünü belirtiniz: İlkokul
 Ortaokul
 Lise

10.Sadece yaz tatilinde mi çalışıyorsunuz,yoksa okul döneminde de çalışıyor musunuz?

- Sadece Yaz tatillerinde
- Okul döneminde de çalışıyorum

11.En son hangi okulu bitirdiniz?

- Hiçbir okula gitmedim
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise

12. Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?

		Anne	Baba
☐ Bilmiyor			
☐ Biliyor ise diploma türü:	Diplomasız okur-yazar	0	0
	Okur-yazar değil	0	0
	İlkokul	0	0
	Ortaokul	0	0
	Lise	0	0
	Yüksek okul	0	0

13. Babanızın mesleği nedir?

- Çiftçi
 Memur
 İşçi
 Küçük Esnaf
 Küçük zanaatkar
 Serbest meslek
 İşveren
 Diğer

14. Şu an anne, baba ve kardeşlerinizin çalışma durumu nedir?

Çalışıyor	Çalışmıyor	Emekli	İşsiz	
0	0	0	0	Anne
0	0	0	0	Baba
0	0	0	0	Kardeş/kardeşler

15. Çalışmaya başlama yaşınızı söyleyermisiniz?

(.....)

16. Son işyerine hangi kişi ya da kurum aracılığıyla girdiniz?

- İş ve İşçi Bulma Kurumu
 Ebeveynler
 Hemşeri
 Arkadaş
 Akraba/dost
 Kendisi

17.Çalışmaya başlama nedeniniz sizce aşağıdakilerden hangisidir?

- Aile gelirine katkıda bulunmak
 Okulda başarısız olmak
 Meslek edinmek
 Ailenin zorlaması
 Diğer ise belirtiniz:.....

18.İşyeri sahibiyle yakınlık dereceniz nedir?

- Ahbap-dost
 Akraba
 Hemşeri
 Baba
 Yabancı

19.Resmî çıraklık sözleşmeniz var mı?

- Var
 Yok

20.Sigortalı mısınız?

- Evet
 Hayır

21.Şu an çalışmakta olduğunuz işyerindeki işe başlama ve paydos saatlerini söyleyebilir misiniz?

(.....)

22.Yaklaşık nekadardır öğle tatili yaptığınızı söyleyebilir misiniz?

(.....)

22.Çalışmanız karşılığında herhangi bir ücret alıyor musunuz?

- Alıyorum
 Almıyorum(25.soruya geçiniz)

23.Aldığınız ücretin biçimi nedir?

- Haftalık
 Aylık
 Diğer

24. Ne kadar ücret alıyorsunuz

(.....)

25. Çalışmaya başladığınızdan bu yana kaç kez meslek değiştirdiniz?

- Hiç (27.soruya geçiniz)
- Bir kez
- İki kez
- Üç ve üçten fazla

26. Neden meslek değiştirdiniz?

- Ücret yetersizdi
- Mesleği beğenmedim
- Çalışma koşulları iyi değildi
- Diğer ise belirtiniz:.....

27. Çalışmaya başladığınızdan bu yana aynı meslekte kaç işyeri değiştirdiniz?

- Hiç(29.soruya geçiniz)
- Bir kez
- İki kez
- Üç ve üçten fazla

28. Neden işyeri değiştirdiniz?

- Ücret yetersizdi
- Çalışma koşulları iyi değildi
- Diğer ise belirtiniz:.....

29. Çalışmakta olduğunuz işyerinde ne tür işler yapıyorsunuz?

- Bakım-temizlik
- Usta ve kalfanın gösterdiği çeşitli işler
- Hizmet:çay,sigara,yemek,su getirip götürme
- Dükkan açma
- Takım getirip götürme
- Tek başına üretici çalışma
- Usta kalfa yardımcılığı
- Diğer

30.Çalışmakta olduğunuz işyerinde herhangi bir makina kullanıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

31.Herhangi bir ciddi iş kazası geçirdiniz mi?

- Evet
- Hayır

32.Sizce çıraklık bir işçilik mi yoksa bir öğrencilik midir?

- İşçilik
- Öğrencilik
- Her ikisi de
- Boş

33.Şu an bir öğrenim kurumunda okuyor olmak ister miydiniz?(Okula gitmeyenlere sorulacak)

- Evet
- Hayır

34.Şu an hangi mesleği icra eden kişi olmak isterdiniz?

- Aynı meslekte Usta ya da kalfa
- mühendis-mimar
- Doktor-Avukat
- Polis-subay
- Öğretmen
- Memur
- Ticaret-işadamı
- Diğer
- Boş

34.Sizce Çıraklık Okulu gerekli midir?

- Gerekli
- Gereksiz
- Fikri yok

35.Çıraklık Okulunda kaydınız var mı?

- Var
- Yok(37.soruya geçiniz)
- Terk

36.Çıraklık okuluna Katılma nedeniniz nedir?

Kendim için yararlı olacağını düşündüm

kendi isteğim dışında katıldım

Diğer belirtiniz:.....

37.Çıraklık okuluna katılmama nedeniniz nedir?

Okulun varlığından haberdar değildim

Yararlı olacağını sanmıyorum

İşyerinden izin verilmiyor

Diğer belirtiniz:.....

ÖZET

Çıraklık yüzyıllar boyunca gençleri meslek yaşamına hazırlamanın en yaygın ve en kullanışlı yollarından birisi olmuştur. Ancak kökleri ortaçağ loncalarına kadar uzanan bu geleneksel mesleki yetiştirme tarzının, modern koşullara uygun düşmediği de bir gerçektir. Bu nedenle birçok endüstrileşmiş ülke, kendi çıraklık sistemlerine modern biçimler kazandırma yönünde yoğun uğraşlara girişmiş; hem modern çalışma sisteminin gerektirdiği bilgi ve becerilerle donanmış bir genç işgücü yaratmak hem de çalışma sistemi üzerindeki işsizlik baskısını en aza indirmek için modern çıraklık sistemleri inşa etmişlerdir.

Özellikle 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunuyla Türkiye'de de böyle bir yola girilmiş; modern bir çıraklık sisteminin inşa edilmesi Milli Eğitimin temel politikalarından birisi haline getirilmiştir.

İşte bu tez çalışması ilgili yasanın getirdiği yeni çıraklık modelinin yapısının özellikle AT üyesi ülkelerle karşılaştırmalı bir biçimde incelemekte ve alan araştırmasından elde edilen veriler doğrultusunda küçük sanayide çalışan çırakların bu yasa gereğince kurulan Çıraklık Eğitim Merkezindeki kurslara katılma eğilimini ölçmektedir.

Bu bağlamda, birinci inceleme süreci sonunda AT üyesi ülkelerdeki özellikle de Türkiye'de model alınan F.Almanya'nın çıraklık sistemi (Dual Sistem) ile Türkiye'deki çıraklık sisteminin yapısal farklılıkları vurgulanmış; ikinci araştırma süreci sonunda da katılma oranlarının arzu edilir düzeyin oldukça altında kaldığı saptanmış ve son olarak da bu eksikliklerin giderilebilmesi için uzun ve kısa vadeli öneriler sunulmuştur.

Ö Z G E Ç M İ Ş

1961 yılında Akhisar'ın Süleymanlı Kasabası'nda dünyaya geldim.1982 yılında girdiğim E.Ü.Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nü 1986 yılında bitirdim ve aynı yıl E.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurumlar Sosyolojisi Anabilim Dalında Yüksek lisans eğitimine girdim.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi